

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BARTIN İLİNDEKİ KADIN GİRİŞİMCİLERİN SORUNLARI VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

HÜLYA MORKOÇ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. RAMAZAN ARSLAN

BARTIN-2022

T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**BARTIN İLİNDEKİ KADIN GİRİŞİMCİLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hülya MORKOÇ

BARTIN-2022

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre; Doç. Dr. Ramazan ARSLAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “BARTIN İLİNDEKİ KADIN GİRİŞİMCİLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../.....

Hülya MORKOÇ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BARTIN İLİNDEKİ KADIN GİRİŞİMCİLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hülya Morkoç

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ramazan ARSLAN

Bartın-2022, Sayfa: 121

Geçmişte girişimcilik kâr elde etme ile birlikte kendi işini kurabilme ve iş alanını büyütme olarak ifade edilmiş olsa da günümüzde girişimcilik risk alabilme, iş dünyasındaki yenilikleri takip etme, imkânları değerlendirme ve iş hayatına yansıtma süreci olarak tanımlanmıştır. Tarihsel süreç boyunca girişimcilik ülkelerin ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirlik süreçlerinde önemli rol oynayan bir unsurdur. Bilhassa sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle beraber bu önem giderek artış göstermiştir. Türkiye’de son yıllarda girişimciliğe önemli derecede destek verilmiş ve kadın girişimciliği büyük önem kazanmıştır. Türkiye’de 2000 yılından bu yana kadın girişimciliğine yönelik önemli programlar ve uygulamalar devlet ve özel sektör dâhil tüm kurumlarda uygulanmaya başlamıştır. Girişimci kadınların iş hayatına atılmaları ile birlikte yeni sektörler geliştirilmiş ve beraberinde bu süreç ekonomik kalkınmaya pozitif etki sağlamıştır. Bu bağlamda hem dünyada hem de Türkiye’de kadın girişimci ekonomiyi canlandırmada ve yön vermede önemli rol üstlenmiştir.

Araştırmanın amacı, Bartın ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin sorunlarını tespit etmek ve sorunlara istinaden çözüm önerileri geliştirmektir. Çalışmanın evrenini Bartın ilinde faaliyet gösteren kadın girişimciler oluşturmaktadır. Örneklemi ise kolayda örneklem tekniği ve Bartın ilinde faaliyet gösteren 150 kadın girişimciden oluşmaktadır.

Araştırmaya ilişkin verilerin elde edilmesinde yüz yüze anket yöntemine başvurulmuştur. Bu kapsamda kadın girişimcilere anket yapılmış ve sonuçlar ANOVA, t-testi, Mann Whitney U-testi, Kruskal Wallis H-testi ve Korelasyon analizlerinden faydalanılarak çözümlenmiştir.

Araştırmanın sonucunda kullanılan ölçek, faaliyet öncesi sorun yaşama ve/veya ekonomik sorun yaşama, faaliyet öncesinde bilgi eksikliği ve toplumsal sorun yaşama, faaliyet sırasında sorun yaşama ile bilgi eksikliği ve toplumsal sorun yaşama, faaliyet sırasında ekonomik sorun yaşama son olarak aile yaşamında yaşanan sorunlar gibi alt başlıklar çerçevesinde oluşturulmuştur. Kadın girişimci sorunlarının tespit edilmesi ve uygun çözüm önerilerinin geliştirilmesi adına hazırlanmış bu çalışmada demografik ve girişimcilik bilgilerinden elde edilen bulgular çerçevesinde işletmede çalışan kişi sayısında anlamlı bir farklılık bulunmaz iken yaş, eğitim, medeni durumu, çocuğu olma durumu, iş kurmadan önceki uğraşları, ailede girişimci olma durumları açısından da anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bartın, girişimcilik, kadın girişimciliği, Türkiye

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

PROBLEMS AND SOLUTION SUGGESTION OF WOMEN ENTREPRENEURS IN BARTIN PROVINCE

Hülya Morkoç

Bartın University

Graduate School

Department of Economics

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Ramazan ARSLAN

Bartın-2022, pp: 121

In the past, entrepreneurship has been defined as the ability to establish one's own business and expand the business area together with making a profit, but today, entrepreneurship is defined as the process of taking risks, following the innovations in the business world, evaluating opportunities and reflecting them on business life. Throughout the historical process, entrepreneurship is an element that plays an important role in the economic development and sustainability processes of countries. Especially with the transition from the industrial society to the information society, this importance has gradually increased. In Turkey, a significant amount of support has been given to entrepreneurship in recent years and women's entrepreneurship has gained great importance. In our country, since 2000, important programs and practices for women's entrepreneurship have started to be implemented in all institutions, including the state and private sector. With the entry of entrepreneur women into business life, new sectors have been developed and this process has had a positive effect on economic development. In this context, women entrepreneurs have played an important role in reviving and directing the economy both in the world and in Turkey.

The aim of the research is to identify the problems of women entrepreneurs operating in the province of Bartın and to develop solutions for the problems. The universe of the study consists of women entrepreneurs operating in the province of Bartın. Its sample consists of convenience sampling technique and 150 women entrepreneurs operating in the province of Bartın. Face-to-face survey method was used to obtain the data related to the research. In this context, women entrepreneurs were surveyed and the results were analyzed using ANOVA, t-test, Mann Whitney U-test, Kruskal Wallis H-test and Correlation analysis.

The scale used as a result of the research has sub-dimensions such as experiencing problems before the activity and/or experiencing economic problems, lack of information and social problems before the activity, experiencing problems during the activity and lack of information and social problems, economic problems during the activity and finally problems in family life. was created within the framework of the titles. In this study, which was prepared to identify the problems of women entrepreneurs and to develop appropriate solution proposals, there was no significant difference in the number of people working in the enterprise within the framework of the findings obtained from demographic and entrepreneurship information, while there was no significant difference in the number of people working in the enterprise, such as age, education, marital status, having a child, occupations before starting a business, being an entrepreneur in the family. There were also significant differences in terms of status.

Keywords: Bartın, entrepreneurship, women's entrepreneurship, Turkey

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	V
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
TABLolar DİZİNİ.....	XI
EKLER DİZİNİ	XIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XIV
1.GİRİŞ.....	1
2.GİRİŞİMCİLİK VE GİRİŞİMCİLİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	4
2.1. Girişimciliğin Kavramsal Çerçevesi.....	4
2.1.1. Girişim Kavramı	4
2.1.2. Girişimciliğin Kavramı ve Kapsamı.....	5
2.2. Girişimcinin Temel Özellikleri	8
2.3. Girişimcilik Türleri.....	10
2.4. Girişimciliğin Fonksiyonları	14
2.5. Girişimciliği Temel Unsurları.....	15
2.5.1. Ekonomik Unsurlar	16
2.5.2. Demografik Unsurlar	17
2.5.3. Sosyal ve Kültürel Unsurlar	20
2.5.4. Psikolojik Unsurlar	23
2.6. Girişimcilik Hakkında Tarihsel Süreç.....	23
2.6.1. Dünyada Girişimciliğin Gelişimi	24
2.6.2. Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi.....	28
2.6.2.1 Osmanlı Döneminde Girişimcilik.....	28
2.6.2.2 Cumhuriyet Döneminde Girişimcilik	31
2.6.3. Türkiye’de Girişimcilere Destek Veren Kurum ve Kuruluşlar.....	40
2.6.3.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB).....	41
2.6.3.2. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)	42

2.6.3.3. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)	43
2.6.3.4. Türkiye Genç İş Adamları Derneği (TÜGİAD).....	44
2.6.3.5. Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD).....	45
2.6.3.6. Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV).....	46
2.6.3.7. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)	46
2.6.3.8. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB).....	47
2.6.3.9. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR).....	47
2.6.3.10. Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)	48
2.6.3.11. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK)	48
3. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	50
3.1. Kadın Girişimciler ve Önemi.....	50
3.2. Kadınları Girişimciliğe Yönelten Unsurlar	58
3.2.1. Ekonomik Unsurlar	61
3.2.2. Sosyal ve Kültürel Unsurlar	63
3.2.3. Psikolojik Unsurlar	64
3.2.4. Mevcut İş Yerindeki Memnuniyetsizlik.....	65
3.3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Girişimciliği.....	66
3.4. Türkiye’deki Mevcut Kadın Girişimciliği	69
3.5. Türkiye’de Girişimci Kadınların Karşı Karşıya Kaldıkları Sorunlar	74
3.5.1. Pandemi Öncesi Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar	81
3.5.2. Pandemi Sonrası Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar	83
4. BARTIN İLİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	87
4.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı.....	87
4.2. Çalışmanın Önemi	87
4.3. Çalışmanın Sınırlılıkları.....	88
4.4. Çalışmanın Hipotezleri.....	88
4.5. Çalışmanın Yöntemi ve Modeli	89
4.5.1. Çalışmanın Evren ve Örneklemi	90
4.5.2. Verilerin Analizi	90
4.6. Çalışma Bulguları	91

SONUÇ VE ÖNERİLER	102
KAYNAKLAR.....	105
ÖZGEÇMİŞ	121

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Sayfa No
2. 1: Modern girişimciliğin gelişimi	25
2. 2: Türkiye Cumhuriyeti döneminde ekonomik yapılanma süreci	32
4. 1: Kadın girişimcilerin sorunlarına ilişkin temel boyutların şematik gösterimi	90

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
2. 1: Girişimcilik teorisi ile girişimcilik teriminin tarihsel süreci	7
2. 2: Girişimcilerde olması gereken beceriler	9
2. 3: Global girişimcilik endeksi, (on ülke).....	26
2. 4: Türkiye'nin girişimcilik ve KOBİ'lerle alakalı global endeks sıralaması	27
2. 5: Türkiye'de uygulanan kalkınma planları	36
2. 6: Türkiye'de girişimcilerin bir yıllık hayatta kalma göstergeleri, (2018-2019)	38
2. 7: Rastgele seçilen iller bazında toplam girişim sayısı, (2017-2020 ait veriler).....	39
2. 8: KOSGEB aracılığıyla uygulamalı biçimde girişimcilik eğitimleri verilen kurum ve kuruluşlar.....	41
3. 1: Girişimci kadın tipleri	52
3. 2: Dünya genelinde kalkınma göstergeleri kadın-erkek (2000-2017).....	56
3. 3: Erkek ve kadın girişimcilerin genel farklılıkları	67
3. 4: Türkiye'de girişimci kadınlara sağlanan destek miktarı ve işletme sayısı.....	73
3. 5: Bartın'da KOSGEB bünyesinde kadın girişimciler	73
3. 6: Türkiye'de cinsiyete göre çalışan bireylerin iş hayatındaki sorunları.....	75
3. 7: Kadın girişimcilerin karşılaştığı büyük zorluklar.....	80
4. 1: Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları	91
4. 2: Değişkenlere ilişkin güvenilirlik ve tanımlayıcı istatistik sonuçları	92
4. 3: Değişkenlere ilişkin normallik varsayımının incelenmesi	93
4. 4: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar ile yaşları arasındaki ilişki sonuçları	94
4.5: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların eğitim durumlarına göre karşılaştırma sonuçları	94
4.6: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların medeni durumlarına göre karşılaştırma sonuçları	96
4. 7: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların çocuğu olma durumlarına göre karşılaştırma sonuçları	97
4. 8: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların iş kurmadan önceki uğraşlarına göre karşılaştırma sonuçları	98
4. 9: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların ailesinde girişimci olma durumlarına göre karşılaştırma sonuçları	99

4. 10: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların işletmede çalışan kişi sayısı durumlarına göre karşılaştırma sonuçları.....	100
--	-----

EKLER DİZİNİ

Ek No	Sayfa No
1: Girişimcilik Ölçeği Kullanım İzni.....	119
2: T.C Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı	120

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

a	: 2018 ait verileri
ss	: Sıtandard sapma
f	: F- testi
t	: T-testi
\bar{x}	: Ortalama
r	: Korelasyon katsayısı
p	: İstatiksel anlamlılık değeri
n	:Toplam kadın girişimci sayısı

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANOVA	: Analysis of Variance
BM	: Birleşmiş Miletler
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DTP	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GEDI	: Küresel Girişimcilik ve Kalkınma Endeksi
GEM	: Küresel Girişimcilik Endeksi
GSMH	:Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt içi Hâsıla
İŞKUR	: İş ve iş Bulma Kurumu
KADAV	: Kadın Dayanışma Vakfı
KAGİDER	: Kadın Girişimciler Derneği

KEDV	: Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSGM	: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
KW	: Kruskal Wallis H Testi
MW	: Mann Whitney U Testi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu
TKV	: Türkiye Kalkınma Vakfı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜGIAD	: Türkiye Genç İş Adamlar Derneği
TÜSAİD	: Türkiye İş Adamlar Derneği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNİDO	: Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü

1.GİRİŞ

Girişimciler ülkenin ekonomik gelişimine ve kalkınma gücüne katkı sağlayan bireylerdir. Bu terim pek çok meslek grubu tarafından farklı tanımlanmaktadır. Örneğin iktisatçılara göre üretim faktörlerini birleştiren, kaynakları aktif bir şekilde kullanan, yapılan üretim sonucunda para alan birey olarak adlandırılmaktadır. Sanayi dalında çalışan iş insanına göre girişimcilik kavramı, korkusuz yatırımcı olma, hırslı ve istekli rakipler, ortaklar veya farklı müşteriler olarak açıklanmaktadır. Ticaretle uğraşan kişiye göre girişimci, yatırım odaklı riski üstlenen ve rekabet içerisinde bulunarak para alan birey şeklinde tanımlanmaktadır. Bir psikoloğa göre girişimci, istenilen amaca ulaşmak, elde etmek, denemek veyahut elindeki iş hâkimiyetini paylaşmak adına çalışan yüksek motivasyonlu bireyler şeklinde ifade edilmiştir (Yılmaz ve Sünbül, 2009: 196).

Kadın girişimciliğinin tarihsel gelişimi ekonomik ve sosyokültürel bakımdan karma bir yapıya sahiptir. Çünkü kadınların toplumdaki yeri gün geçtikçe sağlam bir hale gelirken yeni istihdam alanlarının kapıları da onlara açılmıştır. Kadınların çalışma hayatına girerek iş gücüne katılma oranını artırmaları ve aldıkları eğitim doğrultusunda yeteneklerini kullanabilmeleri onlara ekonomik bağımsızlık kazandırmıştır. Ayrıca çalışma saatlerinin esnekliği ile kendi kendinin patronu olma istekleri herhangi bir kurumda çalışmak yerine kendi işlerini kurma yönünde tercihte bulunmalarını sağlamıştır. Temel olarak bakıldığında kadın ve erkekler girişimcilik adına benzer özellikler barındırsa da aslında kadınların kendilerine ait sorun ve engelleri bulunmakta ve bu da kadın girişimciliğinin birçok yönden araştırılması gerekliliği ortaya konulmaktadır. Bu araştırmada önemli olan kadın girişimciliğinin zorluk ve engelliklerinin dikkate alınması gerekliliğidir (Avşar, 2017).

2019 yılında global bir salgın olarak dünya geneline yayılan COVID-19 salgını pek çok nüfus yapısını etkilemiştir. Korona virüs (COVID-19) hastalığından etkilenen kesimlerden biri de kadınlardır. Çünkü bu salgın dönemi cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmek adına çalışılan kadınlar kısıtlı kazanımların olmasına rağmen cinsiyetler arası eşitsizliğin artmasına ve birtakım problemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kadın girişimciler kapsamında dengenin nasıl kurulacağı, hanedeki sorumluluklar, iş hayatındaki belirsiz çalışma saatleri nasıl olacağı merak konusudur. Bu durumda toplumsal kalkınma politikaların onlara katkıda bulunması, kadın girişimcilerin de pandemi süreci boyunca araştırmalarla ortaya çıkartılan koşulların ciddi bir biçimde etkilenmesi olasıdır. En

nihayetinde girişimciliğin kültürel, toplumsal ve siyasi açılardan da etkilerinin olduğu bilhassa kadın girişimcilerin salgın dönemi boyunca ve süre gelen dönemde de mühim araştırma hususları arasında yer alacağı açıktır (Baysal, 2020: 52-53).

Tarihsel süreç boyunca tüm dünyada ve özellikle Türkiye’de giderek önemli hale gelen kadın girişimciliği hakkında pek çok çalışma yapılmıştır. Bilhassa Türkiye genelinde kadın girişimciliğiyle ilgili ortaya konulmuş pek çok araştırma literatürde yer almaktadır. Bu araştırma ise, Bartın ilindeki kadın girişimcilerle alakalı araştırmanın olmaması ile birlikte geliştirilmiş bir araştırma özelliği taşımaktadır.

Çalışmanın temel amacı, Bartın ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin sorunlarını tespit etmek ve sorunlara istinaden çözüm önerileri ortaya koymaktır. Çalışma kapsamı, Bartın ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme, kolayda örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Çalışma nicel araştırma yöntemine dayalı olup bu bağlamda veri toplama aracı yüz yüze anket uygulaması olarak belirlenmiş ve Bartın ilinde faaliyet gösteren 150 kadın girişimci ile anket uygulanmıştır.

Araştırma dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde giriş bölümü ele alınmıştır. İkinci bölümde, girişimciliğin kavramsal çerçevesinin başlığı altında girişim, girişimci ve girişimcilik kavramı, girişimcinin özellikleri ve fonksiyonları, türleri ile etkileyen temel unsurlar, Dünyada ve Türkiye’de farklı tarihsel dönemlerde girişimcilik kavramının gelişim süreci incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’de girişimciliği destekleyen kurum ve kuruluşlara da genel olarak değinilmiştir.

Diğer bölümde ise kadın girişimciliği ilgili kavramlar, kadın girişimciliğin önemi ve kadınları girişimciliğe yönelten unsurlar, toplumsal cinsiyet bağlamında kadın girişimciliği, Türkiye’deki kadın girişimciliği ile onların karşılaştığı sorunlar son olarak Türkiye’de kadın girişimcilerin pandemi öncesi ve sonrası karşılaştığı sorunlar irdelenmiştir.

Nihayetinde dördüncü bölümde ise, Bartın ilinde kadın girişimciliği ve karşılaştıkları sorunlar çerçevesinde yapılan araştırma ve anket bulguları doğrultusunda gerçekleştirilen analizden oluşmaktadır.

Araştırmanın sonuç bölümünde ise yapılan analizler alakalı değerlendirmelerde, kadın girişimciler aile yaşamında yaşanan sorunların puanlarında medeni duruma göre evli ve bekâr bireyler arasındaki farklılığın anlamlı olduğu, bekâr bireylerin evli bireylere göre aile yaşamında çok fazla sorun yaşadığı görülmüştür. Ayrıca çocuğu olan kadın girişimcilerin olmayan bireylere göre aile yaşamında daha fazla sorun yaşadıkları sonuçlar arasındadır. Bu bağlamda çalışmada kadın girişimcilerin sorunları ve buna yönelik çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

2.GİRİŞİMCİLİK VE GİRİŞİMCİLİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1. Girişimciliğin Kavramsal Çerçevesi

Literatürde girişim, girişimci, girişimcilik kavramları üzerine birçok tanımlama yapılmıştır. Ancak ortak bir fikir bütünlüğü sağlanamamıştır. Girişimcilik özellikle sosyal bilimler, fen bilimleri ve siyasi bilimlere değin olan bütün disiplin dallarından meydana gelmektedir. Ancak girişimcilik konusu daha çok işletme ve ekonominin konuları arasında incelendiği söylenebilir. Daha kısa bir şekilde ifade edildiğinde girişimcilik konusu, ekonominin sosyal ve bireysel doyum noktasında da önemli değer yaratan çalışmalardan biri olmuştur. Genel çerçevede girişimcilik hem Türkiye’de hem de dünyada önemli noktada olması açısından aynı zamanda da üzerinde durulan istihdam sorunlarını çözülmesinde de büyük bir öneme sahiptir (Akpınar, 2009: 13; Döm, 2008: 1). Diğer bir deyişle girişimcilik konusu, günümüz çerçevesinde mühim hususlardan biri haline gelmiştir. Bilhassa ekonominin gelişmesi, istihdam sorunlarının giderilmesi ve en önemlisi de bireylerin farkındalıklarının sağlanmasında önemli bir olgudur.

2.1.1. Girişim Kavramı

Geçmişten günümüze kadar kullanılan “teşebbüs” ve “müteşebbis” terimleri yerine günümüzde daha fazla “girişim” ya da “girişimci” terimleri tercih edilmektedir. Gündelik hayatta kullanılan girişim terimi; bir işi gerçekleştirmek, işin başlangıcı veya kalkışma süreci olarak kullanılmaktadır. Kavramsal olarak açıklanan bu durumun içerisinde bulunan girişimci olma yolunda olan kişi anlamında tanımlanmıştır (Bakan, 2015: 3).

Bir ülkenin ekonomisinin ve toplumsal yapısının kalkınması için gerekli olan üretim faktörlerin oluşturulmasıdır. Bu faktörler doğal kaynaklar, hammadde, sermaye faktörü ve insan gücünün kullanılarak ve koordine edilerek bir araya getirilmesidir ve neticede toplum için de önemli olan bu faktörlerdir. Bu doğrultuda girişim faktörleri işletme kurup yöneten, var olan olanakların dışına çıkan, dinamik, çalışkan, cesur, ileri görüşlü ve yaratıcılığı daha yüksek olan kişilerin ortaya çıkması ile toplumun gereksinim duydukları ürün ve hizmetleri meydana getirmek adına öncü olan kişilere girişimci denir. Bunları yerine getiren kişilere ise girişim kavramı adını almaktadır (Güven, 2018: 4).

2.1.2. Girişimciliğin Kavramı ve Kapsamı

İlk kez iktisatçı Richard Cantillon aracılığıyla 18. yüzyılda ortaya çıkarılmıştır. Richard Cantillon'nun görüşüne istinaden tanımı, halen belirgin olmayan bir fiyatla satılmak için üretimden sağlanan getiri ve yine sağlanan hizmeti alabilen bireydir (Doğanalp ve Afşar, 2016: 98). Girişim kavramı; iş insanı, işi bilen, işveren, kendi iş yerini kendi oluşturma gayreti içerisinde olan kişidir. Tanımsal olarak başkalarının göremediği iş fırsatlarını görüp onları fırsata eviren kişi olarak nitelendirilir (Kutanis ve Alpaslan, 2006: 140).

Girişimci kavramı birçok iktisadi kuramcı tarafında tanımı yapılmıştır. Shumpter'e göre girişimci; Sanayi devriminden sonra aktif girişimciler, yeniliği ortaya koyan, uygulayan, pazar alanlarını keşfeden, kurulan tedarik zinciri ve sermaye kaynakları elde ederek üretim metodları ve organizasyon şekillerini iyileştirerek ekonominin kalkınmasına öncülük eden bireyler şeklinde ifade edilmiştir. Shumpter, girişimcilik tanımı üzerinde yaptığı analizde girişimciyi psikolojik (birey) ve sosyolojik (lider) olarak incelemektedir (Tekeoğlu, 2013: 54-554).

Kniğht'a göre girişimci toplumda riski üstlenen ve belirsizlikleri ortadan kaldırarak rol alan kişidir. Shackle girişimciyi yaratıcı (creative) ve hayal gücünden beslenen nitelikte var olan kişidir. Bir diğer kuramcı olan Casson'a göre girişimci, kararları verme ve kıt kaynakları düzenleme konusunda normal insanlardan farklı daha özel yeteneklere sahip kişilerdir. Drucker girişimciyi, verimliliği düşük uğraş alanındaki kaynakları, verimliliği yüksek olan ekonomik kaynak alanlarına taşıyan kişi olarak nitelendirilmiştir. Zimmerer ve Scarborough girişimci tanımlarını şu şekilde ortaya koymuş, fırsatları değerlendiren, belirleyen ve ihtiyaç duyulan kaynakları birleştiren, kâr ve büyümeyi amaçlayan, riskler ile belirsizlikler içerisinde yeni bir iş alanı ortaya koyan ve bu özelliklere sahip olan kişidir (Gürol, 2006: 11). Temel olarak bakıldığında, girişim kavramı modern ekonomide risk üstlenme, kâr elde etme, fırsat yakalayan, değerlendiren ve bunları hayata geçiren birey şeklinde adlandırılmaktadır.

Bu tanımlar kapsamında değerlendirmeye alındığında girişimci düşünceinin; yaratıcılığı ortaya koyma, yeniliklere açık, risk üstlenme, rekabet odaklı olma ve öncü olma gibi dört ana bileşen üzerinde durduğu söylenebilir Girişimci kavramını daha geniş bir perspektifte aşağıda maddeler halinde değerlendirmeye alındığında (Doğanalp ve Afşar, 2016: 26);

- ❖ Pazar fırsatlarını değerlendiren ve yenilikleri takip eden,
- ❖ Piyasa ve pazar fırsatlarını iş düşüncesine çeviren,
- ❖ Risk faktörünü üstlenen ve üretim faktör getirilerini bir araya toplayan,
- ❖ Mikro işletmeleri başarılı bir şekilde yöneten,
- ❖ Olası rekabetlere karşı tedbir alarak kendisini ve iş yerini iyileştiren,
- ❖ İnovasyona (yeniliğe) açık olan kişidir.

Girişimcilik kelimesi ilk defa Fransızca'da işi gören manasına gelen “*Entreprendre*” şeklinde açıklanmıştır. Bu ifade zaman döngüsünde bambaşka sözcüklere evrilmiştir. 20. Yüzyıl çerçevesinde yenilikleri ortaya koyma, olanakları değerlendirme ile ticari bir öge biçiminde hayata geçirilebilir hale getirme olarak belirtilmiştir (Akpınar, 2009: 14). Girişimcilik kavramı, ülkelerin iktisadi ve toplumsal kalkınmasında mühim rol üstlenmektedir. Özellikle günümüzde bölgesel ve yöresel kalkınmanın önemli bir olgusudur. Girişimcilik olgusu önemli bir faktör haline gelmesi, endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte ortaya çıkmıştır (Mesci vd., 2018: 390).

İşsizliğin çok yüksek seviyelere ulaştığı gelişmekte olan ülkelerde girişimcilik yükselen bir değer niteliğini kazanmıştır. Bu durum sonucunda Türkiye’de de son dönemlerde bölgeler ile iller arasında gözlemlenen önemli farklılaşmalar meydana getirmiştir. Özellikle makro çalışmalarla birlikte girişimciliğe olan rağbet artmış ve bu doğrultuda yapılan araştırmalar neticesinde odak noktası olmaya başlamıştır (Güven, 2018: 3-11). Böylece yapılan iyileştirici politikaların yanı sıra işsizliğin artması nedeniyle kişilerin kendi iş yerlerini kurma ihtiyacını artırmış ve bu durumda girişimcilik olgusunun artmasına neden olmuştur.

1983’de Harvard Business School’un yaptığı konferanslar dizisi neticesinde katılımcıların konuya dair fikir birliği sağladığını anlatan açıklamaya göre girişimcilik, mühim iş olanaklarının plan ve proje halinde uyumlu olması risk alma yönetimini oluşturmak gibi bir ifade ile açıklanır. Proje başarısını gerçekleşmesi için beşeri, finansal, hammadde ve malzeme kaynakları süratli şekilde hayata geçirilmeli, işletmelerde ihtiyaç duyulan iletişim ve yönetim kabiliyetleri kişi veya kişilerce ortaya koyulmalıdır (Döm, 2008: 4).

Girişimcilik; emek, süre ve gayret sarf ederek ekonomide fiziksel ve sosyal tedbirler alınması neticesinde, bireysel tatmin ile mükâfatını almakta bir değer meydana getirme süreci biçiminde açıklanmıştır (Akpınar, 2009: 14). Girişimcilik kavramı, bazı bilim

insanlarına göre üretim faktörlerinin bir araya toplanması sonucunda oluşan bütündür görüşü yer almıştır. Bazı görüşlere göre diğer insanların ihtiyaçlarının devamlı karşılanmasıdır. Bazılarında ise pazarda bir fiyatın belirlenmesi veyahut iktisadi ürün ve hizmetin meydana getirilmesi gibi kâr sağlamak maksadı taşımaktadır (Güven, 2018: 10).

Yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, girişimcilik tanımının birçok farklı yazar aracılığıyla bambaşka bakış açılarıyla incelendiği ifade edilmektedir. Bahsedilen araştırmalarda girişimcilik; önemliliğini vurgulayan kavramlar özellikle risk, sermayenin temin edilmesi, “Arbitraj¹” ile üretim girdilerinin koordinasyonu vb. mühim hususlar kapsamında durulmuş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bazı yazarlar ise üzerinde durulan konuyu, mikro işletmeler şeklinde oluşması ve bu iş yerlerin yönetilmesiyle ilişkilendirmektedir (Zengin, 2020: 16).

Girişimcilik kavramı tarihi süreç içerisinde de değerlendirilmeye alınmış ve tanımlanmıştır. Aşağıdaki tablo 2.1’de yer alan tanımlar, bilim insanları tarafından girişimcilik kavramına açıklık getirilmeye çalışıldığının bir kanıtı niteliğindedir.

Tablo 2. 1: Girişimcilik teorisi ile girişimcilik teriminin tarihsel gelişimi (Döm, 2008)

Ortaçağ Dönemi	Girişimcilik terimi bu dönemde büyük ölçekli olan üretim projelerinde yönetici veya temel aktör olarak benimsenmiştir. Böylece daha geniş ölçekli üretim planlarının girişimcinin rastgele risk almamasına, yalnızca tahsis edilmiş ürün ve hizmetleri kullanarak planı yürüten kişidir.
17.Yüzyıl Dönemi	Girişimcilik terimi ve risk terimi arasında bağ ilk kez bahsedilen dönemde oluşturulmuştur. Girişimci temelde kar, zarar veya riski üstlenen, devletle anlaşma halinde olan mal ve hizmet tedarik sürecini sağlayan kişidir.
1725 Yılında Richard Cantillo	Girişimcilik tanımlarken, sermayeyi bulan kişiden bağımsız riski üstüne alan kişidir. Girişimci, belirlenen bir satış fiyatından alan yine belirlenen fiyattan satışa çıkaran fakat daha fazla risk unsuruyla faaliyetlerini ilerleten kişidir.
1797 Yılında Beaudeau	Girişimci risk üstlenen, tasarlayan, yürüten, koordine eden ve sahiplenen birey şeklinde ifade edilmiştir.
1803 Yılında Jean Battiste Say	Sermaye kârı ile girişimci kârını birbirinden ayırmıştır.

¹ Arbitraj: fiyat farkından faydalanmak amacıyla para, tahvil, kıymetli maden ve hisse senedin alınıp satılma işlemi.

Tablo 2.1: (devam ediyor)

1876 Yılında Francis Walker	Fonlarını hazırlayıp faiz elde edenlerle yönetim yeteneklerinden ötürü kârı kazananları birbirinden ayırmıştır.
1921 Yılında Frank H. Knight	Amerikalı iktisatçı Frank. H.Knight, risk alma ile belirsizlik durumunu ayırmıştır.
1934 Yılında Joseph Schumpeter	Girişimci, yenilik yapan daha önce ortaya konulmamış teknolojiler iyileştiren bireydir.
1961 Yılında David McClelland	Girişimcinin etkin olanı, ılımlı derecede riski üstlenen bireydir.
1964 Yılında Peter Drucker	Girişimci, olanakları en yüksek seviyeye taşıyan kişidir.
1975 Yılında Albert Shapero	Girişimciliğe kalkışan öngörüle bulunan bazı toplumsal ve iktisadi sistemleri koordineli bir şekilde hazırlayan ve iflas riskini göz önüne almış bireydir.
1980 Yılında Karl Vesper	Ekonomist girişimciler, psikologlar, siyasetçiler ve iş insanı aracılığıyla başka açıdan incelenmektedir.
1983 Yılında Giffort Pinchot	İç girişimcilik, işletmelerde faaliyet gösteren kişilerin girişimciliğidir.
1985 Yılında Robert Hisrich	Girişimci mali, toplumsal risklerle beraber finansal ve bireysel tatmin seviyesini alan; bu maksatla, gerekli zaman ve emek sarf ederek başka bir değer meydana getirme aşamasıdır.

2.2. Girişimcinin Temel Özellikleri

Başarılı girişimcilerin özellikleri, kısmen doğuştan gelen yeteneklerin ortaya çıktığı kısmen de sonradan öğrenilerek ve geliştirilerek birtakım becerilerin harmanlanması sonucunda ortaya çıkartılan özelliklerdir. Galileo'nun "*Aslında insana yeni bir şey öğretemezsiniz. Siz ona yalnız kendi içinde yeni bir şeyler keşfetmesine yardımcı olabilirsiniz*" sözünde de vurgulandığı gibi her insanın içinde saklı tuttuğu gizli bir hazinesi vardır. İnsan, isterse o gizli tuttuğu hazinesinin kapılarını sonuna kadar açabilir (Bakan, 215: 6). Yeter ki insan başarmak için çaba ve emek sarf etsin şeklinde ifade edilebilir.

Girişimcilerin yaradılışları ve güdeleri farklı özelliklerden meydana gelmektedir. Fakat konuyla alakalı yapılmış olan birçok çalışmada başarılı girişimcilerin birtakım benzer ortak niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Çalıştıkları iş alanları kapsamında küçük iş yerlerinde ile büyük iş yerlerinde başarılı girişimcilerin ortak özellikleri nelerdir gibi

sorulara yönelik aşağıda başarılı girişimcilerin ortak özellikleri cevap niteliğinde sıralanmıştır (Tekin, 2009: 20; Bakan, 2015: 5-6):

- ❖ Başarılı girişimci, riskleri üstlenen ve göze alabilen kişidir.
- ❖ Başarılı girişimci, kendi alanlarıyla ilgili özgün işler yapan ve yaptıklarıyla bilinmek isteyen kişidir.
- ❖ Başarı odaklı bir girişimci, kendini geliştirmeye dikkat eder.
- ❖ Başarılı bir girişimci işi bitirmeyi hedefler.
- ❖ Başarılı girişimci, özgüvenli olmayı amaçlamaktadır.
- ❖ Başarılı olan bir girişimci planlarını uygulamada sert bir kişiliğe bürünür.

Girişimcilikte bazı özellikler gerekli olduğu kadar bazı beceriler de gerekli olmaktadır. Hisrich bu becerileri üç ana başlığa ayırmıştır. Birincisi teknik beceriler ikincisi yönetim becerisi üçüncüsü ise kişisel girişimcilik becerileri şeklinde belirtilmiştir. Bu ifadeler aşağıdaki tabloda incelenecektir.

Tablo 2. 2: Girişimcilerde olması gereken beceriler (Bakan, 2015)

BİR GİRİŞİMCİDE GEREKLİ TEKNİK BECERİLER	
1	Yazım
2	Sözlü diyalogda etkili iletişimde bulunmak
3	Çevreyi inceleme becerisine yetkin olmak
4	Yönetimsel tarzları benimsemek
5	Teknolojideki gelişmeleri takip etmek
6	Teknik yönetim
7	Dinlenme
8	İşleri organize etme becerisine sahip olmak
9	Şebeke oluşturma becerisinin olması
10	Antrenör ruhu olması yanında liderlik yapmak
11	Ekip ruhu çerçevesinde çalışmak
YÖNETİM BECERİLER	
1	Program yapmak, hedef belirlemek
2	Hüküm vermede yetkin olmak
3	İnsan ilişkilerinin sağlam olması
4	Pazarlama yeteneğinin olması
5	Finansman
6	Muhasebe

Tablo 2.2: (devam ediyor)

7	Yönetimde idare etme becerisi
8	Kontrol etme becerisine sahip olmak
9	Müzakere edebilme yeteneğinin olması
10	Büyüme yönetebilmek
BAŞARILI BİR GİRİŞİMCİNİN KİŞİSEL BECERİLERİ	
1	Disiplinli çalışmaya önem vermek
2	Risk üstlenmek
3	Yeniliklere açık hale gelmek
4	Dönüşüme açık hale gelmek
5	Sabırlı davranmak
6	Vizyonlu liderlik vasfına ulaşmak
7	Dönüşümü yönetebilme kabiliyetine sahip olmak

Başarılı birçok girişimcinin kendisine ait nitelikleri, amaçları ve planları vardır. Yukarıda girişimcilerin özelliklerinin yanı sıra becerileri de sıralanmıştır. Öte yandan literatüre eklenmesi gereken başka özelliklerde bulunmaktadır. Bunlardan bazıları ise; girişimci sorumluluk duygusuna sahip olmalı, başarıya odaklanmalı, dışadönük, uyumlu, üretken, cesaretli, duygusal dengeyi sağlamalı, samimi, içten, güler yüzlü ve güvenilir olmalı gibi birçok özellik sıralanabilir.

2.3. Girişimcilik Türleri

Girişimcilik, ekonomik gelişim sürecinin temel değişken faktörüdür. Literatür taraması yapıldığında girişimcilik türleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

Orijinal Girişimcilik: Orijinal girişimcilik, girişimcilerin öncelikleri kendilerini güçlü kılan etmenler olup kabiliyet, duyu, his, ustalık, deneyim ve veri gibi özelliklerinden meydana gelerek düşlerine ve isteklerine ulaşmak adına çaba sarf ettikleri ve ilk defa en baştan yapılan girişim faaliyetidir. İlk kez orijinallik durumu bahsedilen girişimciliğin açıklanmasında ayırt edilen öge olmuştur (Çıkmaz, 2019: 12).

Kurumsal Girişimcilik: Girişimcilerin kendileri ortak tesisler yapmak yerine bağımsız bir biçimde mikro ölçekli girişimcileri destekleyerek, koruyarak, yönlendirme yaparak, teknolojik yardımlar vererek, dayanışma içerisinde riski minimuma indirip yararı

maksimize eden girişimcilik dalıdır. Başka bir çerçeveden kurumsal girişimcilik en geniş anlamda performans ve kalkınma maksadıyla çevredeki olanakları yakalayarak risk üstlenme, inovasyon, öncelik kullanma ve saldırgan olan kişi rekabet odaklı işletme düzeyindeki eğilim ve davranışların kapsamıdır. Bu kapsamda bahsedilen girişimcilik, iş girişimi ve keşfedilmemiş iş alanları kaynak odaklı olma, süreç girişimciliği, tek başına yenileme geliştirme, risk üstlenme konusunda daha cesurdurlar (Doğan, 2010: 60-61).

Profesyonel Girişimcilik: 1980 yılı sonrasında meydana gelen mali krizle birlikte önemi artan bir girişimcilik türüdür. Yönetici girişimciler genellikle üst düzey şirketlerde yönetici pozisyonunda yer alan girişimcilerden olup işletmelerin dönüşüm sürecini hareketlendiren ve yön veren kişilerdir. Yenilikçiliğin önemi, dinamizm kazanımını sağlamak değişimleri gerçekleştirmek ve yaşanılacak risklere karşı şirketini korumak yönetici girişimcilerde bulunması gereken özelliklerdir (Tahtalı, 2018: 28).

Başka bir açıdan bu girişimcilik türü işletmelerin yeni sermayedarları olan ya da işletme içerisindeki bilirkişilerce tekrar geliştirilerek devredilmesi ya da devralınmasını konu alan girişimcilik türüdür (Ballı, 2017: 150-151). Bu girişim modeli hem kriz yönetiminde hem kötü yönetimde hem de girişimcinin mal paylaşımı gibi sebepler neticesinde şirket bünyesinde veya şirket dışında başka kişiye devredilmesi ya da tamamen satış işleminin yapılmasıdır. Bu gibi girişimciliklerde daha fazla risk alma ve sermaye yönlü firmaların dışsal finansman desteği ile finans aktörleri takviye edilmektedir. Riski üstlenen sermaye sahiplerinin girişimcilik olanaklarına uyumlu bir şekilde katılmaktadır. Daha fazla idari konumunda olan aktif, tecrübeli, yetenekli ve girişimcilik kabiliyetlerine uygun bireylerdir (Çıkmaz, 2019: 12).

Teknik Girişimcilik: Teknoloji ile ilgilenen bireyler, inovasyon, bilime dayalı iyileştirmelerden bilhassa bilişim teknolojisi, biyoteknoloji ve mühendislik dallarında fayda sağlayabilen ve sözü edilen faydayı büyük bir alanda gösteren bireylerdir. *Jones-Evans* (1995) çalışmasında teknik bilimlere dayalı girişimcileri bu türe yönelmeden evvel ki teknik ve ticari kabiliyetlerine dayanarak dört başlık altında kategorize etmiştir (Doğan, 2019: 62-63):

- ❖ **Araştırmacı Teknik Girişimci:** Bu kişiler akademik alanlarda olup mühim bir ticari deneyim kazanmamış olmaları, bahsedilen bu ortamlarda bulunup aynı zamanda ticari deneyim de kazanmış olabilirler.
- ❖ **Üretici Teknik Girişimci:** Hazırlık sürecine girmiş girişimciler, ticari bir alanda karar vericilerin yanı sıra teknolojik gelişme deneyimi edinmiş bireylerdir.
- ❖ **Kullanıcı Teknik Girişimci:** Esasında ticari deneyim kazanmış fakat teknolojik iyileştirmelerle alakalı olan ve teknik bilgiler kazanan girişimcilerdir.
- ❖ **Fırsatçı Teknik Girişimci:** Geçmişte teknolojik gelişmelerden haberdar olmamış ancak teknolojiye özgü ticari bir olanak görmüş ve olanağı yeni bir şirket aracılığıyla izleme imkânı bulan kişilerdir.

Bu girişimcilik türünde mühim olan AR-GE ‘nin iktisadi açıdan takviye edilmesini ve yönetilmesini esas alan teknolojik ortamlardan meydana gelmektedir. Bununla beraber yüksek derecede teknolojik veriye sahip üst kademe eğitim seviyesi olan ve bilgili deneyimli girişimcilerin programları için yapılan yatırımlar şeklinde açıklanmaktadır (Çıkmaz, 2019: 12).

Fırsat (Yaratıcı) Girişimciliği: Piyasa ekonomisinde yer alan bu girişimcilik çeşidi, normal ve normal olmayan şartlarda bütün rezervleri aktif bir şekilde kullanarak çok derin düşünebilen, programlayan, faaliyete geçiren ve neticelendiren kişiler şeklinde ifade edilmektedir. Fırsat girişimcilikte ise ileriye odaklı öngörülerde bulunan ve yararlı olabilecek ortamlarda yatırım yapan kişi olarak açıklanabilmektedir. Fırsat girişimciliği daha gelişmiş bir eğitime tabi tutulmuş orta gelirli olan, yönetim becerisi olan, yaratıcı yönü ağır basmış ve pek çok strateji meydana getiren, olanakları görebilen, farklı türde finansal kaynakları faal bir biçimde kullanabilen bir girişimci türüdür (Güney, 2015: 79; Gökçil, 2019: 19).

Kamu Girişimciliği: Çoğunlukla “*Katı Bütçe sınırlamaları*” ve politik otoritenin hükümlerine bağımlı bir biçimde yürütürler. Başka bir ifadeyle kamu girişimcileri bazen ekonomik sınırlamalar ağırlıkta olduğu ortamlarda bazen çevreden gelen dürtülerle hüküm veren kendi oluşturduğu kaynakları değil de hazırda var olan kaynaklar veya kamu sektörünün ürettiği kaynakları kullanabilen bireylerdir. Bu katı bütçe sınırlaması,

girişimcileri dar kapsamda “Bürokrat” adı altında değerlendirmektedir (Güney, 2015: 79). Bu veriler bağlamında bu girişimcilik türü girişimsel etkinliklerini sürdürürken kamu hukukuna bağlı olarak faaliyet göstermekte ancak olağanüstü koşularda özel hukuk hükümlerine bağlı biçimde çalışmaktadır (Çıkmaz, 2019: 13).

İç Girişimcilik: Günümüzde çoğu firma bu girişimciliğin giderek yükselen önemini idrak etmektedir. Bu alaka, sayıları giderek artan rakip firmalar var olan geleneksel firma yönetimin usullerini olanaksız kılması, yetenekli çalışanların iş yerlerinden koparak mikro ölçekli girişimciler şekline bürünmesi, yükselen global rakip hale gelme, verimlilik ve enerjinin yükseltmek istenmesi gibi nedenlerle neredeyse artmaktadır. Bundan ötürü hem yerel alanda hem de milletler arası alanda etkinliklerini yürüten bütün firmalar inovasyon bakış açısıyla ve dönüşüme adapte olmaya itilmektedir. Böylelikle iyileştirmeler neticesinde modern firmalar iç girişimciliği daha iyi hale getirecek yöntemler bulmaya çaba göstermişlerdir. Arayışta olmayan firmaların durgun dönemi, eleman yetersizliği ve giderek gerileyişi gibi neticelerle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Firmalar için bu girişimciler, dönüşebilen koşullara adapte olabilecek farklılığı oluşturmak hususunda en mühim araçlardan bir tanesidir. Burada kurum içinde girişimcilik ruhu olan, inovasyon olanağını yakalayan, sadece yeniliği tasarlamak ile kalmayarak bu düşüncelerini ve yöntemlerini buldukları alandaki firmanın kârlılığını ve rekabeti kızıştıracak gerçek etkinliklere evrilmesini sağlayan yaratıcı kişilerdir (Başar ve Tosunoğlu, 2006: 126-127).

Girişimci Girişimciliği: Genellikle tecrübeli ve yetenekli girişimcilerin sektöre yeni adım atan elverişli düşünceleri olan işletmeleri alarak o firmalara ayakta kalmayı ve yönetim dalında uzmanlaştırarak belirli düzeye taşıyarak satması durumunda oluşan girişimcilik modelidir. Bu modelde iş yapma, ortak olma kültürünün gelişmesi mühim etmenlerdir. Projesi gelişmiş olan, güzel fikir sunabilen, oturmuş bir yenilik oluşturabilen ve bu fikirleri eyleme dökmekte zorluk yaşayan girişimciler adına gerçekçi işbirliği, sağlam finansör, kuvvetli bir organizatör, cesur bir dost şeklinde de tanımlanabilir. Bu modeldeki girişimciliğe dâhil olan kişilerin özellikleri çoğunlukla bağımsızlığa önem veren ailelerin çocukları olduğudur. Ailenin girişimciliğe olumlu yönde destek sağlaması, girişimci miktarının artmasında etkin rol oynamıştır (Doğan, 2010: 63).

Girişimcilik, toplumsal ve ekonomik bir olgu iken girişimci olan ekonomilerde ise yenilik düşüncesine sahip olma ve farklılıklar ortaya koyma eğiliminde olan ekonomilerdir.

Girişimci ekonomiler içerisinde olan değişim, normal bir süreçtir ve girişimci girişimciler adına önüne geçilemez bir olanaktır. Bunun nedeni girişimci girişimcilik, dinamik alanlarda etkinlik yürüten girişimlerde devamlı bir biçimde bütünleşerek büyüme yoluyla ortaya çıkmaktadır (Kahraman, 2020: 50).

2.4. Girişimciliğin Fonksiyonları

Girişimcinin gelişmiş kesimlerdeki ana görevi, kesintisiz yenilikleri ortaya koyması şeklinde ifade edilmektedir. Böylelikle yenilikçi düşünen girişimcinin gücü inovasyona uyumlu ve gerçekleştirdiği yenilikleri iş yaşamına daha somut ticari hizmete kıyas edebilme kapasitesine tabi olmasıdır. Girişimcilik hem sosyal yaşamın gelişiminde hem de iktisadi yaşamın aktif olabilmesinde ciddi derecede önemli bir öge olarak görülür (Güney, 2015: 75). Aynı zamanda bir ülkenin büyümesinde, girişimcilik rolüne bürünen kişilerin yaptığı eylemler müteşebbis fonksiyonları olarak ya da girişimcilik fonksiyonu olarak ifade edilebilir (Kaya, 2007: 48).

Girişimcinin temel fonksiyonları aşağıda sıralanmıştır (Akpınar, 2009: 33; (Tekin, 2009: 12)):

- ❖ **Başkalarının görmediği fırsatlardan yararlanmak:** Girişimciler iş hayatında ihtiyaçlarını, fırsatlarını, piyasa işleyişini ve iş gücünü doğru bir biçimde değerlendirmeye alarak ekonominin canlanmasında yarar sağlamaktadır.
- ❖ **Yeni potansiyeli yüksek piyasa alanları oluşturmak:** Girişimciler piyasaya sunacakları ürün ve hizmetlerin pazar alanlarında kullanılmasının yanı sıra potansiyeli yüksek yeni pazar alanlarının oluşturulmasını hedeflemektedir.
- ❖ **Gelişen teknolojilerle ürün ve hizmet ortaya koymak:** Girişimci bireyler gelişen teknolojileri esas alarak var olan üretim potansiyelini artırmada katkı sağlarlar. Böylelikle daha gelişmiş teknoloji ve daha nitelikli mal ve hizmet meydana getirmek diğer taftan daha uygun fiyatlarla satılmasını sağlayabilmektedir.
- ❖ **Ekonominin canlanmasını ve kalkınmasını sağlamak:** Girişimciler yeni tasarlayacakları ve tasarladıkları işletmeleriyle alakalı buldukları bölge ve ülkenin ekonomisi adına gelişim sağlamayı hedeflemektedir.

- ❖ **İş hayatında değişim sağlamak:** Girişimciler iyileştirilmiş kabul edilen teknolojilere uyumlu yönetim programı oluşturmak ve iş hayatının kalitesinin geliştirilmesine olanak sağlayacak olan genel kalite yönetim faaliyetini kabul eden faaliyet çalışmaları gerçekleştirmek ve bununla birlikte iş yaşamına değişim odaklı pozitif yarar sağlamaktadır.
- ❖ **İstihdam düzeyini yükselterek işsizliğin düşürülmesini sağlamak:** Girişimciler kuracakları işletme ofisleri, mağaza, büfe, dükkân, alışveriş merkezi gibi işyerleriyle ekonomide istihdamı iyileştirerek işsizliğin azalmasında katkı sağlamaktır.
- ❖ **Bir iş fikrini girişim haline getirmek:** Günümüzde globalleşen iş yaşamında birçok fikrin firma şekline dönüştürülmüş olması girişimcilikle imkân bulmuştur. Girişimciler yeni tasarlayacakları fikirlerinin iyileştirilmesinde ve ortaya konulmasında öncü durumdadırlar. Bu bakımdan girişimciler iş yaşamının aktörleri konumundadırlar.
- ❖ **Yeni potansiyel kaynakların üretimini kullanarak toplum hizmetine sunulmasını sağlamak:** Girişimciler için yeni potansiyel rezervlerin üretiminde kullanılarak yenilenebilir enerji kaynaklarının bireylere daha iktisadi ve daha sağlıklı enerji tüketimini sağlamak için önemli rol üstlenirler. Girişimciliğin fonksiyonlarını kısaca özetlersek; girişimcilik bir takım kurallar ve anlamlar içermektedir. Bir bireyin girişimci olarak kabul olunabilmesi için risk üstlenme ve mesuliyet alma, cesaretli davranma, aktif bir kişilikte olma, yeniliklere her zaman açık halde olma ve kalkınma odaklı ilerleme gibi niteliklerin bulunması gerekmektedir.

2.5. Girişimciliği Temel Unsurları

Girişimci olan bireyler faal iş yaşamına adım atana kadar birçok toplumsal ve kültürel etmenin etkisinde kalmaktadır. Bu çerçevede girişimcilerin mevcut güçlerini ortaya çıkarmasını sağlıklı bir biçimde hüküm vermesini ve girişimcilik adına fikirlerini etkisi altına almaktadır. Bu sebeplerden dolayı girişimciler iktisadi, toplumsal, kültürel ve psikolojik yönden birçok unsurdan etkilenmektedir. Bununla beraber kişilerin var olan girişimcilik gücünü ortaya çıkarmalarına olanak sağlayan önemli unsurlardan bir tanesi ise bu etki unsurudur. Genel manada kişilerin çocukluk süreçlerinden bu yana etki altında kaldıkları bazı ana unsurlar vardır. İnsanları girişimciliğe doğru iten unsurlar ise öğretim,

hane halkı, psikolojik etkilerin yaşadığı sosyal yapısı ve ulusal değerlerdir (Tahtalı, 2018: 31; Şeşen ve Basım, 2012: 22).

Babson College ve London School of Economics paydaşlığı ile meydana getirilen “*Dünya girişimcilik platformu*” araştırmalarında, girişimciliği etkileyen iki temel faktör bulgulanmıştır. Bunlardan birincisi, girişimcilik kapsamında kamu politikaları ve planları, öğretim, finans, Ar-Ge geliştirme uygulamaları, ticaret alt yapısı, iç piyasanın dışarı açılması, fiziki alt yapı ve toplumsal kurallardır. Bir başka unsurda ise bulunulan ülkenin alt yapısında devlet kurumlarının aktif rolü, iktisadi faktörlerin dışa açıklığı, finans dalının etkin halde olması, teknoloji piyasasının faal olması, işgücü piyasasının esnekliği, yasal kuruluşlar, iktisadi büyüme, toplumsal, hukuki ve sosyal ortam gibi etmenlerdir. Bahsedildiği gibi birey, sermaye, etkinlik yapısı, hedefler, strateji, veri, teknoloji gibi girişimi meydana getiren ve girişimcilikte pozitif tesir sağlayan unsurlardır (Börü, 2006).

Aynı zamanda girişimcilik ekolü, iktisadi, psikoloji, toplum bilimi ve stratejik yönetim gibi dalları içine alan detaylı bir disiplin alanıdır (Mitchell vd., 2002: 94). Bundan ötürü girişimciler, bireylere ve sosyal hayata değer katabilir iktisadi avantajlara dönüt verebilir bununla beraber sağlamış olduğu yeniliklerle iktisadi sistem içinde sosyolojik kapsamda dönüşümlere sebep olan bir sürecin başlangıcıdır (Muzyka, 1995: 347).

2.5.1. Ekonomik Unsurlar

Bir ülkenin iktisadi yapısı ve yürürlükteki maliye uygulamaları girişimciliği etkisi altına alan en mühim unsurlar arasındadır. Fakat ülkede girişimciliğin iyileştirilmesine dair mali ortam meydana getirilmezse milli gelir içinden Ar-Ge adına ayrılan harcamalardaki pay düşer. Bununla birlikte yeni elde edilmiş patentler ve telif hakkı miktarı azalır ve bilim insanı mühendislik ile diğer pek çok mesleklere sahip olma yolunda ilerleyen öğrenci sayısında da düşme meydana gelir. Düzenli bir para ve maliye politikası uygulandığında ekonomik açıdan girişimciliğin gelişmesinde katkı sağlar. Nitekim girişimcilik adına doğru bir mali alanın belirlenmesinin uyumlu finansal ve maliye politikalarına bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Devletler gerekli maliye politikalarıyla girişimciliği önemli düzeyde etkilemektedir. Ekonomide olması muhtemel negatif etkiler ve beklenti durumu, girişimciliği direkt etkilemektedir (Öztürk, 2016: 20).

Sermayeye olan erişim yalnızca gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş olan ülkelerin ekonomilerine ait bir olgu olmamaktadır. Bu durum Dünya ekonomisinde girişimciliğe yönelmesi hususunda önemli sorunlardan bir tanesidir. Sermayenin küçük firmaların yenilik yapmasını, kalkınmasını ve iş olanaklarının yaratılmasını öngören en mühim öğelerden biri olduğu kabul edilirse girişimcilik sürecinde de o kadar mühim olduğu gözler önüne serilecektir (Çiçek ve Karakaş, 2020: 1856). Yapılan çalışmalar çerçevesinde çoğu insanın sermaye temin edemediğinden dolayı girişimcilik fırsatlarından vazgeçildiği görülmüştür. Sermayeye ulaşım, girişimcilik adına mani olduğu için tüm dünyada en kapitalist ülkelerde dahi girişimcilik ciddi boyutta devlet yardımı almaktadır. Çünkü girişimciliğe adım atılan ilk zamanlarda bireylere sermaye vermek suretiyle ekonomiye dâhil olmalarının sağlanması hedeflenmektedir (Coleman, 2000: 37; Steel, 1994: 4).

Ekonomik unsurlarda yerel ya da milletler arası büyüme olanaklarının alansal imkânlar ya da tehditler, sermaye kârına dair vergi politikası, kurum giderleri, maddi olmayan varlık harcamaları ve hisse alternatifleri gibi pek çok etmen bulunmaktadır. Sermaye kârına özgü vergi teşvik politikaları, vergi oranlarının azaltılması gibi unsurlar kalkınmayı artıran iş projelerin değerini artırırken diğer taraftan vergilerin maksimum düzeyde olması ise parasal ve reel pazarlarda yaşanabilecek mümkün krizler girişimciliği olumsuz açıdan etkisi altına alacaktır. Başka bir deyişle işe başlangıç aşamasında maliyetlerin fazla olması, finansal pazarlardan yararlanma seviyesinin kısıtlı olması, finansal fırsatların zayıf olması da girişimciliği negatif yönde etkilemektedir (Doğan, 2010: 152).

2.5.2. Demografik Unsurlar

Yapılan incelemelerde kişilerin çocukluk süreçlerinde yaşamış oldukları deneyimlerin onların bireysel ilgi alanlarını, kariyerlerini ve bununla beraber girişimcilik nitelikleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bundan dolayı kişisel yaklaşımın üstünde önemle durulan başka bir hususta demografik unsurlardır. Buna istinaden gerçekleştirilen çalışmalarda hane halkında ilk evlat olan, eğitim düzeyi yüksek olan veya girişimci bir hanede yetişmiş olan kişilerin girişimciliğe atılma olasılıklarının daha fazla olduğu saptanmıştır. Çeşitli sosyal unsurlarında girişimci olabilmeyi etkilediği varsayılmaktadır. Girişimciliği tetikleyen bu demografik hususlar birkaç biçimde açıklanmaktadır (Durak, 2011: 198)

Aile faktörü: Aileler tarafından oluşturulan otorite ve mücadeleye karşı ataerkil aile yapısı, otoriter ve kuralları olan bir hane halkı yapısı şeklinde tanımlanmış ve genellikle gelişmemiş veya az gelişmiş olan toplulukların en bilinen ana özelliklerindedir. Ataerkil aile biçiminde hane halkındaki kişiler iktisadi ve sosyokültürel manada hane halkının en büyük bireyi ve çoğunlukla aile reisi olarak nitelendirilen bireydir. Kişiler aile reisi aracılığıyla ciddi engellere tahammül etmek zorunda kalmaktadır. Bu durumda kalan kişiler kendilerini kanıtlamak ve engellerden kurtulmak adına mücadele etmek isteyeceklerdir. İşte bu aşama girişimci kişiliğin keşfedilmesini sağlayan önemli bir ögedir (Atılğan ve Kanat, 2014: 33).

Aile ortamının çocukların girişimcilik özelliklerini etkilenmeleri açısından önemli olmuştur. Şöyle ki kardeşler arası doğum sırası, cinsiyet faktörü, anne ve babanın mesleği, buldukları sosyal statü, anne-babanın yetiştirme şekli ile destek vermesi, hane halkının kültürü, çocuk büyütme biçimi ve çocuk sayısı gibi unsurlar çocukların girişimcilikte bulunmalarında mühim bir rol sergilemiştir. Ortaya konulan araştırmalarda çoğunlukla ailede ilk dünyaya gelen çocukların aileden daha özel muamele gördüğü için özgüvenlerinin çok artığı gözlemlenmiştir. Bu sebepten ötürü ailenin en büyük çocuğu, girişimci olma olasılığı en yüksek kişi olarak belirlenmiştir. Ayrıca ailesinde başarılı girişimci bulunanlar genellikle bu kişiyi taklit etme, özenme ve rol modeli oluşturma biçiminde girişimciliğe yönelmişlerdir. Araştırmalar ailenin, çocukluk dönemindeki tecrübeleri, rol modellerinin ortaya çıkması ve geçmişte kalmış iş deneyimleri girişimciliğin oluşmasında etkili olmuştur. Kendi işini kurmuş bir baba veya annede çocuğuna esinti kaynağı olabilmektedir. İş hayatına atılan çoğu kişinin girişimci olması ile birlikte babaları ve anneleri ile aynı işi yaptığına ilişkin araştırma sonuçlarına varılmıştır (Börü, 2006). Neticede bireyin gelişimini sağlayan öğreniminin başlatılması, sürdürülmesi ve ortaya çıkarılması hususunda düzenlenen programlı etkinliklerden bir süreç olarak ele alınabilir (Açıkgöz-ün, 2003:14). Nitekim de anlatılanlar kapsamında günümüzde, ebeveynler çocuklarının meslek seçiminde ve girişimci olmaları konusunda önemli rol oynamışlardır.

Cinsiyet Faktörü: Girişimcilikte cinsiyet önemli bir faktördür. Cinsiyet faktörü adına gerçekleştirilen araştırmalarda genel manada belirlenen netice erkekler kadınlara kıyasla daha fazla girişimde bulunmakta ve işi gerçekleştirmeye daha yatkın konumda olmaktadır. Kadın-erkek girişimciler arasındaki belirgin farklar daha çok kaynakları temin etmekte

görülürken girişimde bulunma amacının aileye katkıda bulunmak ve hizmet sektörlerinden kurulan yeni girişim organizasyon kapsamında çalışmaların olduğu ortaya konulmuştur. Yaşanabilecek bütün iyileştirmelere rağmen, kadın girişimcilerin yeni bir girişim ortaya koymak ile devamlılığını sürdürmekte sahip oldukları kabiliyet, ihtiyaç ve motivasyon bakımından toplam nüfus dahilindeki başka hemcinslerine kıyasla çok daha fazla önemli değişiklikler göstermektedir. Kadınlar, girişimcilik yönünden erkeklerin özellikleriyle çok benzer olsalar da başka açılardan kadın girişimciler özlük durumları gereği başka güdülere başka kabiliyet seviyesine ve geçmişe sahip konumdadırlar. Farklı cinsiyetteki girişimciler ise kendilerini adapte etme biçimleri bakımında yaşamlarını kontrol edebilme ve durumlara yön verebilme yeteneklerini kadın girişimcilere kıyasla daha ön plana atarlar. Çünkü erkek girişimcilere göre hırs, kendilerini daha iyi yönlendirdiği düşüncesine hâkim olmaktan kaynaklıdır. Dolayısıyla kadın girişimcileri tetikleyen unsur ise, kabiliyetli oldukları dallarda kendilerini iyi yetiştirmelerine engel olunması ile beraber iş doyum noktasında tatmin olmamakla birlikte meydana gelen başarı güdüsüdür (İlter, 2008: 45-46).

Norveç ve Endonezya ülkelerinde girişimcilik ve cinsiyet ile ilişkili bağın araştırıldığı bir çalışmada iki ülke adına da erkeklerin girişimcilik isteklerinin kadınlara kıyasla daha fazla seviyede olduğu saptanmıştır (Kristiansen ve Indarti, 2004: 72).

Yaş Faktörü: Girişimcilikte yaş faktörü normalde önemli olarak görülmesi de Reynolds ve diğerleri (2000) çalışmalarında, Batı ülkelerinde girişimcilik faaliyetlerinde en aktif olan kişilerin 25-44 yaş arasındaki bireyler olduğunu ifade etmişlerdir (Kristiansen ve Indarti, 2004: 58). Bu yaş gruplarının öncesinde ve sonrasında girişimciler yeterli deneyime, finansal yardıma ve oldukça yüksek seviyede enerjiye sahipse yeterli ve kaliteli bir girişimi oluşturup devamlılığını sağlayabilir. Girişimciler, her beş yılda bir kez bireylerin yaşam değerlendirmesinin yapılması ile yeni bir girişime katılabilirler. Erkek girişimciler işe başlarken ilk iş deneyimleri genellikle otuzlu yaşların başlarında olur. Kadın girişimcilerin ilk iş yerlerini otuzlu yaşlarının ortalarında kurdukları gözlemlenmektedir (Kaygın ve Güven, 2015: 41). Yaş faktörünün bireyler arasında girişimciliğe başlamada mühim bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır.

Eğitim Faktörü: Eğitimin girişimcilik üstündeki tesiri mühim çalışma konuları içerisinde bulunmaktadır. Girişimcilik bir bütün olarak doğuştan gelmez ve zamanla geliştirilip bununla beraber eğitimle de kazanılabilir (Börü, 2006). Girişimcilik eğitiminin insanda

ortaya çıkardığı kendini tanıma güdüsü, girişimci açıklamalarında ve niteliklerinde çoğunlukla kullanılan cesaret, kararlı olma ve güçlüklerle başa çıkabilme gibi davranış niteliklerinin keşfedilmesinde de etkilidir (Tağraf ve Halis, 2008: 97). Bunların yanı sıra eğitim aracılığıyla, kararlılık durumu, başarıma isteği, amaçlara ve olanaklara odaklanma, problemleri çözmede ısrarcı tavır takınma, kontrol sağlayabilme gibi girişimcilere dair bazı nitelikler de girişimci olmayı hedefleyen kişilere anlatılmaktadır (Bozkurt ve Alparslan, 2013: 15).

Eğitim, girişimcilikte kaynak israf edilmesine engel olacak bir faktör olarak tanımlanmaktadır. Bireyler kazanımları doğrultusunda eğitim kurumlarından kazandıkları bilgi birikimlerini de hesaba katınca daha kaliteli bir girişimci olabilme şanslarını da yükseltirler. Uygulamalı bir eğitimde esas olan yaratıcılık, eleştirel bakış açısı ve analitik düşünebilme kabiliyetlerinin artırılması ve girişimciliğe atılması konusunda teşvik sağlanmasıdır. Girişimcilik eğitimi ile beraber iş olanaklarını yakalayabilmek ve değerlendirmeye koymak, yönetim odaklı işlevleri idrak edebilmek ve öğrenmek, yasal mevzuat hususunda bilgi edinebilmek, firma işlevlerini analiz etmek, kredi kurumlarını tanımak ve süre gelen ilişki bağlarını nasıl iyileştirilebileceğini tahmin etmek gibi öğretim kazançları girişimciliğin yaygın hale gelmesi konusunda aktif rol oynar. Bu bağlamda girişimcilikle alakalı danışman kuruluşların geliştirilmesi konusunda derslerin artırılması ana ilke olarak belirlenmiştir (Börü, 2006; Doğan, 2010: 153).

Şu anda girişimcilik eğitimleri Amerika ile Avrupa ülkelerinde ilk ve orta öğretim mektepleri bulunurken ülkemizde ise girişimcilik eğitimi çoğunlukla meslek eğitimi veren okullar ve üniversitelerde verilmektedir (Bozkurt ve Alparslan, 2013: 13). Tüm dünyadaki üniversitelerde eğitimin master ve doktora programlarında fazlasıyla yer verildiği görülmüştür. Lisans seviyesinde ise daha özel ve programa uyumlaştırılmış ders içeriklerine yer verilmiştir (Yelkikalan vd., 2010: 56).

2.5.3. Sosyal ve Kültürel Unsurlar

Sosyal ve kültürel unsurlar, girişimcilik olgusu üzerinde etkin unsurlardan en önemlisidir. Zira girişimcilik ile alakalı birçok unsurun sosyal çevrenin girişimciliğe kattığı desteklerle sağlanmaktadır. Girişimcilik sosyal bir olgudur ve toplumsal bir karakteri vardır dolayısıyla toplumsal olaylara tesir eder. Girişimci niteliklerinin sosyal ortamda kabul görmesi, kişinin

değer yargılarının ve davranış biçimlerinin kabul görmesi ve hatta teşvikte bulunulması ile birlikte girişimcilik hızla artabilir. Buna istinaden toplumun çoğunluğunu kapsayan değer yargıları; hayat felsefesi, din, görenekler gibi öğeler girişimcilik üstünde etkin hale gelir (Börü, 2006).

Girişimcilik olgusuyla beraber kişinin içinde var olduğu sosyal yapı arasında güçlü bir ilişki vardır. Bahsedilen toplumda, kişinin toplumsal yapısı, teknolojik alt yapısı, iktisadi etmenler ve eğitim seviyesini ciddi düzeyde etkisi altına alır. Toplumsal yapı, kişilerin girişimciliğe özgü tercihlerinde çok önemlidir. Girişimcilik ile toplumsal yapı arasındaki bağ, kişilerin düşüncelerine tesir etmekte ve bu çerçevede oluşan fikir sistemi de kişilerin tercihlerini etkiler. Bu yüzden ki kurumsal hale gelmiş toplumsal bağ olarak tanımlanan toplumsal yapılarda özellikleri ölçüsünde davranış biçimleri, kurumsal bağ ve kültürel formlar meydana getirirler (Aytaç, 2006: 142-147). Dikkat edilmesi gerekli olan diğer önemli bir hususta, kurulması istenen firmanın yer aldığı bölgedeki kültürün, nüfus durumunun, iklim koşulları ve sosyal faktörlerdir. Bununla beraber yaşam pahalılığı, eğitim seviyesi, okullaşma durumu, sağlık hizmetlerine ayrılan pay ve bölgedeki suç oranı gibi unsurlardan meydana gelen hayat kalitesini belirleyen nitelikler de kuruluş yeri seçmede önemlidir (Küçük, 2014: 167).

Toplum yapısını etkileyen en önemli kaynaklardan biride kültürel yapıdır. Kültür, topluluklardaki kişilerin paydaş özellikleri arasından bireyden bireye aktarım sağlayan bir hayat şeklidir. Girişimciye ait dürtü ve tutum biçimlerinden meydana gelen kültürel yapının mühim bir alanı vardır. Bilhassa geleneksel hane yapısı kapsamında alınan eğitim ve terbiye normları, bireysellik esasına, davranışlara, hayat şekline ve toplumsal ortama dâhil pek çok kültürel etmeden bahsedilebilir. Kabul ettiğimiz seçimlerimiz içinde yaşadığımız sosyal kültürün eseridir. Kültür kapsamında türlü alt yöntemler, topluluklar, birlikler ve yapılardan oluşan girişimciliği olumlu veya olumsuz üslupla dayatma yapılabilir. Girişimciliği, olumlu yapılar da şahsi hususlarında da değişiklikler gösterebilir. Örneğin, hane veya hısımlık ilişkilerini dâhilinde özgürlüğe, kendi hayatını idame etmeye doğru etkenler desteklendiğinde çocukların da girişimciliğe ilişkin bu niteliklerin taşımaları mümkün hale getirilebilir (Aytaç, 2006: 153-154).

Girişimciler, kişilerin yaşamının özelliklerini yükseltmeye yönelik çoğu faaliyetin canlı unsuru olarak görülmekte ve onları sosyal yaşamın meydana getiren ana unsurlardandır.

Sosyal hayatın iyileşmesi bir bakıma girişimcilik unsurun gelişmesine bağlıdır. Birtakım toplumlar girişimcilik üzerine ortaya koydukları üst düzey çalışmalara rağmen kimi toplumlarda ise benzer çalışmaları ortaya koyamadıkları görülmektedir. Bu farklılaşmanın görülmesinde etkili olan etmenlerden bir tanesi ise sosyal yaşama bağlı kültürel meziyetlerdir. Girişimcilerin, mensupları oldukları sosyal kültürden feyz almadıkları düşünülemez. Nedeni şu ki kültürel unsurlar, kişilerin tavır ve hareketlerini etkileyen mühim unsurlardandır. Kültürün insan davranışlarını meydana getiren soyut veya somut mana belirten değerlerden çıkması, kültürün kişiyi etkileyen bir unsur olduğuna dair fikirleri beyan etmektedir (Demirel ve Tikici, 2004: 56).

Kültürün, girişimcilik eylemleri arasında bir bağlantı sağlanırken, hangi çeşit kültürlerin girişimciliğe yardımda buldukları hangilerinin de engeller koyduğu problemi önemlidir. Girişimciliğe destekte bulunan kültürlerin üç ana davranış biçimini öne sürdükleri ve bunlardan birincisi üst düzey sorumlulukları olma ikincisi planlı risk alma ve üçüncüsü ise başarısına yönelik geri bildirimler isteği olduğudur (Okutan ve Balaban, 2014: 15).

Sosyal ve kültürel anlamda girişimcilik, halkın büyümesi mühim bir çevreye ve etkiye sahiptir. Bundan dolayı iktisadi ya da toplumsal yapıda çok mühim görevi olan girişimci bireylerin meydana gelmesini sağlayan ana unsurlardandır. Girişimcilik unsurunun karakteri işleyen, oluşturan veya besleyen niteliklerine gördüğümüzde bu olgular bazen negatif nitelikler ile şartlar olduğu görülmektedir. Aslında bakıldığında girişimci adayları olan bireyler genelde zor şartlarda daha çok girişimciliğe yönelmektedir. Karmaşık bir çevrede girişimci olmaya iten önemli bir sebeptir. Örneğin gelirdeki eşitsizlik, adaletsizlik, politik, iktisat, sosyokültürel ile teknolojik faktörlerdeki önemli farklılıklarda vardır. Bu durumdan kasıt, bir taraftan çok zenginler diğer taraftan çok yoksullar bir taraftan ihtişamlı bir şekilde hayatlarını sürdürenlerin birlikte yaşadığı toplumlarda girişimcilik önemli nedendir. Dolayısıyla girişimci olan kişi bulunduğu ortamda mutlu değilse kişiyi daha fazla endişeli hissettiriyorsa bireyi ne kadar hedeflerine erişmesini engelliyorsa birey olduğu durumu değişiklik yapmaya çabalayacak ve için de sönmeyecek bir alev yanacaktır. İşte bu alev, girişimci alevidir (Atılğan, 2013: 33).

Toplumun itimat düzeyi de girişimciliğin daha başarılı olması hususunda önemlidir. Çevrede saygınlıkta bulunabilecek bireylerin sayılarını çok fazla olması, toplumdaki girişimciliğe yönelik gayretlerin hızlı bir biçimde yükseltilmesine sebep olmaktadır.

Bilhassa yapılacak olan girişimciliğe saygınlığın üst düzeyde olması bireylerin rahat bir biçimde farklı kişilerle ortaklıkta bulunmaları, otorite ve görevlerini devretmelerini daha pratik hale getirir. Benzer biçimde idareci veya girişimci unvanı olanlarda personellerine yapılacak işlerinde istedikleri şekilde yerine getirme olanağını tanırlar (Demirel ve Tikici, 2004: 55). Özetlersek, girişimcilik genel olarak bireyci ve bağımsız bir şekilde davranan anlamda sosyal ve toplumsal alanlarda kök salmaktır. Bu yapılarda alt sosyal kontrol mekanizmasına ve özgün girişimci kültürüne şeffaflık getirdiklerinde, kişiler kendilerini daha kolay bir şekilde anlatma fırsatı yakalayarak bireysel kapasitelerini iyileştirme şansını elde ederler. Böylelikle toplumsal yapının nitelikleri girişimciliğin açıklığını veya kapalılığını belirlemektedir (Aytaç, 2006: 149).

2.5.4. Psikolojik Unsurlar

Girişimciliği etkileyen temel unsurlar içerisinde psikolojik unsurlarda mühim bir alanı kapsamaktadır. Bu kişiler kuşkusuz diğer insanlara nispeten psikolojik nitelikleri farklıdır. Çünkü girişimci, yapısından dolayı hissiyat ve enerji düzeyi yüksek olan kişidir. Psikolojik anlamda bireylerin değer yargıları, davranış tutumları, yaşadıkları deneyimler, tecrübeler, davranışlar bilinçaltından gelen etkilenmeler gibi unsurlar girişimciliklerini ortaya koymada mühim roller oynamaktadır. Bu özellikler şu şekildedir; istekli olma, kendine olan itimat, risk üstlenme eğilimi, sabırlı olma, belirsizliği üstlenme, iş hayatında profesyonel olma, alınan kararlarda somut fikirler getirme, aklın gücünü ilgi duyacağı çevrelere yöneltme, iktisadi faktörler sonucunda çalışma azmi, ileriye yönelik öngörüle bulunma, yenilikçi olma gibi davranışlar girişimciliğin belirlenmesinde önemli faktörlerdir (Özden vd., 2008).

2.6. Girişimcilik Hakkında Tarihsel Süreç

Yüzyıllardır devam eden düşünce ve anlayış sistemleri ile beraber tarihsel süreç içerisinde girişimcilik olgusu, ekonomide bilim dalı olarak kabul görülmeye başlanmıştır. Tarihte 1700'lülerde devletlerin merkezci anlayış yapısından uzaklaşarak süre gelen bir süreç olarak meydana gelmiştir. Yaşanılan gelişimin arkasında özel teşebbüs girişime doğru eğilimi başlanmış olup girişimcilik bu süreç içerisinde gelişme göstermiştir (Betil, 2007: 21).

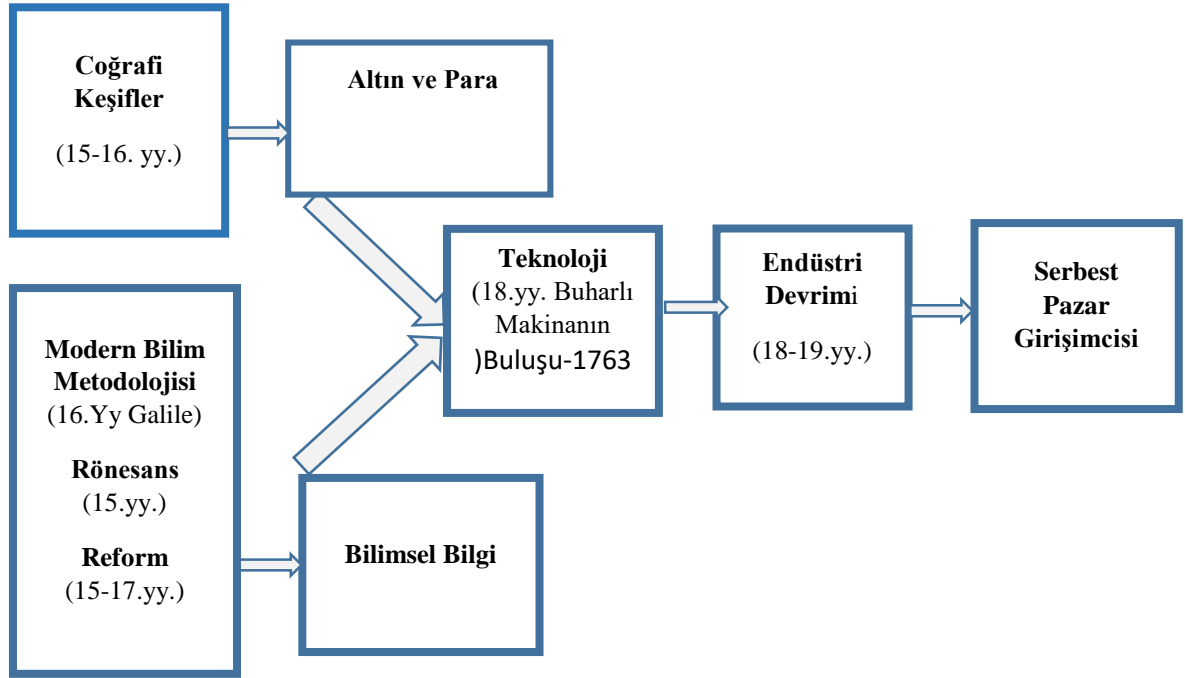
2.6.1. Dünyada Girişimciliğin Gelişimi

Geçmişten bu yana kökleri çok eskiye dayanan müteşebbis kavramı, toplumların yaşamlarını sürdürmeleri ile iyileştirmelerinde önemli bir paya sahip olmuştur. İlk çağlardan bugüne kadar insanlar yaşamlarını ve gereksinimlerini gidermek amacıyla yapmış oldukları tarımsal faaliyetlerden ticaret gibi tüm faaliyetler tarihin ilk dönemlerinden beri girişimciliğin varlığını kanıtlamaktadır. Girişimcilikle ilgili tüm gelişmeler çağdaş üretim olanakları ile yönetim tekniklerine varıncaya dek birçok seviyeden geçmiştir (Aşkın vd., 2011: 56).

Girişimci, Ortaçağ döneminde ölçeği büyük üretim projelerini geliştiren ve yöneten baş aktör olarak tanımlanmıştır. O dönemlerde girişimci, risk faktörünü almak yerine sadece verilen kaynakları verimli kullanarak projeleri planlı bir şekilde yöneten kişidir (Sönmez ve Toksoy, 2014: 42). Böylelikle girişimcilik bireyler için gereksinim şeklinde ortaya çıkmış olup aynı zamanda girişimciliğin tarihi dünyada oldukça eskiye dayanmaktadır. Dünyada girişimciliğin tarihsel gelişim sürecini ekonominin geçirdiği aşamaları inceleyerek anlaşılmaktadır. 18.yy'da tarım ile zanaatlara yönelik ekonomisinden, endüstri ve teşhisat üretimin egemen olduğu bir iktisadi yapıya geçiş sağlanmıştır. Özellikle ülkeler incelendiğinde başta İngiltere'de olmak üzere tüm dünyada yayılım göstermiştir. Sanayi devrimiyle birlikte bu dönemde makine, insan gücünün yerine kullanılmaya başlamış ve sanayi ürünleri hızlı bir şekilde insanlığın hizmetine sunulmuştur (Aşkın vd., 2011: 71).

18.yüzyılda sermayedar olan birey, sermayeye gereksinimi olan bireyden daha farklı bir hal almıştır. Yani girişimci olan kişi, sermaye tedarik eden kişiden ayrılmıştır. Bu farklılığın sebeplerinden bir tanesi ise dünyada sanayileşmenin hızlanmasıdır. Zamanla geliştirilen icatlar gelişen yenedünyanın birer yansıması niteliğindedir. Örneğin, Thomas Edison ve Eli Whitney'in icatları birer örnek niteliğindedir. Edison ve Whitney yeni teknolojiler geliştirmelerine rağmen buldukları icatları finanse edememektedirler. Bundan dolayı Whitney kamu kaynaklarıyla çırçır makinesinin finansmanında bulunurken, Edison ise elektrik ve kimya alanında deneylerini yapmaktadır. Aynı zamanda Edison özel sektör tarafından sermaye sağlanmıştır. Baktığımızda bir taraftan Edison bir taraftan Whitney sermayeyi kullanan kişilerdir (İlter, 2008: 26). Geçmişten günümüze dünyanın her yerinde girişimciler, sorun üreten değil tam tersine çözüm üreten ve toplumlara fayda sağlayan kişiler olmuşlardır.

19. Yüzyılda iş yeri sahibi ile idare yönetimin ayrılması sonucu girişimcilik faktörü daha da önem kazanmıştır. Bu sebepten ötürü girişimcinin konumu tekrar gündeme gelmiş ve ayrıca girişimcinin ticaretteki önemi de vurgulanmıştır. Girişimciler, özgür pazar ekonomisinin üstün olduğu 20. yy' da yeni ürün ve hizmetlerin üretimi şeklinde tanımlanan “yenilik” kavramını önemli bir güç unsuru olarak kullanmışlardır. Burada asıl belirtmek istenen girişimcinin yenilik yaparak, durağanlaşan ekonomiyi ileri bir düzeye götürmeyi amaçlayan birey olarak belirtilmektedir (Aydınlık, 2016: 6). Dünyada iktisadi, kültürel ve teknolojik yenilikleri takibinde bulunarak aynı zamanda yenilik ve risk faktörünü üstelenen kişiler girişimcilerdir. Aşağıdaki şekilde çağdaş girişimciliğin gelişim sürecinin aşamaları gösterilmiştir.

Şekil 2. 1: Modern girişimciliğin gelişimi (Ercan ve Gökdeniz, 2009)

21. yüzyılda bilim ile teknoloji alanındaki çalışmalar girişimcinin ya da girişimciliğin toplumdaki yeri ile ekonomideki değeri önem kazanmıştır. Bugün ulaşılan sonuç, birey veya bireysellik yeteneğine dayalı girişimcilik faktörü öne çıkmış ve insanın topluma hizmet odaklı üretim yapma becerisi ve yeteneğini ön plana çıkarmıştır (Aşkın vd., 2011: 70). Bu sayede sanayi devriminin iki önemli unsurunun hız kazanmasına neden olmuştur. Bunlardan birincisi bilimsel bilginin değeri, diğeri ise coğrafi keşiflerle yapılan ticaretin ortaya çıkardığı sermayedir (Çögürücü, 2016: 78).

Girişimcilik kavramının dünyadaki gelişim süreci incelendiğinde gelişmiş ülke ekonomilerinde girişimcilik unsurunun etkili olduğu görülmüştür. Örneğin II. Dünya savaşı sonrasında Japonya ülkesinde meydana gelen hızlı iktisadi büyüme eyleminin motor potansiyelini oluşturan unsur olarak KOBİ'ler olmuştur. Özellikle 1970'li yıllarda yaşanan krizler sonucu yapılmış olan bilimsel çalışmalarda Amerika Birleşik Devletleri (ABD), krizden daha az düzeyde etkilenmiştir. ABD'nin krizden daha az etkilenmesinin sebebi ise ticaret alanındaki gelişmeler ve sanayi sektöründe KOBİ'lere verilen önemdir. 1988 yılında başlayan ABD 'deki büyük işletmelerin yaklaşık olarak üçte biri oranında küçüldüğü belirgin bir şekilde görülmüştür. Baktığımızda farklılıklar arz eden ve sürekli farklılaşan gereksinimler, beklentiler, esnek ya da canlı imalat ağının sürekliliğini zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı maksimum üretim ölçeği küçültülerek yönetim ile kontrol çevresi aktif hale getirilmiş olup piyasaya uygun seviyede arttırılmıştır ancak bu durum KOBİ'lerde mümkün olabilmektedir (Doğan, 2010: 15).

Global girişimcilik ve kalkınma endeksi (GEDI), çerçevesinde yapılan çalışma 2008 senesinde süregelen GEM ortaklığıyla çalışılmakta olup bilgiler esas alınmaktadır. Başka endeks ve kurumlar ise; Küresel Rekabetçilik Endeksi, İş Yapma Kolaylığı Endeksi, Ekonomik Serbestlik Endeksi, (UNIDO) ve Ekonomik Kalkınma İş Birliği Örgütü (OECD) bilgiler ile beraber girişimcilik eylemleri, etkinlikleri, ruhu ve tutkusu olarak üç endeksten meydana gelmektedir (Türkiye'nin Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı, 2015-2018: 40).

Tablo 2.3: Global girişimcilik endeksi, (on ülke) (Global entrepreneurship, 2016)

Seviye	Ülke	GEDI
1	ABD	86,2
2	Kanada	79,5
3	Avusturya	78,0
4	Danimarka	76,0
5	İsveç	75,9
6	Tayvan	69,7
7	İzlanda	68,9
8	İsviçre	67,8
9	Birleşik. Krallık	67,7
10	Fransa	66,4

Tablo 2.3'te küresel girişimcilik endeks sıralamasında ilk on ülke gösterilmektedir. ABD'nin girişimcilikte dünyada 86,2 seviyesinde lider konumdadır. Bu durumdan da

görüldüğü üzere ABD, kişilere çok fazla istihdam olanakları tanımakta ve girişimcilik şartlarını girişimcilerin yararına hazırlamaktadır. ABD'yi takip eden diğer ülke ise Kanada girişimcilik oranı 79,5 ile ikinci sırada yer alır. İlk 10 ülke sıralamasında Fransa'nın diğer ülkelere nazaran girişimcilik oranı 66,4 iken bu durumda en alt seviyededir. Amerika Birleşik Devletlerinde, girişimciler kendilerine tanınan imkânları değerlendirerek ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır.

Tablo 2.4: Türkiye'nin girişimcilik ve KOBİ'lerle alakalı global endeks sıralaması (DPT, 2013)

Endeks Türleri	2013 - 2014	2017-2018
Küresel Girişimcilik Endeksi	40 - 121	37 - 137
Küresel Rekabetçi Endeksi	44 -144	53- 137
Küresel Yenilikçi Endeksi	54 - 141	43 - 127
İş Yapma Kolaylığı Endeksi	69 -189	60 - 190
Ekonomi Serbestlik Endeksi	64 -184	60 -180
Girişim Sermayesi Ve Özel Sermaye Çekiciliği Endeksi 2016	40 - 121	30 - 125
İnsani Kalkınma Endeksi	72 - 188	71 - 188

Tabloda yer alan bilgiler 2013-2014 ve 2017-2018 yılları arası Türkiye'nin girişimcilik ve KOBİ'lerle alakalı global endeksler sıralaması gösterilmiştir. Global girişimcilik endeks sıralamasında 2013-2014 yılları 40-121 düzeylerinde iken 2017-2018 yüzde 37-137 oranlarında artı-azalış meydana gelmiştir. Genel tabloda çok büyük dalgalanmalar olmamıştır. Fakat küresel yenilikçi endeksine göre 2013-2014 yılları arasında 54-114 seviyesindeyken 2017-2018 yıllarında 43-127 seviyesinde olup diğer endekslere nazaran azalışın daha belirgin olduğu söylenebilir.

Avrupa Birliği'nde (AB) meydana gelen işsizlik problemlerin çözümü için ABD'de yapılan istihdam çalışmalarına girişimciliğin katkıları küçümsenmeyecek derecede bir seviyeye gelmiştir. Dolayısıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde girişimciliği etkileyen unsurlar, ticari ve finansal eğitim, hukuki altyapı, fiziki altyapı gibi devletin politikaları ve programları çerçevesinde sınıflandırmaya ayrılmıştır (Başar vd., 2013: 13). Girişimcilik terimi, iktisadi gelişmişliğin başlıca dinamiklerini meydana getirmektedir. Aynı zamanda girişimcilik bütün dünyada ekonomik yapılarının iyileştirilmesi ve işsizliğin azaltılması konularında önemli bir yol olarak görülmüştür (Ballı, 2017: 41).

1947 yılında Harvard Üniversitesi girişimcilik eğitim derslerini vermeye başlamıştır. Diğer yandan AB hükümetinde küresel girişimciliğin başkan temsilcilerinden oluşan “*Presidential Ambassadors for Global Entrepreneurship-Page*” program kapsamında 2011 yılından bu yana Start-up ABD’nin önceliği ülke çapında hızlı ekonomik büyüme gösteren girişimcilere destek programları vermektedir. ABD’de, girişimcilik alanında gelişen yenedünya, ekonomilerinin lokomotifi olmuştur. Dünya girişimcilik platformlarında 29 ülke tarafından yapılan araştırmalar içerisinde yüksek girişimcilik faaliyetlerinde yer alan ülkelerin ortalama ekonomik büyüme üzerinde hızlı bir biçimde iyileşme sağladığı ortaya konulmaktadır (Çögürçü, 2016: 7). Girişimciliğin gelişimi özellikle dünya ekonomisinin gelişiminde önemli bir adım niteliğinde olmuştur.

2.6.2. Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi

Türkiye’de girişimciliğin gelişim süreci tarihsel olarak incelendiğinde sırasıyla Osmanlı döneminde girişimcilik, cumhuriyet döneminde girişimciliğin gelişim süreci ve sonraki süreçten meydana gelmektedir. Aşağıda bu bahsedilen süreçler detaylı bir biçimde anlatılacaktır.

2.6.2.1 Osmanlı Döneminde Girişimcilik

Konu bin yıllık bir süreçte değerlendirildiğinde, Türklerin Orta Asya’dan başlayıp Anadolu’ya geldiklerinde göçebe bir toplum yapısından yerleşik toplum yapısına geçmişler özellikle ticaretle ve zanaatkarlık konularında etkin rol oynamışlardır. Nitekim Selçuklular döneminde ve Osmanlı devletinin kurulma döneminde esnaf ve zanaatkar teşkilatı olan ahilik teşkilatı epeyce etkili ve başarılı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu teşkilat Osmanlı’nın kuruluş aşamasında ve yükselme döneminde askeri ve siyasal yönden etkili rol oynamıştır. Osmanlı devleti döneminde Türkler, neferlik, ulemalık, bürokratik yönetim, hayvancılık ile çiftçilik gibi sektörlere yönlendirilmiştir. Diğer taraftan ticaret alanında sorumluluğu Rumlar, Yahudiler ve Ermenilere yüklenmiştir. Böylece Türk toplumu 7-8 nesil boyunca ticaretin dışında bırakılmıştır. Sonuç olarak toplum kapsamında istenen seviyede ticaret ortamı ya da altyapısı kurulamamıştır (İlter, 2008: 27-28). Bu durum İslam devleti şeklinde onaylanan Osmanlı imparatorluğu açısından çok da anlaşılır bir hal değildir. Çünkü bizzat İslam peygamberi ticaretle uğraşmış, sözleriyle ve yaptığı işlerle

ticareti teşvik etmiştir. Kur'an da, Allah'ı anmaktan alıkoymadığı sürece ticaret yapmakta ve alım-satımda bir yasaklama söz konusu değildir (Akın, 2003: 34).

Osmanlı devletinin yıkılmadan hemen önceki dönemine bakıldığında, girişimcilik yeterince ilerleme kaydetmemiştir. Daha sonra özellikle Sanayi Devrimi döneminde ve Abdülmecit Han zamanında kayıtlara geçen ilk dış borç alımıyla girişimcilik yayılmaya başlamıştır. Abdülmecit han döneminde faaliyete geçirilmiş olan Şirket-i Hayriye'yle hizmet alanına ışık tutulmuş olsa da yeterince sermaye ve girişimci olmadığından ötürü sanayi dalına özgü bir şey meydana getirilememiştir. Bununla birlikte finans sektöründe yeni durumlar yaşanmış ve o günlerde şimdiki ismiyle merkez bankası faaliyete geçirilmiştir (Tikici ve Aksoy, 2009: 44).

Osmanlı devleti Anadolu Selçuklulardan bir takım mühim ilkeler alınmıştır. Bilhassa lonca örgütü ya da ahi örgütü şeklinde bu durum sürdürmüştür. Bu girişimcilik şekline padişahlarda destek vermiş ve kabul etmişlerdir. Önemli işletmeler kurulmuş ve ticaret alanları faaliyete geçirilmiştir (Ercan ve Gökdeniz, 2009: 65).

Anadolu medeniyeti geçmişten günümüze kadar ticaret faaliyetlerinin köprüsü olmuştur. Üretici konumda olan tüccarın beraberinde üretim sağlamayan ve tüketim yapmayan yeni bir tüccar terimi gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu dönüşümle beraber tüccarlar mevcut zamanın ilk girişimcileri olarak ifade edilir (Gümüšoğlu ve Karagöz, 2014: 102).

1913 yılında “*Teşviki Sanayi Kanunu* ” ile yeni faaliyete geçirilecek firmalara hazine arazilerinde oluşturulan alanların ücretsiz olması ve vergide muaf olma durumu gibi destekler verilmiştir. Bu uygulamanın yürütülmesiyle Marmara bölgesindeki bazı illerde ve Batı Anadolu'daki çeşitli illerde ilk sanayi sayımları yapılmaya başlanmıştır (Kamaç ve Kışman, 2020: 137).

İstanbul'da girişimci kadınlara ilişkin örnekler de oldukça ilginç bir şekilde kayıtlara geçmiştir. Örnek olarak pastane işletmeciliği, terziilik, fotoğrafçılık ticareti ve makinistlik olarak çeşitlendirmek mümkündür. Yine kadınlar dünyasında, girişimci Osmanlı kadın tipleri içerisinde İstanbul'da hanımlar fotoğrafçısı “*Naciye*” adını taşıyan bir fotoğrafhaneden söz edilmiştir. Naciye Hanım, ilk kez 1919'da Yıldız'da daha sonra

Beyazıt tarafında bir fotoğrafhane açmıştır. Fotoğrafçılık mesleğinin yanı sıra kadınlara bu konuda dersler de verilmiştir (Oktar, 1998: 74-75).

Prens Sabahattin tarafından padişaha atfedilen mektupta, Osmanlı imparatorluğunun gelişmesine engel olan ana etmen toplumun sosyal yapısıdır. Prens Sabahattin'in düşünceleri doğrultusunda girişimciliğin gelişmemesinin arkasında olan ana neden Osmanlı döneminde yaşayan insanların bütüncül bir yaklaşımı benimsemesi ve eğitimin insanları özgürlüğe bir yaşama hazırlayamamasıdır. Bundan ötürü girişimcilik alanlarına engel konulmuştur. Bu dönemde yaşayan insanlar her zaman kurumsal alanlarda olmaya teşvik edilmiştir. Bununla birlikte toplum üstünde fikir birliğine ulaştığı bu ortak düşünce, risk almaktan çekinen, girişken yapıda olamayan bir birey toplumuna dönüşmesine neden olmuştur. Bu esnada iş gücü, istek ve arz yapısını bütünüyle sabit bir ekonomi kapsamında kontrol altında tuttuğundan serbest rekabet alanını yok eden lonca örgütü de dönemin sanayisinin kapitalizme erişimi önündeki en mühim mânilerden birisidir (Akın, 2003: 35; Candan, 201: 163).

Osmanlı'nın sosyal yapısında girişimciliğe mani olan diğer bir unsurda, bireylerin aşırı kanaatkâr yetişmesidir. Tezcan (1974) Türk değerler araştırmasında, Türk olan bireylerin başlıca özellikleri içerisinde kanaatkârlığın var olduğunu söyleyerek bir başka yabancı araştırmacı aracılığıyla da şu şekilde ifade edilmektedir. Türkler “*Şayanı-ı hayret*” verici derecede kanaatkâr olarak yetişmişlerdir. Yıl içerisinde yalnızca bir kez esvap diktirirler ve yıl bitene dek bazen de daha uzun bir sürede giyerler. Bu derece gereksinimlerini kısıtlayan bir millettir girişimcilik düşüncesi ve çaba güdüsü beklenmeyecektir (Güney ve Çetin, 2003: 2002).

Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu Tanzimat'la birlikte yapı değişikliğine gitmiş olsa da sanayinin gelişmesine yeterli katkıda bulunamamıştır. Bu olay çerçevesinde kalifiye elemanlardan yoksun kalınması maddi yetersizliklerden dolayı gerçekleşmiştir. Batıda gerçekleşen gelişmeler kapasitesi yetersiz olduğundan sabit bir denge kurulamamıştır. Batıya talebeler gönderilmişse de Avrupa'ya bağımlılık tam anlamıyla azalmamıştır. Sanayi ve ticaret tesislerinde Avrupa'nın sermayesine, işgücüne ve bilgi birikimine bile gereksinim duyulmuştur. Zamanla bu kuruluşların birçoğunun firma hakları mecburi şekilde uzun süreçlerle Avrupalı insanlara teslim edilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı'nın mali durumu ve gelir kaynakları Avrupa'nın hâkimiyeti altına girmiştir ve bununla birlikte

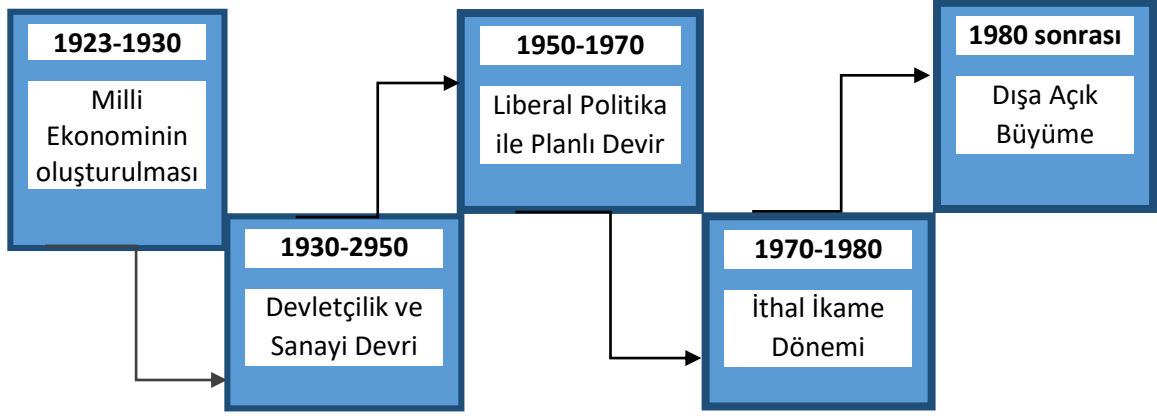
fazlasıyla birikmiş olan kamu borçlarının ödeneği adına bahsedilen gelirlerin çoğunluğu ayrılarak devletin iktisadi özgürlüğü kısıtlanmıştır. Bunun ardından Osmanlı imparatorluğu, siyasi bağımsızlığı kaybetmiş ve hemen ardından Anadolu’da Türkiye Cumhuriyeti filizlenmiştir (Tikici ve Aksoy, 2009: 45).

2.6.2.2 Cumhuriyet Döneminde Girişimcilik

Osmanlı imparatorluğu, gerçek manada piyasada rekabet ortamı yaratmak, pazar alanları oluşturmak veya aramak şeklinde bir iktisat politikasına sahip değildi. Osmanlı devletinde girişimcilerin büyük bir çoğunluğu yabancılardan oluşmaktaydı. Özellikle Cumhuriyet kurulduktan sonra 1950 dönemine kadar olan süreçte girişimci şeklinde benimsenen tüccarların yetersiz oluşu ve mevcut tüccarlarında değişim veya göç gibi sebeplerle gitmesi, bulunulan zamanda girişimciliğin önüne set çekmektedir. Bu sebeplerden ötürü Cumhuriyetin başlangıcında en mühim girişimci devlet olarak kabul görülmüştür. Bilhassa girişimcilik kavramı ve özel girişimciler her koşulda vurgulanmış, girişimcilikle alakalı pek çok fırsat oluşturulmaya gayret edilmiştir (Öktem vd., 2007: 51).

Cumhuriyetin ilanı ile beraber Mustafa Kemal Atatürk iktisadın önemini vurgulayarak “*Asıl savaş şimdi başlıyor*” ifadesini kullanmış ve kalkınma hareketini başlatmıştır. Sürekli muhtemel koşulları araştırarak çeşitli tedbirler alan ve barış içerisinde ilerlemeye gayret eden bir iktisadi yapı kurmaya çalışmıştır. İktisadi faaliyetlere özgü bilhassa özel kesimi ve devleti bütünleşmiş şekilde kabul etmiştir. Denetleyici, düzenleyici, yapıcı ve destekleyici tedbirler alarak sektörlerin serbest rekabet şeklinde işlemesine önem vermiştir. 1923’te yapılmış I. İzmir İktisat Kongresinde nihayete erdirilmiş kararlar da bu hedefi destekler tarzdadır. Kongrede tarım çalışanları, sanayi işçileri, ticaret erbabları ve işçi temsilcilerinden meydana gelen toplamda 1135 temsilci katılım sağlamıştır. Kongrede alınmış bazı hükümler aşağıda ifade edilmiştir (Tikici ve Aksoy, 2009: 45; Koçtürk ve Gölalan, 2010: 50):

- ❖ Anonim firma kuruluş aşamasının basitleştirilmesi
- ❖ Milli bankaların faaliyete geçirilmesi
- ❖ Devlet yolu yapım aşamasının devlet tarafından düzenlenmesi
- ❖ Sanayi alanındaki çalışmalar için teşvik sağlanması
- ❖ Yerli malı kullanılmasının yaygınlaştırılması

Şekil 2. 6: Türkiye Cumhuriyeti döneminde ekonomik yapılanma süreci (İlter, 2008)

1923-1930 dönemini kapsayan süreç, ulusal ekonominin kurulma dönemidir. Bu süreçte yabancıların değişik sektörlerdeki hâkimiyet alanlarına ket vurulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda girişimciliğe özgü bir takım destekleyici tedbirler alınmıştır. Bu zaman Aralığında 1927’de oluşturulmuş teşvik-i sanayi kanunu sanayi sektörü bakımından önem arz eder. 1927’den bu yana özel girişimcilik alanları olan işyeri ve kamusal bankalar faaliyete geçirilmiştir. Bu süreç boyunca ilerleme kaydeden en mühim endüstri dalı, şeker fabrikası olarak belirtilebilir. Fakat bütün bu durumlara rağmen bir takım yetersizlikler ile savaşın tesirleri sebebiyle önemli bir yol kat edilememiştir (Aşkın vd., 2011: 66).

1930-1950 yılları genel olarak devletçilik dönemi olarak nitelendirilmiştir. Devletçilik devri, bilhassa özel kesimin yetersiz kaldığı alanlarda devletin devreye girmesi ve politika uygulamalarıyla özel kesimin iyileştirilmesi adına tedbirler alınmış bununla birlikte beş yıllık sanayi planları da bu süreçte uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde hem sermaye ve kalifiye işgücü yetersizliği hem de milletlerarası ilişkilerin durumu bilhassa 1930 ‘da gerçekleşen ekonomik kriz, II. Dünya savaşı ortaya çıkardığı sorunlar nedeniyle girişimciliğin gelişmesinin önün kapatmıştır (İlter, 2008: 28).

1950-1970 liberal ekonomi ile planlı devirde, devletin ekonomiye el attığı bir süreç şeklinde ifade edilir. Devletin gerçekleştirdiği müdahaleler aslında girişimciliğin ilerlemesi yönünde olsa da meydana getirilen yalnızca kâr odaklı kısa vadeli uygulamaların ilerisine geçememiştir. Devrin başlangıcında liberal ekonomiye özgü piyasa ve özel kesime özgü taahhütler verilmiş olsa da doğrular bambaşka gösterilmiştir. Fakat devletin müdahalesiyle

giderek piyasanın durumu daraltılmış faaliyete geçirilen müdahaleler de sürekli dönüşüme uğramıştır. Neticede bu olay iş piyasalarını sıkıntıya sokan bir iktisat yönetimini meydana getirmiştir. 1950’de Sınai Kalkınma Bankası faaliyete geçirilmiştir ve verilecek krediler ile özel kesimin iyileştirilmesi amaçlanmıştı fakat bu program kapsamında yaşanabilecek olası problemlere karşın girişimcilik adına atılan mühim adımlardan biri şeklinde benimsenmiştir. Kısaca ideal ve üretim gerçekleştirebilecek bir girişimci profilinin oluşmadığı da öngörülebilir (Candan, 2011: 165-166).

1950 yılından sonraki süreçte ekonomide özel kesime verilen değer gittikçe artmıştır. Bununla birlikte bu süreçte KOBİ’lerinde var olduğu gözlemlenmektedir. 1950 yılında yapılan Kuzey Atlantik Anlaşması’nın politik, askeri ve iktisadi tarafları ortaya çıkarılmış, milletler arası ortaklık blokları çerçevesinde belirlenmiş ve yardımlaşma kuruluşları faaliyete geçirilmiştir. 1950’den sonraki süreçte birçok teoriden bahsedilmiş ve vurgulanmıştır. Teorilerin temel kapsamı, ekonomik gelişme, ekonomik büyüme ve gelişmekte olan ekonomilerin kalkınması üzerinedir (Kamaç ve Kışman, 2020: 138).

1970-1980 döneminde, özel kesimin kalkınması için endüstrileşme adına gerekli adımlar atılmıştır. Ancak var olan sistem ve altyapıya özgü dönüşümler oluşturulamadığından dolayı ekonomik problemler meydana gelmiştir. Diğer taraftan da 1980 ve sonraki yıllara değin bir girişimci toplumu oluşturma yönünde gayretlerin kamunun sağlamış olduğu desteklerle yükseliş gösterdiği de ifade edilebilir (Öktem vd., 2007: 51). 1971’de faaliyete geçirilmiş olan Türkiye Sanayici ve İş adamları Derneği, ülkenin girişimcilik sürecinde öncü olan girişimcilere ve iş yaşamının idarecilerinden oluşan gönüllü bir iş kurumudur. Bu kurum kapsamında yapılan araştırmalar, rekabetçi bir pazar ekonomisi ve sürdürülebilir büyümenin gerçekleşmesi adına bireylerin demokrasi fikrinin önemsendiği bir sosyal dengenin oturtulması adına teşvik sağlanmaktadır (TÜSİAD, 2022). 1970-1980 yılları arası girişimcilik kapsamını kısaca özetlersek, 1970’li yıllar eğitim seviyesinin fazla olduğu, var olan ürün üretimin geleceğe yönelik katma değer oluşturma hedeflenmesi ile girişimci sayısı artış göstermiştir. Ancak bu süreçte yaşanan önemli problemlerden ilki Kıbrıs Barış harekâtı ve sonraki dönemde ortaya çıkan ambargo, gelecekteki dönemi sekteye uğratmıştır (Aşkın vd., 2011: 66).

Türkiye’de 1980’den başlayarak pek çok alanda girişimcilik konusunda kabuğunu kırmıştır. Özellikle girişimcilik alanında değişiklikler yapılmaya başlanmış, akabinde

iktisadi ve sosyokültürel alanda değişikliklere gidilmiştir (Öktem vd., 2007: 51). Türkiye 24 Ocak 1980 kararlarıyla strateji değişikliğine gitmiş ve ithal ikameye özgü kalkınma stratejisinden vazgeçerek yerine serbest pazar ekonomisi kapsamında ihracata özgü kalkınma stratejisine geçiş yapmıştır. Nitekim dönüşen bu stratejiye paralel biçimde serbest pazar ekonomi süreci ve bu sürecin ana etmenleri olan girişimciliğin ve bilhassa ihracatı ön planda tutan girişimciliği teşvik etme uygulamaları devreye girmiştir (Doğan, 2010: 16).

Küçük ve orta ölçekli işletmeleri geliştirme ve destekleme idaresi başkanlığı, 1990'da ülkede girişimcilik hususunda teşvikleri, girişimci fonları, yükseköğrenim girişimci ortaklıkları ve banka kredileri ile uyumlu bir şekilde işlemleri yürüterek ciddi derecede gelişme kaydetmiştir. Bu bahsedilen yıllarda pazar ekonomisine dönüş ve dünya ekonomisiyle koordineli çalışması bakımından pek çok yeni uygulamaların gerçekleştirildiği dönem şeklinde ifade edilmektedir (Şahin ve Palta, 2020: 514; Durukan, 2006: 27-28). Girişimci bireyler bu süreçte yaşadıkları krizler neticesinde daha mücadelecii bir ruha bürünmüşlerdir. Bilhassa gerçekleşen bütün büyük problemleri fırsata dönüştürmeyi amaç edinmişlerdir. Günümüze kadar gerçekleşen pek çok buhrandan daha güçlü bir biçimde çıkabilmişlerdir.

Genel olarak 2000 yılına gelindiğinde, Türkiye ekonomisinde derin bir ekonomik kriz patlak vermiştir. Bu dönem, politik ve ekonomik yönden epeyce süratli ve sorunlu bir süreç olmuştur. Ülkenin Avrupa Birliği'ne üye olma dönemine girdiği bu süreçte milletler arası finans kurumlarının desteklerini almak maksadıyla ülke dışına transfer olan Ekonomi Bakanı Kemal Derviş'in oluşturduğu güçlü ekonomiye geçiş uygulaması ile iktisadi biçimde yeni bir döneme geçişi ifade etmekteydi. Bu sürecin diğer bir özelliği de girişimciler aracılığıyla istikrar ve bu düzenin meydana getirdiği güven ortamı bakımından pozitif bir iyileştirme şeklinde benimsenmiş üst kurulların arttığı bir dönem olmasıdır. Kurullar, politik iradenin modern programlarıyla girişimcilik alanının istikrarını zedeleyecek müdahalelerine karşın önlem alınması adına vazifeler üstlenmiştir. Piyasalarda meydana gelen bu denge ve güven alanı, ülkeye yurt dışı sermayesinin girişini basitleştirmiş ve yatırım alanlarına ciddi bir fayda sağlamıştır (Candan, 2011: 167-168).

Türkiye’de girişimci olma arzusunda olan bireylerin sayısı günbegün yükselmektedir. Bundan dolayı ülkenin girişimcilik sıralamasının daha üst düzeylere çıkmasında etkili olduğu görülmektedir. Girişimcilik hedeflerinin artması, bireylerin girişimciliğe yönelik mesleğini yapma seçeneğini arttırmış ve bireyler bu durumu fırsatta dönüştürme hedefinde olmuşlardır. Türkiye’de girişimciliğin ön plana çıkması, ülke bakımından potansiyel bir hazine olarak ortaya çıkmasından neden olmaktadır (Bilginer, 2017: 44).

Türkiye’de istihdamın çoğunluğunun bir kısmı KOBİ’ler bünyesinde karşılandığı bilinmektedir. Bu durum girişimciliğin öneminin istihdamda açısından da üretim açısından da önümüze çıkmasına neden olmaktadır. Girişimciliğin, iktisadi büyümede mühim bir etmen olduğu birçok araştırmada gösterilen bir konudur. Müteşebbis, işletmeciliğin ve sosyal yapıda bir dönüşüm sağlar ve ilerleyişine fayda sağlar. Bu dönüşüm ile iyileşme bireyler için yenilikçiliktir. Çünkü yenilikçilik, kişilere hem piyasa için hem yeni ürün ve hizmetlerin iyileştirilmesini sağlamakta olup hem de ortaya çıkacak yeni firmalara yatırım eğilimini artırmaktadır (Börü, 2006).

Türkiye’de girişimciliğin gelişim sürecini kavrayabilmek için öncelikle ihtiyaç duyulan önemli kaynaklar, kalkınma planlarıdır. Şöyle ki beşer yıllık hazırlanan stratejik hedef planlardır. Bu kapsamda konuyla ilgili Türkiye’de uygulanan birkaç kalkınma planı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 2.5: Türkiye’de uygulanan kalkınma planları (SBB, 2020; Çelik, 2021)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)
<p>Amaçları: Bu planda Türk sanayinin dış piyasa rekabet gücü kazanabilmesi için birçok amaç sıralanmıştır. Bunlar; teknoloji üretilmesi, AR-GE’ye önem verilmesi, çevre sorunlarına yönelik uygun üretim yapılması, tüketicilerin sağlığına ve tercihlerine dikkat edilmesi, ulusal kaynakları harekete geçirilmesi, nitelikli işgücünün kullanılması, küreselleşme olgusunun yararlarını yakalanmasıdır. Kadınların sosyal alanda güçlendirilmesi, etkinliklerini artırılması ile eşit imkânlardan faydalanmalarını hususunda eğitim düzeyleri yükseltilecektir. Özellikle kadınların okur-yazarlık oranlarının iyileştirilmesi, KOBİ’lerin ayrı bir kısmında yer verilmiş olup yapılacak olan düzenlemeler konusunda irdeleyici tanımlama yapılmıştır. Bu düzenlemelerde, KOBİ’lerin verimli olmaları ile milletlerarası alanda çekişme kuvvetlerinin arttırılması hedeflenmiştir. Finans sistemi ile tüm kredi hacmin yükseltilmesi, teknoloji ile mal kalite seviyesinin artırılması, verimliliğin çoğaltılması, veriye ulaşımın kolaylaştırılması, danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, şirketler arası ortaklığın ve biyoelektronik alım satım olanaklarının artırılması gibi birçok amaç da dâhil edilmiştir.</p> <p>İlkeleri: AB’de bölgesel politikalara uyum sağlamak, etkin üretim kaynak kullanımı gerçekleştirmek gibi ilkeler esas alınmaktadır.</p>
Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)
<p>Amaçları: Planın amaçları arasında rekabet gücü artırılması, istihdam alanını iyileştirilmesi, insan odaklı büyümeyi benimsenmesi ve yerel gelişmelerin sağlanması hedeflenmektedir. Program kapsamında firmaların sermaye kaynaklarına erişimi rahatlayacak, hükümet bankalar ile bankaya dâhil olmayan finansal kuruluşlarla KOBİ’lerin ekonomide çok daha aktif çalışmalarının sağlanması amaçlanmaktadır.</p> <p>İlkeleri: İnsan odaklı gelişimin temel ilke alınması ve rekabetçi bir pazar anlayışını yaratılması öngörülmüştür.</p>
Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018
<p>Amaçları: kalkınma planı kapsamında girişimcilik ile KOBİ’lerle temel olarak amaçlanan “<i>KOBİ’lerin rekabet güçlerinin artırılarak ekonomik büyümeye katkısının yükseltilmesi</i>” maddesi bulunmaktadır. Girişimciliğe yönelik faaliyette bulunan ve yardım sağlayan bütün kurum veya kuruluşların kurumsal bünyelerin ile ortaklık seviyeleri yükseltilecektir. Devlet tüzel bireyselliğine sahip meslek kurumların, ekonomiye yararlarını yükseltmek ve girişimciliği onaylamak koşuluyla yeniden yapılandırılması amaçlanmıştır. “<i>Planın hazırlık çalışmalarında ilk kez girişimcilik konusunda ayrı bir Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur. Politika Belgeleri ve Girişimcilik Destek Alanları birçok kurum tarafından hazırlanan strateji ve eylem planları içerisine (gençlik, kadın, kooperatifçilik vb.) girişimcilik konusu ilave edilmiştir.</i>”</p> <p>İlkeleri: İnsan odaklı olunması, şeffaf olunması, küresel boyutta ve bölgesel sorunların çözümünde hızlı ve etkili olmak.</p>

Tablo 2.5: (devam ediyor)

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)
<p>Amaçları: Bu plan kapsamında, girişimcilik kültürünü geliştirilmesi, teknoloji yönlü ve yenilik tabanlı girişimcilik yeteneklerinin artırılması, sermayeye, veriye ve piyasaya erişim koşullarının sağlanması girişimcilik hayatının güçlü hale getirilmesi, işletmelerin ölçek gelişimini sağlanması esas amaçlardır. İşsizliği yüzde 5 seviyesine düşürmek, sanayi alanında büyümeyi hedef almak yüzde 5,7 oranında büyümesini sağlamak, teknoloji alanında ileri seviyeye getirmek özellikle kendi uydusunu ve kendi uçağını üretmek, Türkiye’yi önemli lojistik merkezi seviyesine getirmek, Güney Anadolu projesi (GAP) ve Doğu Anadolu projesinde (DAP) başarılı olmak özellikle dünyanın tahıl ambarı olmak, milli geliri 2 trilyon dolar düzeyine getirmek, dış ticaret hacmini artırarak 1 trilyon dolar düzeyine çıkarmaktır.</p> <p>İlkeleri: Hedef 2023’te Türkiye’nin, dünya ekonomilerinde ilk 10 ülke arasında olması ana ilke edinilmiştir.</p>

İnsanların iletişim çağı olarak adlandırdığı 21.yüzyılda teknoloji ve bilim kapsamında gerçekleşen gelişmeler istikametinde girişimci ve girişimciliğin itibarı ile iktisadi önemi gün geçtikçe yükselmiştir. En nihayetinde kişisel beceriyi içeren girişimcilik değer atfedilmiştir. Üstlendikleri nitelikler açısından 2000’li senelerde girişimci olanların dünyadaki yeniliklere uyum sağlayacak, kendi piyasasına egemen, hizmet anlayışını önde tutacak, insan ve çevre faktörüne değer katacak, donanımlı bilgiye sahip olan, çalışkan, kuvvetli iletişime sahip olan, canlı, üretici ruhlu olan, sağduyulu olan, yenilikleri ortaya koyan, farklı dil konuşabilen, analiz becerisi olan, kaliteye değer veren, kazanma azmi olan, risk alan, yönetici ruhlu, gerçekçi ve birlikte çalışmaya değer katacak bireylerden olması gerekliliği belirtilmiştir (Aşkın 2011: 70).

Genel olarak girişimciliğe Türkiye’de 1980’li yıllarda başlanmış daha sonra 1990’lı yıllarda da girişimci sayıları artmış ve bu sayılar yıllar içerisinde de artış göstermiştir. 2000’lerden sonra girişimcilik hız kazanmış bununla birlikte destekleyen kurum ve kuruluşların sayısı artıkça girişimcilik oranı ve sayısı da artış göstermiştir.

Tablo 2. 6: Türkiye’de girişimcilerin bir yıllık hayatta kalma göstergeleri, (2018-2019)
(TÜİK, 2020)

Büüklük Grubu	2018		2019	
	Girişim Sayısı (Bin Kişi)	Girişim Oranı (%)	Girişim Sayısı (Bin Kişi)	Girişim Oranı (%)
Mikro - Micro	335, 539	79, 1	331, 231	78, 7
Küçük Ölçekli	8, 458	2, 0	7, 438	1, 8
Orta-Ölçekli	924	0, 2	758	0, 2
KOBİ	344, 921	81, 3	339, 427	80, 6
Büyük Ölçekli	156	0, 0	80	0, 0
Toplam	345, 077	81, 3	339, 507	80, 6

Tabloda Türkiye’de girişimcilerin bir yıllık hayatta kalma göstergeleri verilmiştir. 2018-2019 yıl aralığı baz alınmıştır. 2018 yılında mikro işletmelerin girişim sayısı 335,539 iken 2019 yılında bu sayı 331,231 seviyesinde bir azalış görülmektedir. Bu azalış, aynı zamanda girişim oranında da kendini göstermiştir. Mikro işletmeler 2018 yılında girişim oranı 79,1 iken 2019 yılında girişim oranı 78,7 oranın azda olsa bir azalış olmuştur. Büyük ölçekli işletmelerde, girişim sayısı 2018 yılında 156 bin kişi iken 2019 yılında 80 bin kişi olarak hesaplanmıştır. Girişim sayısında çok yüksek düzeyde bir azalış söz konusu olmuştur. Bahsedilen hususta hem 2018 yılı hem de 2019 yılı girişim oranları verilerine ulaşılammıştır. TÜİK’ in 2020 yılı verileri baz alındığında 2018-2019 yılları arası işletmelerin bir yıllık hayatta kalma sürelerinde girişim sayısı ve girişim oranları arasında çok yüksek bir artma ya da azalma görülmemiştir.

Tablo 2. 7: Rastgele seçilen iller bazında toplam girişim sayısı, (2017-2020 ait veriler) (TÜİK, Bölgesel istatistik veri tabanı)

İller	2017	2018	2019	2020
İstanbul	881.489	919.732	944.954	985.862
İzmir	224.510	232.754	238.802	246.860
Ankara	266.214	275.911	283.071	292.874
Zonguldak	23.814	24.218	24.616	25.108
Bartın	7.980	8.416	8.640	8.855
Karabük	10.981	11.294	11.596	11.775
Kastamonu	16.911	17.535	17.986	18.472
Diyarbakır	39.253	41.575	42.488	43.553
Gaziantep	78.549	80.988	84.379	86.996
Adıyaman	20.499	21.487	22.480	22.900
Ardahan	3.424	3.448	3.511	3.550
Iğdır	6.144	6.462	6.863	6.964

Yukardaki tablo 2.7 de rastgele seçilen iller bazında toplam girişim sayısı 2017-2020 yıl aralığında gösterilmiştir. Bu tabloya göre yıllar itibariyle tüm illerde artış gözlemlenirken en düşük girişimci sayısı çalışmanın da konusu olan Bartın ilinde yer almaktadır. Bartın’da toplam girişim sayısı 2017 yılında 7.980 iken 2020 yılında artış göstererek 8.855 olarak belirlenmiştir. Fakat Bartın ili diğer illere nazaran düşük girişimci sayısına sahip olsa da Ardahan ve Iğdır illeri Bartın iline göre daha düşük seviyede toplam girişim sayısına sahiptir. Diğer bir deyişle Marmara bölgesi, Batı Karadeniz Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu bölgelerinde seçilen rasgele iller karşılaştırması yapıldığında Doğu Anadolu bölgesine doğru gidildikçe toplam girişim sayısı azalmaktadır.

Türkiye’de girişimciliğin gelişim sürecine dair kapsamlı bir değerlendirme yapıldığında Türkiye Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber kalkınma odaklı hükümet yapısı kapsamında yapılan politikaların Türk girişimcisi açısından ciddi bir değişim yaşanmıştır. Planlı kalkınma dönemiyle beraber ülkede endüstrileşme ve 1980’lerden sonra dışa dönük, Gümrük Birliği ile rekabet gücü artan, bilgi toplumuna değişim aşaması günbegün ilerleyen gelişmeler ile Ar-Ge’nin mevcut kapasite düzeyini yükselten bir girişimcilik

yapısı meydana gelmiştir. Fakat son dönemlerde Ar-Ge ile yenilik desteklerine verilen öneminin artıran rekabet ortamının oluşması ülkemizde görülen girişimcilik ekosisteminin genel pozitif gelişmeleri gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında hala devam eden geleneksel ve yavaş bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir (Cansız, 2013: 41). Türkiye’de girişimcilik gelişim sürecini Osmanlı Devleti ile beraber ele alınması daha doğru bir yol olacaktır. Bilhassa genç Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı mirasını devir almış ve Osmanlının devamı niteliğindedir. Dolayısıyla bu çalışmada da girişimciliğin gelişim süreci Osmanlı dönemi ile birlikte ele alınacaktır.

Türkiye’de girişimci sayısı, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren her dönemde artırılmaya çalışılmış olup ve girişimciliğin geliştirilmesi sürekli olarak desteklenmiştir. Girişimcilerin ekonomiyi olumlu bir şekilde etkilediği ve kalkınmaya önemli boyutta katkı sağladığı bilinmektedir. Türkiye ekonomisi açısından düşünüldüğünde hangi dönemde olursa olsun girişimci olmayı üstelenen bireylerin toplumdaki diğer insanlardan farklı kişilik-karakter özelliklerine sahip olduğu söylenebilir (Tulunay, 2010: 22).

2.6.3. Türkiye’de Girişimcilere Destek Veren Kurum ve Kuruluşlar

Girişimcilik olgusu Dünyada ve Türkiye’de gün geçtikçe değer görmektedir. Birçok kurum ve kuruluş girişimciliği desteklemektedir. Girişimciliği destekleyen kurum ve kuruluşlar aşağıda sıralanmıştır (Arslan, 2015: 19):

- ❖ Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)
- ❖ Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)
- ❖ Kalkınma Ajansları, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)
- ❖ Türkiye'deki İlk Ulusal ve Tek Uluslararası Genç İş Adamları Derneği (TÜGİAD)
- ❖ Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)
- ❖ Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı (KEDV)
- ❖ Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)
- ❖ Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR)
- ❖ Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)

❖ Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)

2.6.3.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB)

1993'te kurulmuş olan (KOSGEB), Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bağlı alt biriminde yer almaktadır. Sanayi alanında hizmet veren KOBİ'lere takviyede bulunmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda Türkiye'de oldukça kapsamlı girişimcilik desteğinde bulunan bir kurumdur (Kahraman, 2020: 78).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin birbirleriyle birlikte ya da büyük firmalarda ortak çalışma kültürünün iyileştirilmesine veyahut karşılıklı menfaat ile rekabet yararında bulunacak nitelikteki işbirlikleri tesis etmelerine katkıda bulunmak maksadıyla kurulmuştur. Aynı zamanda ülkenin iktisadi ve toplum gereksinimlerini karşılama amacıyla KOBİ'lerin desteğini ve etkinliğini yükseltmek, rekabet güçlerini ile seviyelerini artırmak, sanayide kapsayıcılığı iktisadi iyileşmelere uygun bir şekilde ortaya koymak maksadıyla firmaların devlet ve özel katılım bankalarından uygun şartlarda sermaye kredisi alabilmek için faiz ve kâr payı giderlerine destekte sağlanacaktır. KOSGEB, girişimci adaylarına iş geliştirme merkezi teşviki, yeni girişimcilere destek, yabancı eğitimci destek uygulaması, ihracat yönelik yurtdışı iş gezisi desteği gibi birçok destek programları yapmıştır (Türkiye'nin Girişimcilik ve Eylem planı, 2015-2018: 102-103).

Tablo 2. 8: KOSGEB aracılığıyla uygulamalı biçimde girişimcilik eğitimleri verilen kurum ve kuruluşlar (Türkiye'nin Girişimcilik ve Eylem planı, 2015-2018)

Kurum/kuruluşlar	Program Adedi	Katılımcı Sayısı
İŞKUR	3,411	99,178
Belediyeler	730	23,079
Esnaf ve Sanatkarlar Odalar Birliği	235	7,664
Kalkınma Ajansları	562	17,290
Gençlik ve Spor Bakanlığı	167	4,836
TSO	842	28,523
Yüksek Öğretim	485	40,472
Diğerleri	1,486	47,956

Tabloda KOSGEB tarafından birçok kurum ve kuruluşa uygulamalı girişimcilik eğitim programları verildiği görülmektedir. Özellikle girişimcilik eğitimi verilen kurumlarda verilen program adedi en çok olan İŞKUR, diğerleri, ticaret sanayi odaları, belediyeler olarak sıralanabilir. KOSGEB tarafında eğitim verilen kurumlardan biri olan İŞKUR, bünyesinde yaklaşık 3,411 program adedi yer alırken katılımcı sayısı ise 99,178 olarak KOSGEB tarafından uygulamalı girişimcilik eğitimleri verilmiştir. Aynı şekilde üniversitelerde program adedi 485 iken bu programlara katılan katılımcı sayısı 40, 472 tir. Sonuç olarak Tablo da KOSGEB tarafında birçok kurum ve kuruluşa eğitim programı verildiği ve verilen bu eğitimler sonucunda girişimcilik olgusunun daha da güçleneceği bunun yanında nitelik iş gücü potansiyelinin ortaya çıkması öngörülmektedir.

Pandemi sürecinden etkilenen işletmelere yönelik oluşturulan fikirler içerisinde KOSGEB'in yeni destek programı da yer almaktadır. KOSGEB salgın döneminde mikro ve küçük ölçekli işletmeler adına 3 yıl geri ödemesiz ve faizsiz olacak biçimde 5 Milyar TL bütçeli bir destek programı başlatmıştır. Bu program çerçevesinde belirlenen küçük ölçekli işletmeler 75 bin TL ye kadar mikro işletmeler ise 30 bin TL ye kadar maddi yardımdan yararlanacaklardır. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca destek programı sağlanmakta olup düzenli sosyal yardım alan hanelere Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi yardım programı dâhilinde 1.000 TL Nakdi yardım olarak düzenlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020; KOSGEB, 2021).

Aynı zamanda KOSGEB'in girişimci kadınlara istisnai destekleri ile projeleri de mevcuttur. Hazine müsteşarlığının evde çalışan kadınlara yönelik destek kredileri kamu bankası olan Halk Bankası yardımıyla verilmesinde aracı kurum olarak KOSGEB seçilmiştir (Kahraman, 2020: 79).

2.6.3.2. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)

Türkiye'de KAGİDER, Eylül 2002' de otuz yedi kadın girişimcinin faaliyet gösterdiği ve kâr maksadı taşımadığı bir sivil toplum kuruluşudur. KAGİDER, kurulduktan sonra devlet, özel kesim ve sivil toplum paydaşları ile iş birlikteliği içinde olan genç kadınları iş yaşamına hazırlamak ve girişimci olmak isteyen kadınlara eğitim ile danışmanlık

desteğinde bulunmak, rol model girişimci kadınları öne çıkarmak ve yükseltmek amacıyla birçok proje odaklı kurulmuş bir dernektir. Bu derneğin stratejik hedefleri ve amaçları aşağıda sıralanmıştır (KAGİDER, 2019-2021):

- ❖ Kadın girişimciliğini gelişimini hızlandırmak, iktisadi ve toplumsal hayatta kadının yerini güçlendirmek,
- ❖ Kadın cinsiyetini üretimde olmasını ya da kendisini özgürce tanıtabilecek ve tüm karar mercilerini etkin bir şekilde rol aldığı bir dünya oluşturmak
- ❖ 18 yıldır çalışan bir sivil toplum kuruluşu olarak KAGİDER, 2019-2021 döneminde 4T stratejisinin geliştirdi, bu strateji ile iktisadi kalkınma ile sürdürülebilir büyüme için kadınların teknoloji alanında, tarımda, ticaretle ve sosyal hayatta daha etkin yer almalarını hedeflemek,
- ❖ Kadın girişimcileri özel sektör alanına teşvik etmek ve sayılarını arttırmak bunun yanında sertifikasyon merkezi olmak,
- ❖ KAGİDER derneği, kadın girişimciyi destekleme yolunda 2025 yılına kadar yaklaşık olarak 3 milyon kadın girişimciyi istihdama dâhil etmeyi hedeflemesi,
- ❖ Bu kurumun önemli hedefleri arasında kadınlar için eşitlik politikalar oluşturmak, çocuk ve yaşlı bakıma yönelik hizmetlerin gelişiminde bulunmak,

Kadın girişimciler derneği, aynı zamanda girişimci kadınlara bürokrasi, satın alma ve finans alanlarında birçok destekte bulunarak rehberlik hizmeti sunmaktadır. Bunun haricinde kadın girişimcilerin var olan problemleri ortaya çıkarmak, bunlara yönelik çözümler üretmek ve bu sayede kadın girişimcilerin sayılarını artırmak çabasıdadır (Çıkmaz, 2019: 81; Kahraman, 2020: 76).

2.6.3.3. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), “*bilimsel ve teknolojik ortaklık ağları ve alanları kurma girişimi planlarını destekleme programı*” şeklinde toplumun yaşam kalitesinin artırılması, ülkenin sürdürülebilir kalkınma ve geliştirilmesine hizmet veren, bilim ve teknoloji platformlarında yeniliklere yön veren, katılım sağlayan ve paylaşımı esas alan kurumdur. Bu kurum bilimsel ile endüstriyel çalışma ve iyileştirme çalışmalarını önemseyen yeniliklere destekte bulunmaktadır. TÜBİTAK, ulusal öncelikler

kapsamında Ar-Ge enstitülerini işletme işlevleri ile Türkiye’de bilim ve teknoloji alanında stratejiler belirlemekte ve sosyal çevrenin farkındalığının artırılmasına yönelik yayınlar ortaya koymaktadır. Bu kurum aynı zamanda bilim insanlarının ulusal veya uluslararası alanda bilimsel etkinlikleri burs ile ödüllerle destek verilmekte ve özendirilmektedir. Üniversitelerin, devlet kurum ile kuruluşlarında sanayi projelerinin destekleyerek ülkenin giderek artan rekabet gücünün yükseltilmesi amaçlanmaktadır (TÜBİTAK, 2022).

Aynı zamanda bu kurum tarafından sürdürülen 1512 girişimciliğe yönelik teşvik programında teknoloji ile inovasyon merkezli iş düşüncelerini, katma değer ya da donanımlı istihdam oluşturma potansiyeli yüksek girişimcilere dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Bu hedeflere ek olarak fikir aşamasında olan girişimcilere piyasa odaklı çalışmaların destek verilmesi ile milletlerarası rekabet gücü olan yenilikçi, teknoloji seviyesini artıran mal ve hizmetlerin iyileştirebilen, Ar-Ge odaklı başlangıç seviyesinde olan işletmelerin ortaya konulması hedeflenmektedir (Türkiye’nin Girişimcilik ve Eylem Planı 2015-2018).

2.6.3.4. Türkiye Genç İş Adamları Derneği (TÜGİAD)

Türkiye Genç İş Adamları Derneği (TÜGİAD), ülkemizde ilk yerel ve milletlerarası genç iş insanları derneğidir. Bu dernek genç insanların lider vasıflara sahip olduğu sosyal sorumlulukların ortak amaçlarını iyileştirerek tüm toplumun sosyoekonomik gelişimine fayda sağlayarak gerek toplumsal açıdan gerekse kişisel açıdan gelişimini sağlamaktadır. TÜGİAD, kamuoyuna genç iş dünyasının sesi olarak 1986 yılında kurulan bir organizasyondur. Bu organizasyonun amaçları ise şöyledir (www.tugiad.org.tr):

- ❖ Başarılı olan girişimcileri ödüllendirmek
- ❖ Girişimciliği özendirilecek faaliyetlerde bulunmak
- ❖ Türkiye’nin bölgesel coğrafi ve stratejik gücünü öne çıkarmak
- ❖ Türkiye’nin üretim potansiyelini ve ekonomik gücünü iyi bir biçimde değerlendirmek
- ❖ Yerel ve milletlerarası iktisadi politikaları oluşturmak
- ❖ Türkiye’de girişimci profilini ortaya çıkarmak
- ❖ Özgün plan-projeleri desteklemek ve sermaye kaynağını bulunmasına yardımcı olmak

- ❖ Girişimciliğin gelişmesini engelleyen durumları tespit etmek ve tespit edilen engellerin aşılması için çalışmalar yapmak

TÜGİAD' ın genel çerçevesine bakıldığında girişimci kadınlara hizmet vermemektedir. Ancak ona rağmen kadın girişimciliğin önemini, kuruluşundan bugüne değin sürekli vurgulamaktadır. Yalnızca TÜGİAD' ın üyesi olan KOBİ'ler, kadın girişimcilere kalfalık, sermaye bulma ile satış yapma hususlarında konferanslar, toplantılar ve seminerler hususunda destek olmaktadır (Kahraman, 2020: 75).

2.6.3.5. Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD)

Türk Sanayici ve İş Adamlar Derneği (TÜSİAD), 1971'de kurulmuştur. Türkiye'de önde gelen girişimci bireylerin oluşturduğu, çalışma dünyasının yöneticilerinden meydana gelen gönüllü bir iş dünyası kuruluşu olarak da bilinir. Bu derneğin üyelerinin temsil ettiği, Türkiye ekonomisini değer katan, üretim yapan, kayıt altında olan istihdam ve dış ticaret gibi alanları kapsamaktadır. Aynı zamanda bu kurum, araştırmaları ile rekabetçi pazar ekonomisi ve sürdürülebilir büyüme ile katılımcı demokrasi anlayışını benimser ve bu doğrultuda katkıda bulunmayı amaçlar. TÜSİAD' ın mensupları 4,500 civarı firmayı temsil etmektedir. Bu firmalar hemen hemen çoğunluğu devlete ait olmayan milli gelirin %50' sini meydana getirmektedir (TÜSİAD, 2022).

Bu kurum farklı çalışma alanlarını da içine almaktadır. Bu alanlara bakıldığında ekonomi politikaları, sanayi politikaları, hizmet alanlarında değişim, sosyal yapının büyümesi, yerel büyüme, dijital Türkiye, sürdürülebilir büyüme, girişimcilik, küresel alışveriş ile AB'nin yatırım ortamıdır. 2017 yılından bu yana TÜSİAD' ın yürüttüğü çalışmalarda, Türkiye'de girişimcilik ile ilgili çalışmaların geliştirilmesi için öneriler üretilmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de girişimcilik değişimine yön verilmesi hususunda iyileştirilen plan ve proje setinde, girişimcilik hayatının geliştirilmesi adına bir takım maddeler içermektedir. Bu maddeler çerçevesinde girişimci sayısının artırılması, hukuki ve idari altyapının düzenlenmesi, girişimcilere yeni yöntemlerle finansman sağlanması, eğitimlerin verilmesi ve danışmanlık hizmetlerin artırılması, teknoloji temelli girişimcilere destek verilmesi, uluslararası sahada ilişkilerin geliştirilmesi ve Türkiye'nin bu sahada tanıtılması gerekliliğine dikkat çekilmektedir (TÜSİAD, 2018: 2).

2.6.3.6. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)

Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı (KEDV), 1986'dan itibaren düşük gelirli aileler ile eşitsizliklerin olmadığı bir toplum yapısı oluşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla kurulan ve kadınların yaşamlarını iyileştirilmesi hususunda yerel kalkınmadaki liderliklerini güçlendirmeye yönelik çalışan bir kurumdur. Bu doğrultuda kişisel veya kolektif yetenek ortaya koyma, kooperatifleşme, iktisadi anlamda kuvvetlenme ya da göç ile doğal afet gibi alanlarda programlar yürütülmektedir. KEDV, kâr maksadı taşımayan bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kurum aynı zamanda kadın organizasyonlarının hem iktisadi anlamda hem siyasi anlamda hem de toplumsal değişim anlamında öncü olmuştur. Kısaca KEDV güçlü, toplayıcı ve devam ettirilebilir bir toplumu meydana getirerek yerel ile milletlerarası lider olma yolunda tabanda güçlendirilmesi hedeflenmektedir (KEDV, 2001).

Bu kuruluş, kadınlara sürdürülebilir iş imkânlarını sağlayarak, kâr kazançlarını artırmalarını ve bu alana yönelme yetisi kazandırarak bilinçli birey olan kadın girişimcilerin yetiştirilmesini sağlamaktadır. Bu vakıf aynı zamanda, kadının iş hayatında desteklenmesini sağlamak amacıyla “*Maya Mikro Ekonomik Destek*” adı altında kadınlara girişimcilik hayallerini gerçekleştirmeleri için fırsat veren ilk mikro kredi vakfıdır (Çıkmaz, 2019: 82).

2.6.3.7. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), 1990'da kurulan bir kurumdur. Kurum, kadının eğitim seviyesini artırılması üretim sektörlerinde rol alması ve bu doğrultuda istihdam oranını yükseltilmesi aynı zamanda toplumsal, iktisadi, kültürel ve siyasi alanlarda dengenin sağlanması konuları üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Bu kuruluş, çalışma ve sosyal güvenlik, milli eğitim, kültür, tarım, sağlık, sanayi ve ticaret bakanlıklarında oluşturulan tüm kurum ve kuruluşları, kadın stratejilerini uygulamalı etkinlik, koordinasyon sağlamakla yükümlü olan bir kuruluştur. KSGM' nin uygulayıcı bir rolü bulunması yanı sıra stratejileri oluşturulması, ulusal ve milletlerarası finansmanlı plan ile programların koordine edilmesinden sorumludur (KSGM, 2021).

2.6.3.8. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'un ülkemizde girişimcilik yeteneklerinin iyileştirilmesi ile girişimci bireylerimizin daha bilgili bir şekilde ortaya çıkarılması hususunda strateji oluşturmak ve girişimcilik kültürünün oluşmasına öncülük etmek amacıyla 2007 yılında kurulan bir kurumdur.

Kadın girişimciler kurulu ve TOBB genç girişimciler kurulu 2009 yılında kurulmuşlardır. Kurulun üyeleri kendi dallarında lider konumda olan çalışan bireylerin yetkin idareciler, girişimcilik hususunda bilimsel açıdan araştırmada bulunan akademisyen olan bireyler ile alanda yerel veya millî ölçekte faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşu olan yöneticilerinden ile girişimciliğe destek veren devlet kurum ve kuruluş temsilcilerinden meydana gelmektedir. Yaklaşık 15.000 bin girişimciden meydana gelen ve gün geçtikçe genişleyen kurum ve kuruluşlar, ülkenin geniş çaplı girişimci erişimini meydana getirmektedir. Ülkemizde girişimcilik ekosisteminin kuvvetlendirilmesi üzerine faaliyetler yürütmektedir. Aynı zamanda Türkiye'deki girişimcilik ekosisteminin öncü konumundadır (TOBB, 2020).

Kadın girişimciler kurulu tarafından genel politikalar kapsamında iyileştirilen ve fikirlerin hayata geçirilmesine katkı sağlayan, eğitim olanaklarını ve potansiyellerini geliştirmesini üzerine ortak fikir birliğinde kurulan bir yapıdır. Bu kurul, pek çok sektörde çalışan girişimci kadınlar yaşam alanları için gençlik derneği, TSO, iktisadi ve teknoloji üniversitesi, KSGM, KOSGEB temsilcilerinden oluşmaktadır. Görevleri ise Türkiye'de kadın girişimci potansiyelinin daha yetkin bir biçimde politikalar ortaya koymak ve girişimcilik kültürünün kadınlar üzerinde gelişmesine liderlik yapmaktır (Türkiye'nin Girişimcilik ve Eylem Planı, 2015-2018: 61).

2.6.3.9. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)

1980'li dönemlerde ortaya çıkan global ve teknolojik gelişmelerle birlikte bilgi toplumu ve kamu istihdam kurumların fonksiyonlarını artıran önemli bir kuruluştur. İŞKUR, gerek dünyada gerek Türkiye bağlamında gelişen teknolojik gelişmeleri takip etmek işgücü pazarında ortaya çıkan gelişmeleri izleyebilmek, modern iş kurumlarının aldığı sorumlulukları uygulayabilmekle birlikte etkin işgücü programlarını yürütebilecek bir

yapıya erişmek maksadıyla yeni bir kurum kurmuştur. İŞKUR, patronlar ile işçileri bir araya getirerek iş hayatında canlılık kazandırmayı hedeflemektedir. İŞKUR ve KOSGEB arasında 2010 yılında “*Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi İş Birliği*” adı altında imzaladıkları protokol kapsamında ortaya konulan ana unsurlar ile girişimcilik eğitim programı verilmiştir. Bu eğitim programının neticesinde verilen belgede KOSGEB’in ilk kez girişimci desteğine başvuruların yapılması ile gerçekleşmektedir. Aynı zamanda işletmelerini geliştirmek isteyen bireylere girişimcilik eğitimleri verilmektedir. Ülkeye birçok alanda katkı sağlayan İŞKUR, sosyal yardım veya engelli maaşı alanlar, boşanmış, öksüz, isteğe bağlı sigortalı olanlar, tarımsal alanda faaliyette bulunan bireyler girişimcilik eğitim programları kapsamında yararlanabilmektedirler (İŞKUR, 2021; Pirinççi, 2020: 44).

2.6.3.10. Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV)

Bu kurum 1969’ta kurulmuş olup yerel ve kâr amacı olmayan bir kuruluştur. Türkiye’de maddi sıkıntı yaşanan bölgelerde tarımsal kalkınmayı artırma amacı güdülen proje ve faaliyetlerle yerel girişimde bulunmak isteyen bireylere destek vererek kalıcı kalkınmaya zemin hazırlamayı ve kadının konumunun yükseltilmesi hedeflenmektedir. Kadının konumunu yükseltilmesi için özellikle kırsal kesimlerde bilinen geleneksel yaklaşımların üstesinden gelinmesine aracılık yapılarak kadınları iş yaşamına kazandırmak için gereken desteği sağlamaya çalışmaktadır (Kahraman, 2020: 79).

2.6.3.11. Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu (TESK)

1995’te Türkiye’de, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği çalışmaları sürecinde, Avrupa Birliği bağış destek program paketinden faydalanmak adına “*kadın girişimcilerin desteklenmesi projesi*” ortaya konulmuş ve onaylanmıştır. Temel odağı eğitim ve proje odaklı olan bilhassa eğitim ile rehberlik vasıtasıyla çekirdek hane firmalar kurulmuş ve sürdürülmesi için etkin rol oynayan kadınlar arasında girişimcilik olgusunun desteklemesi amaçlanmıştır. Ayrıca TESK, mesleki eğitim ile alakalı programlar çerçevesinde kadın girişimciler üzerinde eğitim programlarının uygulanması gerçekleştirmektedir (Arslan, 2015: 50).

Bu kurum, İstanbul ilinde iki diğer illerde de birer tane şeklinde örgütlenerek toplamda seksen iki esnaf ve sanatkârlar odalar birliği vardır. Kurulan bu birlikler il merkezindedir.

Birliğin iş alanı olduğu ilin idari sınırları içerisindedir. Her oda, bulunduğu ilin esnaf ve sanatkâr odalar birliğine üye olma zorunluluğu vardır. Kurulan birliklerin maksadı, odalar arasındaki beraberliği ve iş birliği sağlamak ve o İl'e bağlı esnaf ve sanatkârlarını temsil etmektir. Oda kuruluşu, yeterli sayıya ulaşılmayan ilerde ki esnaf ve sanatkârların belgeleri, dayanışma marifeti ile tutulmaktadır (Tulan, 2017: 41).

3. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Bu başlık kapsamında, kadın girişimciliğinin tanımı ile birlikte önemi, kadın girişimciliğine dair ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik kapsamda yöneltilen faktörler, toplumsal cinsiyet bağlamında kadın girişimciliğinin değerlendirilmesi, Türkiye’de kadın girişimciliğinin bugünkü durumu ile Türkiye’de kadın girişimcilerin pandemi öncesi ve sonrası karşılaştıkları sorunlar ele alınacaktır.

3.1. Kadın Girişimciler ve Önemi

Kadınlar, geçmişten bugüne neredeyse her dönem sürecinde yaşamış oldukları çevrenin niteliklerine ve değişen şartlarına göre iktisadi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bilhassa işçi statüsü kapsamında emek piyasasında yer almaları sanayi devrimin etkisiyle gerçekleşmiştir (Ayaz, 1993: 175). 20. yy’ da yaşanan gelişmeler içerisinde kadının iş sahasına girmesiyle birlikte sosyal değişimler, ekonomik değişimler ve büyümenin üzerinde önemli etkiler meydana getirmiştir. 1980 yılından sonra özellikle girişimcilik amaçlı artış sağlayarak ekonomide üretim faktörü şeklinde kendine yer edinmiştir (Czarniawska-Joerges ve Wolff, 1991: 536). Böylelikle ülkelerde çalışan nüfusun değişimine sebep olmuş ve bu değişimde özellikle kadın nüfusu da önemli oranda etkilenmiştir. Sanayi dönemi öncesinde kadının konumu, ev işleri ve aileye karşı sorumluluk işlerinden meydana gelirken, girişimcilik faktörünün önemli sıçramasıyla birlikte kadının istihdam alanına katılımı artmış ve ailenin refah seviyesinin artmasına neden olmuştur (Büyükbeşe vd., 2021: 224-225).

Kadın girişimciliğinin tanımlaması bakımından kolay bir kavram değildir. Bilhassa birçok yazar tarafından farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Genel olarak “iş kadını” veya “kadın girişimci” kavramları üzerinde durulmaktadır. Girişimci kadınlar, kendi adına iş kurar iş yapar oysa çalışan iş kadını ise bir firmada çalışan bütün kadınları kapsar. Kadın girişimciler yeniliğe açık, özgüvenleri yüksek, yaratıcı ruhlu, bireysel veya farklı bireylerle iş birliği içinde olan, iktisadi özgürlük konusunda becerikli olan, bireysel özverileri yüksek, hane ile toplumsal hayata uyum sağlayan, işletme kuran, işleten ve istihdam olanağı sağlayan kadınlardır (Keskin, 2014: 72-73). Aynı zamanda girişimci kadınlar, iş oluşum sürecini örgütlenmesinde, ürün ile hizmet üretiminin planlanmasında, işletmelerin kapatılmasında veya geliştirilmesinde karar mercii olan kişidir. Üretim faktörlerinde biri

olan müteşebbisin karşılığı ise kurduğu işletmeyi en üst düzeye getirmeyi hedefleyen kişidir (Mukovic, 2019: 28).

Kadın girişimci terimi ile girişimcilik terimi genellikle bağdaştırılarak tanımlanmış kavramlardır. Bazı bilim insanları kadın girişimcileri firma sahibi olarak tanımlarken, bazıları ise ikinci nesil firma sahibi olarak nitelendirilmektedir. Birtakım kaynaklarda ise kadın girişimciliğini, mikro girişimlerde bulunan bireyler şeklinde ifade eder. Dhillon (1993), kendi işinin patronu olan veya personelleriyle birlikte iş gören, ürün ya da hizmet ortaya çıkarıp piyasaya sunan, muhtemel durumların üstesinde gelen birçok durum karşısında uyum sağlayabilen kadını “kadın girişimci” olarak tanımlanmaktadır (Erol ve Çiçek, 2020: 76). Lovie (1985)’te kadın girişimciliğini yeni bir girişim başlatma sorumlulukları üstlenen bir işletmenin kadın başkanı olarak tanımlamakta ilişkili riskler, malî, idari veya toplumsal sorumlulukları ile işin günü birlik idaresinde aktif olarak kimin sorumlu olduğunu belirtmektedir (Salleh ve Osman, 2007: 25). Girişimci olan kadın, aşağıdaki özelliklerle ifade edilebilir (Ecevit, ‘ten akt. Afşar ve Doğanalp, 2016: 135):

- ❖ Hane içinde veyahut hane dışında bir alanda kendi adına kurduğu birden fazla işletmesi olan,
- ❖ İş yerinde yalnız başına çalışan, elemanlarını istihdam sağlayan, işin sahibi olan veya iş birliği içinde olan,
- ❖ Birçok mal ve hizmetin üretilmesiyle alakalı işleri uygulayan ürün veya hizmetin dağıtımını, piyasaya sunulmasını ve satışını yapan ve yaptıran kişidir.
- ❖ İşle alakalı alışverişte bulunması, kurumlarla iletişim halinde olması
- ❖ İş aşamasının örgütlenmesi, ürün ve hizmet üretiminin programlanması işletmesini çalıştırması, kapatılması veya işin geliştirilmesi hususunda kendi adına karar veren,
- ❖ İşinde ve işletmesinde kazandığı geliri yatırımda bulunarak veyahut kullanım alanları üzerinde harcayan veya bu konu üzerinde söz hakkı olan kadınlar girişimci kadınlardır.

Kadın girişimci, bireysel gereksinimlerini karşılamak ve iktisadi anlamda özgür olma hususunda güçlü bir rolü üstlenen kişidir. Dolayısıyla iş hayatında beceri, bilgi, uyum yeteneği kadınların iş dünyasına girmesinin ana nedenleridir. Olumlu bir şey yapmak için güçlü ve istekli olabilen, hem hane halkına hem de toplumsal yaşama değer katabilen

kadınlar girişimci kadınlardır ve bu bahsedilen özellikler onların nitelikleri olarak ifade edilebilir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kadınlar kendi özelliklerinin, haklarının ve çalışma durumlarının farkındadırlar. Ancak gelişen dijital çağın kadınlara sağladığı faydalar kadar olumsuz yanları da mevcuttur. Örneğin iş arayanlar iş yaratıcılarına dönüşmekte ve birçok kadın boşanma, hamilelik ve kuramsal cam tavan sendromları nedeniyle iş kurmaktadır. Ancak kadınlar kendi kaderlerini belirlemek için kurumsal dünyayı terk etmeyi tercih ettikçe bugün kadın girişimcilerden oluşan yeni bir yetenek havuzu meydana gelmektedir. Dolayısıyla tasarımcılar, iç mimarlar, ihracatçılar, yayıncılar hazır giyim üreticileri olarak gelişmekte ve hala ekonomiye katılım yolları keşfedilmektedir (Goyal ve Parkash, 2011: 196-197).

Kadın girişimciler aslında erkek girişimcilerin sahip olduğu özelliklere sahiptir. Fakat kadınların yapıları gereği duygusal ve düşünsel yönden farklılık gösterdikleri için erkek girişimcilere göre daha farklı girişimcilik tiplerini sergilemektedirler. Robert Gaffe ve Rechard Scase (1985) çalışmasında, iki faktör üzerinde dört farklı kadın girişimci tipini ortaya koymuştur. Faktörlerin ilkinde girişimci kadınlar, bireysel olarak güven ilkelerini benimseyen geleneksel girişimcilik eğilimi göstermektedirler. Bazı faktörlerde ise girişimci kadınlar, erkek bireylerin ast pozisyonunda olmasını kabullenen geleneksel cinsiyet rolü de mevcuttur. Bu kapsamda girişimci kadın tipleri ise aşağıda dört farklı şekilde sıralanmıştır (Soysal, 2010: 92).

Tablo 3. 1: Girişimci kadın tipleri (Gaffee ve Scane, 1992)

Girişimci İdeallerine Bağlı	Geleneksel Cinsiyet Rollerine Bağlı		
	Yüksek		Düşük
	Yüksek	Geleneksel	Yenilikçi
	Düşük	Evcil	Radikal

Geleneksel Yönden Kadın Girişimciler: Geleneksel girişimci kadınlar hem toplumsal kültürün getirdiği geleneksel cinsiyet rollerini kabullenen hem de girişimcilik ideallerini gerçekleştirmeye çalışan, işini daha fazla büyütmeyi düşünmeden aile ve iş sorumluluklarını aynı düzeyde tutmaya çalışan kadın girişimcidir. Bu kadın girişimcilerin birçoğu evli olması öncelikleri hane bütçesine katkıda bulunmaktadır. İşler ile aile sorumluluklarını bağdaşır bir şekilde sürdürüp, gelirlerini kazanırlar. Genellikle geleneksel

kadın rolleri dışında kazanma ve yeteneklerine yaslanarak işletme kurma eğilimindedirler. Bundan dolayı genel olarak bu kadın girişimci tipine uyan kadınlar, yemek fabrikası, güzellik solunu, tekstil, sekreterlik, konuk evi, kişisel bakım gibi işletmelere sahiptir (Kahraman, 2020: 64).

Yenilikçi Kadın Girişimciler: Girişimcilik ideallerine oldukça bağlı olan cinsiyet rollerini üstünde taşıyan kadın girişimci tipidir. Bu kadınlar işlerini büyütme, kâr elde etmeye çalışma ve güçlü bir şekilde motive olmaya özen gösterirler. İşlerini bütün kişisel ilişkilerin önünde tutarlar. Bu nedenle bu tür kadınlar genellikle evli değildirler ve çok azı arkadaş edinme eğilimindedirler. Eğitim seviyeleri yüksektir. Ekonomik bağımsızlıklarına düşkündürler. Teknolojiyi iyi kullanma ve algılama yeteneğine sahiptirler. Farklı ve karmaşık organizasyonları oluşturma konusunda kendilerini geliştirmişlerdir. Çoğunlukla piyasa incelemelerini, halkla ilişkiler, reklam ve medya faaliyetlerini yaparlar (Ay ve Koca, 2013: 69).

Kadın Girişimcilerin Evcimen Olma Rolü: Evcimen kadın girişimcisi ise aile içerisindeki sorumluluklarını asli vazifesiymiş gibi görüp girişimciliği ek iş olarak gören girişimci tipidir. Geleneksel kadın rolüne sıkı sıkıya bağlıdır. Bu kadınlarda evlenme ve bir anne ile eş olmak başlıca rolleridir. Girişimcilik bakımından işletme kurma düşüncesini ikincil iş olarak görmektedirler. El işçiliğiyle yapılan sanatlar, sağlık gıdaları, güzellik bakımı, terzcilik ile oldukça özgün aile işlerini devam etmeleri ile birlikte ürün ve hizmetleri bu kişilerin iş faaliyet örnekleri arasındadır. Evcimen kadın girişimcilerin çoğu evli oldukları için eşleri çoğunlukla kredi almada görüşmeci veya ticari uzman olarak ön plana çıkarlar. Evvela her şeyden önemlisi evcimen kadın girişimci modelinde, çok küçük olma ve aile sisteminin gerekli yükümlülükleriyle sınırlanma olgusuyla karakterize edilir. Bu sebeple, bu iş sahipleri kendi işlerini yaşamın bir diğer parçası olarak görürler (Gaffee ve Scase, 1992: 79).

Radikal Kadın Girişimciler: Radikal kadın girişimci tipinde kadınların ikinci planda tutulmalarını önlemek için girişimcilik faaliyetinde bulunmalarını sağlayan kadınlardır. Bu radikal girişimci kadınlar, feminist faaliyetlerin bir kesimi olarak erkek bireylere nazaran her alanda aynı konumda olduklarını düşünmektedirler. Bundan ötürü radikal kadın girişimciler her mecrada olduğu gibi girişimcilik konusunda da erkeklerle eşit konumda yer almaları gerektiği düşüncesindedirler. Bu kadın girişimci tipinde bir taraftan

girişimcilik hedeflerine bir taraftan da geleneksel kadın rollerine çok azı bağımlılık göstermektedir. Evcimen kadın girişimciler ile geleneksel kadın girişimcilerin iş kurmaları genellikle kendilerini geliştirmeye veya yararına kâr sağlama amacıyla değillerdir. Ancak radikal kadın girişimcilerde ise bu durum, kendi iş çalışmalarını feminist ideoloji ile ilişkili bir şekilde başka kadınlara hizmet odaklı kolektif mücadelenin bir ferdi olarak görmektedir (Çıkmaz, 2019: 33-34).

Geleneksel toplumlarda kadının rolü sınırlandırılmıştır. Daha açık bir ifade ile geleneksel düşünce yapısında “kadının yeri evidir” bilinen vazifesi “kocasının eşi, çocuklarının annesi” şeklinde bir düşüncesi vardır (Bedük, 2005: 110). Kadın bireyler çocuk büyütme ile diğer bakım rollerinde en önemli sorumlulukları üstlenirler (Salaff ve Greve, 2004: 152). Kadınların ailede eş olma, anne ve bakıcı rolleri üstlenen, iş ile aile çatışmalarına ve iş seçimlerini kısıtlamalarına sebebiyet vermektedir (Zhang ve Pan, 2011: 1202). Bu bakımdan kadınlar için en uygun yerin ev olduğu yapabilecekleri en iyi işin de çocuklarına bakmak olduğu hala süre gelen Türk toplum hane yapısında ağırlığını koruyan düşünce yapısıdır. Buna bağlı olarak evi geçindirecek olan ise erkek bireyin olduğu belirtilmektedir. Eşini çalıştırmak mecburiyetinde olan bir erkek sosyal yapı içerisinde gerek kendi aile bireyleri tarafında gerekse çevre faktörü tarafından kabul görülmemektedir. Toplum algısında karısını bir işte çalıştıran erkeğe bir bakıma güçsüz erkek kişiliği ile bakılmaktadır. Çalışmak isteyen kadınlar, eşlerini ve aile bireylerini ikna etmek zorundadırlar. Dolayısıyla kadınlar, toplumsal dayatmalar, değer yargıları ve inanç sisteminin etkisi altındadır (Bedük, 2005: 107).

Türkiye’de üretim faaliyetlerinde bulunan gruptan birisi de kadındır. Kadınların üretim mekanizmasında olması, sanayi sektöründe ve endüstriyel gelişmelerde özellikle ekonomik açıdan önemli katkılar sağlamaktadır. Kadın girişimciler, mikro ve orta ölçekli üretim faaliyetlerde bulunsalar da kayıt altında olan istatistiklerde bu durum pek görülmemektedir. Ancak kadın girişimciler yalnızca iktisadi anlamda ayakta kalmanın yanı sıra toplumsal hayatta da kendilerine yönelik olumlu yansılarda bulunmaktadır (Türkten ve Demiryürek, 2015: 58).

Türkiye’de kadın girişimciliğini destekleyen kurumlar arasında KOSGEB, İŞKUR, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, STK’lar yer almaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar, kadın girişimciliğini iş birliği yoluyla desteklemesi ve teşvik etmesi bakımından önemli

katkılar sağlamaktadır. Aynı zaman da bu kurumlar kadın girişimciliğinin teşvik edilmesine yönelik girişimcilik eğitimleri, mikro finans uygulamalarının iyileştirilmesi, finansal hizmetlere ulaşım hususunda bilgilendirme ile danışmanlık hizmetleri verilmektedir (Büyükbeşe vd., 2021: 225). Bunlara ek olarak diğer kadın girişimciliği destekleyen kurum ve kuruluşlar arasında, KSGM, KEDV, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, TESK, TOBB, Kadın ve Demokrasi Derneği, Kız Kardeşim Projesi ile istihdam girişiminde bulunulmaktadır.

Bugün küresel dünyada hızlı bir şekilde büyüyen ve yaygınlaşan girişimcilik faktörü, dünyada kabul edilen bir olgudur. Özellikle kadın girişimcilere istihdam fırsatı sağlamaktadır ve aileler içinde önemli bir kazanç getirisi olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında kadın bireyler kendi işinin sahibi olması oldukça eskilere dayanmaktadır. Kadınlar bilhassa ülkelerin Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) ile Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla' ya (GSYİH) faydalı olduğu görülmekte olup bazı ülkelerde son otuz yıl kapsamında, bazı ülkelerde ise son beş yıl içerisinde kadın girişimciliğinin ekonomiye etkisi ön plana çıkmıştır. Dünya Bankası, son on yılda dünyadaki iktisadi kalkınmanın hemen hemen yarısının kadın girişimcilerin katkısının olduğu ortaya konulmuştur. Kaufman Center'a göre var olan kadın girişimcilerin sayılarındaki yükseliş, global piyasada aktif bir şekilde faaliyette bulunmak koşuluyla rastgele bir ülkenin uzun dönemde ekonomik kalkınma ve büyümenin kilididir (Mboko ve Smith-Hunter, 2009: 157). Bunda dolayı son dönemlerde gerek dünya ülkelerinde gerek ülkemizde girişimcilik konusunda kamu kesimi ile özel kesiminde maaşlı istihdam sağlayarak eşit sayılarda kadın ve erkek bireyleri çalıştırmak yerine kadınların kendilerine ait işlerde çalışmasına teşvik etme ve istihdam olanağını artırmak için kullanılan politikalar arasındadır. Bu politikaların desteklenmesi üzerine birden çok sayıda girişimcilik eğitim kursların açılması, hibe yardımı ile kredi destekleri verilmektedir (Ballı, 2017: 44).

Günümüzde gelişmiş toplumlarda kadının çalışması en temel haklar arasındadır. Örneğin İngiltere, Fransa, ABD gibi birçok ülkeden kadınların iş yapabilen ve alanında yetkin girişimci bireyler olarak bilgi toplumun hâkimiyeti altına ortaya koymaya başlamışlardır. Kadınların beşeri kaynaklara, hayat standartlarına, sıcak birliktelilere, hane halkı ile iş hayatı arasındaki uyuma ve nesiller arası yardımlaşma açısından pozitif yararlar sağladığı görülen bir gerçektir (Bedük, 2005: 109).

Kadın girişimciliğinin gün geçtikçe gerek dünya ekonomisi açısından gerek Türkiye ekonomisi açısından önemi artmaktadır. Aşağıdaki tabloda Dünya ekonomisinde kadın ve erkek oranının verilen göstergeler üzerinde oranlanmıştır. Bu veriler ise 2000 ve 2017 yılları temel alınarak düzenlenmiştir.

Tablo 3. 2: Dünya genelinde kalkınma göstergeleri kadın-erkek (2000-2017) (World Bank, 2019)

Dünya				
Nüfus (milyon)	7.529,7			
GSMH, Atlas (milyar dolar)	78.399,7			
Kişi başına GSMH, Atlas (\$)	10.412,0			
Günde 1,90 doların altında yaşayan nüfus (%)	9,9			
	2000		2017	
Eğitim	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Net birincil kayıt oranı (%)	81	86	88	90
Net ortaöğretim kayıt oranı (%)	53	57	66	66
Brüt yükseköğretim kayıt oranı (ilgili yaş grubunun yüzdesi)	19	19	40	36
Alt ortaöğretim tamamlama oranı (ilgili yaş grubunun yüzdesi)	61	66	77	76
Genç okuryazarlık oranı (15-24 yaş arası nüfusun yüzdesi)	83	90	90	93
Ekonomik Yapı	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İş gücüne katılım oranı (%15+ yaş nüfusun yüzdesi)	51	72	48 ^{a2}	75 ^a
Ücretli ve maaşlı işçiler (çalışanların yüzdesi 15+ yaş)	45	46	53 ^a	52 ^a
Tarımda istihdam (15+ yaş istihdam yüzdesi)	40	40	28 ^a	29 ^a
Sanayide istihdam (15+ yaş istihdam yüzdesi)	18	23	17 ^a	27 ^a
İstihdamın nüfusa oranı (% 15+ yaş)	48	74	45 ^a	71 ^a
İşsizlik oranı (15-24 yaş arası işgücünün yüzdesi)	13	12	15 ^a	12 ^a

Yukarıdaki tabloya göre Dünya genelinde kalkınma göstergeleri kadın-erkek nüfusu arasında eğitim ve ekonomik göstergelerinin karşılaştırılması yapılmıştır. 2000 yılının eğitim göstergesinde, kadının net birincil kayıt oranı %81 iken, erkeklerin net birincil kayıt oranı %86 olarak gösterilmiş olup aradaki fark sadece %5 oranında erkeklerin faal olduğunu göstermektedir. Bu oran 2017 yılında kadın net birincil kayıt oranı %88 düzeyine

² a: 2018 yılına ait veriler

yükselmiş aynı şekilde 2017 yılında erkek oranı %90 olarak artmıştır. Eğitim göstergelerinden de anlaşıldığı üzere Dünya kalkınma göstergelerinde, erkek nüfusu kadın nüfusuna göre eğitim anlamında daha ön plandadır. Bir diğer göstergede ise ekonomik yapı, 2000 yılında sanayide istihdamın kadın % 18 seviyesinde iken 2017 yılında %17^a oranında düşüş yaşamıştır. Sanayide istihdamın erkek yüzdesi 2000 yılında %23 düzeyinde iken 2017 yılında bu oran %27^a olarak ifade edilmektedir. Genel olarak yorumlandığında, cinsiyetler arasında önemli bir ayrım görülmemektedir. Aksine kadının ekonomide etkin olmaya başladığı görülmektedir.

Kadın girişimci piyasa ekonomisinde muhtemel riskleri alabilen, direkt piyasaya doğru nakit akışını sağlayabilen, ürün ve emek faaliyetleri üretilip pazara satışını gerçekleştiren, kendi işletmesinin patronu olan ve vergi kaydı, TESK ile TOBB'a mensup olan kişidir. Aynı zamanda sosyal güvenlik kuruluşlarından birinin çatısı altında faaliyet gösteren ya da yanında farklı kişileri istihdamda bulunan veya işveren olarak da adlandırılmaktadır (İlter, 2008: 69).

Kadınların müteşebbis olması, kadınların bireysel anlamda onlara daha fazla özgürlük alanı açma, kısa ve uzun süreli programlar uygulama, toplumsal çevre oluşturma ve devam ettirme, çalışma yaşamında alınmış deneyimleri etkin bir biçimde aktarılması gibi birçok açıdan yarar sağlamaktadır. Girişimci kadınlar, kurumsal yönden ülkelere iktisadi yönden katkı sağlamaktadır. Bilhassa istihdama destek vermekle beraber vergi yükümlülüklerini yerine getirmekte, hane halkının refah seviyesini yükseltmekte, çocuklarının eğitim düzeyini artırmakta, ülkedeki nüfus planlaması adına öncü bir görev üstlenmekte ve en nihayetinde her şeyden mühimi girişimci olarak benimsenmek isteyen başka kadınlara öncü olmaktadır (Toprakçı Alp ve Aksoy, 2018: 220).

Kadın girişimciler genel olarak küresel dünya düşüncesine sahip bir yapıda olup özgüvenlidirler. Risk üstlenmekten çekinmezler ve onların geleceğini çizebilmek adına planlamalar amaçları arasında yer alır. Kreatif düşünmeyi araç şeklinde kullanarak girişim yapmaktadırlar bir taraftan iktisadi bağlamda özgürlük kazanan bir taraftan da yeni istihdam imkânları bularak ülke ekonomisinin büyümesine yarar sağlayan kişilerdir (Sipahi ve Kartal, 2018: 398). Ülke içerisinde girişimci kadınların yetersizliği yalnızca kadının iktisadi statüsü olmamakla birlikte ülkenin iktisadi yapısını da negatif etkilemektedir. Çalışma yaşamının çetin şartları çerçevesinde iş yeri açan ve açtığı işyerini yönetebilen

girişimci kadınlar yalnızca aldığı maaşlarını ve kariyerlerini ön plana koyarak çalışmayacak bununla birlikte ülke ekonomisi ile sosyal refah seviyesine de sonsuz katkıda bulunacaktır. Özetle girişimci kadınlar, sosyal ve iktisadi yaşamın en mühim parçalarından biridir (Gözde Alp ve Aksoy, 2018: 219; Zümrüt Ergin vd., 2018: 15).

3.2. Kadınları Girişimciliğe Yönelten Unsurlar

Kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler incelendiğinde ilki, kadınların karşılaştıkları negatif olaylar sonucunda girişimciliği mecburi hale getiren “*iten faktörler*” bir başka açıdan ise iktisadi getiri ve bireysel başarı gibi sebepler doğrultusunda girişimciliği daha göz alıcı hale sokan “*çeken faktörler*” olarak ifade edilir. Girişimciliğe çeken faktörlerin bazıları sıralandığında, kendini gerçekleştirme isteği, bağımsızlık arzusu, aile-iş dengesini sağlayabilme, para kazanma isteği, kendi işinde yönetici olma isteği, toplumsal alanda statü kazanma arzusu, güç elde etme gibi birçok unsurdan bahsedilir. Girişimciliğe iten faktörler ise cinsiyet ayrımcılığı, boşanma, işsizlik sorunu, yoğun çalışma saatleri, kadınların çalışabilecek iş kollarının yetersiz olması, mevcut mesleğin bireyi memnun etmemesi, az gelir gibi birçok unsurdan meydana gelmektedir (Kahraman, 2020: 66; Uygun ve Günaydın, 2019: 46).

Kadınları girişimciliğe yönelten faktörler incelendiğinde farklı nedenler tespit edilmiş olup maddeler halinde sıralanmıştır ve bunlar şöyle ifade edilebilir (Arslan ve Toksoy, 2017: 132):

- ❖ **Ailenin Geçiminden Yükümlü Olunması:** Bilhassa kocanın iş hayatında olmadığı, boşandığı, vefat ettiği ya da maddi getirinin yetersiz kaldığı hane halklarında kadın bireyler çalışma hayatına atılmaktadır. Bu bahsedilen kadınlar, başarılı olmak veya kendi öz benliklerini gerçekleştirmeden önce daha çok hane halkının refahını iyileştirilmesi temel amaçtır.
- ❖ **Eşin Pasif Olması veya Çalışamaz Durumunda Kalması:** Eşe ya da hane halkına özgü işletmenin bulunulması veya eşin işletmeyi çeşitli sebeplerden ötürü açık tutamayacak durumda kalması sebebiyle kadın bireyin yönetimi devralması da girişimciliğe iten etmen şeklinde ifade edilmiştir. Bu durum aslında birazda başka bir imkân kalmaması ile birlikte çaresiz olma durumu olarak tanımlanır.

- ❖ **Kadınların Eşleri Tarafından Ücretli Bir İşte Çalışmalarına Müsaade Edilmemesi:** Bilhassa ailenin gelir seviyesinin üst düzeylerde olması, eşin kararlı çalışma talebine karşın erkeğin çözümü "bir işletme kuralım da onunla oyalansın" fikriyle meydana gelmektedir. Bilhassa bu bahsedilen fikirde "oyalanma" zihniyetinin baş göstermesi hakikatte kadın bireylerin başarılı olabilmesi ya da gelir kazanması ümit edilmemektedir. Bu zihniyetin amacı, meydana gelen girişimcilik etkinliklerinde kadın bireylerin kişisel hareket etmesinin önüne geçmektir.
- ❖ **Özerklik ve Özgürlük İsteği:** Girişimci kadınların gayretinin öne çıktığı özgürlüğünü kazanması ve iktisadi bağımsızlığını elde etmesi adına bu şekilde bir tercih yaptığı da gözlemlenmektedir. Girişimci kadın olarak benimsenmesi yalnızca iktisadi olmamakla birlikte işi sürdürebilme bakımından da özgürlüğü sağlayacaktır. Bu husus esasında istenilen bir husustur.
- ❖ **Eğitim Bilgisi ve Yetenekleri Değerlendirme İsteği:** Daha önce iş tecrübesi edinmiş olup gerekli sermayeyi sağladıktan sonra kendi işletmesini kurmak istemesi söz konusudur.
- ❖ **İşsiz Kalma Korkusundan Dolayı Girişimciliğe Yönelme:** Bazen işsiz olmaksızın yeni işyeri açılım fikri, kadın bireyleri girişimciliğe doğru yönlendirir. Bir başka açıdan işsizliğin diğer bir seçenek olma hususu, çok iyi bir iş alanı oluşturana kadar girişimciliği devam ettirmek istemeleri, yeni bir işe sahip olduklarında ise ayrılması gereken bir süreç şeklinde de belirtilmektedir.

Kadın bireyleri girişimci addetmeye iten mühim sebeplerden birisi de devletler aracılığıyla kadın bireylerin bölgesel ekonomiyi büyütmeye mühim bir aktör şeklinde ön plana çıkarma politikasıdır. Bu politika kapsamında bilhassa bölgesel aktörler çerçevesinde bulunan ideal girişimci kadınların ön plana çıkarılması, desteklenmesi ve iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda kırsal bölgede iktisadi etkinliklerde yeterince bulunamayan kadınların mikro kredi modeli ile gelir kazanmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Bu yüzden çalışma yaşamında erkeklere kıyasla kadınlar, yetersiz öz sermayeye sahiptirler ve en başta da ihtiyaç duyulan finans desteğine erişemedikleri bir hakikattir (Soysal, 2010: 91).

Yabancı literatür kapsamında kadın bireylerin iktisadi açıdan girişimcilik etkinlikleri, patronu oldukları iş yerlerinin nitelikleri, sorunların algılanması, liderlik vasfının getirdiği nitelikler, iş yerinin performans çizelgesi, ekonomik yapısı ve teşkilatlanması bakımından değişikliklerin gün yüzüne çıktığı gerçekleştirilen çalışmaların neticelerinde gözlemlenmektedir (Çelik ve Özdevecioğlu, 2001: 488). Bu husus adına verilen örnekler artırılabilir Watkins'ın (1984)' meydana getirdiği çalışmada, erkek bireylerin girişimcilikle alakalı altyapılarının ve önceki deneyimlerinin kadın bireylerden daha çok olduğu, girişimci kadınların ise çoğunlukla firmaların kuruluş aşamasına hazır bulunmadıkları ve bu nedenlerle de erkek bireylere nazaran çok daha fazla risk üstlenmek zorunda kaldıkları neticesine ulaşmıştır. Netice de girişimci kadınların başka güdülere, iş meziyetlerine ve önceki mesleki deneyimlerine göre hareket ettikleri söylenebilir (Soysal, 2010: 96). Minniti ve Arenius'un (2003), 37 ekonomide gerçekleştirdikleri girişimci kadınlar hususundaki araştırmalarında, girişimci kadınları etkileyen unsurlar; hane halkı yapısı, demografik unsurlar, okur-yazarlık seviyesi, sosyoekonomik ortam, istihdam, cinsiyetçi roller, örgütlenme, sektörel baz da dağılım çizelgesi, işgücü ve iktisadi değişimler şeklinde ifade edilir (Minniti ve Arenius, 2003: 26-27).

Yapılmış olan pek çok araştırmada, kadın girişimcilerin yüz yüze geldikleri engeller adına inceleme yapılmış bununla beraber Cooper ve Artz (1995) 'te kadın bireylerin ekonomik olarak güvenliklerini sağlamakla beraber, bir yandan evdeki sorumlulukları bir yandan da çalışma hayatındaki işlerini yetiştiremeyecekleri neticesine erişmişlerdir. Buttner ve Rosen (1988) araştırmasında, belli başlı alanlarda faaliyetlerini sürdürebileceklerini ve kurumlardan kredi almakta sorun yaşayabileceklerini gözlemlemiştir. Kutanis ve Bayraktaroğlu (2002) çalışmasında, müşteriler bakımından normal bir biçimde algılanamayacaklarını belirtmişlerdir (Soysal, 2010: 96-97).

Son yıllarda girişimci kadın sayısı günbegün artış göstermektedir. Pek çok araştırmacı aracılığıyla ortaya konulan çalışmalarda, kadınların birçok ortak niteliklerinin var olduğu ifade edilmektedir. Girişimci kadınlar genel olarak sahip oldukları temel özellikleri iki şekilde sınıflandırılmıştır. Bunlar; kişisel özellikler ve sosyokültürel değerlerdir. Kişisel özellikler olarak ifade edilen özgüvenli olma, yenilikçilik, bağımsız, başarıma arzusu, rekabetçi ve bunun neticesinde meydana gelen tüm çabalar, risk alabilme, kendi işini kontrol etme, sabırlı olma ve cinsiyet rollerinden kaynaklı uyumlu, iyi iletişim kurabilme, anaç yapı, duygusallık ve duygusal zekâyâ sahip olma gibi unsurlar ele alınabilir. Diğer bir

sınıflandırmada ise sosyal ve kültürel değerler, çevresel ilişkilere uyum sağlayabilen, akraba ve arkadaşlık ilişkileri gelişmiş, çevresinde saygı ve sevgi duyulan birey olma gibi olgular değerlendirilebilir (Çıkmaz, 2019: 31-32).

Aşağıda alt başlıklar halinde kadınları girişimciliğe yönelten unsurlar, ekonomik unsurlar, sosyal ve kültürel unsurlar ve psikolojik unsurlar kapsamında detaylı olarak incelenmiştir.

3.2.1. Ekonomik Unsurlar

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, globalleşme olgusu içerisinde yaşanan toplumsal değişime bağlı olarak hem sanayileşmenin gelişmesi hem de kentleşme ile birlikte kadına yeni sosyal roller yüklenmiştir. Bu önüne geçilemez değişim kadını ister kendi iradesiyle isterse ekonomik gereksinimler sebebiyle olsun bir şekilde iş yaşamının içinde yer almıştır. Ekonomik özgürlüğünü elde eden kadın, bağımsız, güçlü, bilinçli, sorumluluk sahibi gibi unsurların yanında “*yaratıcı, rekabetçi ve risk alma*” gibi kavramların vurgulandığı yeni özellikleriyle iş sahasında söz sahibi olmak isteyen kadın girişimcilere dönüşmüştür. Aslında kadın kavramı, içerisinde birçok anlam biriktirir. Kadınlar emekçi varlıklardır bir yandan evde işleri yapmaya uğraşırlar bir yandan da sorumlulukları yüklenirler. Kadın bireyler çalışma hayatında ve diğer sosyal ortamlarda eştir, annedir, ailedir, işçidir, üretim aşamasına yarar sağlayan ve girişimcidir. Kısaca kadın birey olmak her alanda meşakkatli bir süreçtir (Afşar ve Doğanalp, 2016: 200).

Kadın bireylerin iktisadi kalkınmadaki konumu ve rolü sosyal ortamlara ve dönemsel süreçlere göre değişiklikler gösterse de kadın bireyler tarih boyunca iş yaşamında faal olarak boy göstermişlerdir. Ancak bu rol anlayışı bütünüyle ücretsiz hane halkı işçisi şeklinde gerçekleşmiştir. Kadın bireylerin gerçek manada ücretli iş yaşamına dâhil olma hususu ilk defa endüstri devrimiyle meydana gelmiştir. Kadın bireylerin ücretsiz hane halkı işçisi olarak ifade edilmesinden çok ailelerinden uzak memleketlerde devamlı çalışmaya başlayan ve maaşlı bir iş bulmaya gayret göstermesi, 19. yy’de endüstrileşmeyle beraber baş gösteren sürece denk gelir. Bu süreçte kadın bireyler, kapalı hane halkı ekonomileri dâhilindeki etkinliklerden tamamen uzaklaşarak kitleler şeklinde hanelerinden uzak iş bulmaya başladılar (Şenol ve Mazman, 2013: 152).

Ekonomik hayatta kadın bireyin kendi emeğinde ve gelirinde birikim yapma hakkı oldukça düşüktür. Özellikle erkeklere nazaran bu husus kadın bireylerde daha açık bir şekilde gözlemlenmiştir. Nitekim baktığımızda ekonomik yaşamdaki cinsiyet eşitsizlik unsuru sadece kadınları değil, toplumsal ve çevresel alanda da bireylerin tümünü yoksullaştıran önemli bir faktördür. Dolayısıyla kadınların maruz kaldıkları cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ve işgücüne katılımın sağlanması açısından önemli bir faktör olmaktadır. Bunun için yapılması gereken veya atılması gereken ilk adım kadınlara ve erkeklere eşit bir şekilde eğitim ve iş olanaklarının sağlanmasıdır (Ergin ve Sayın, 2018: 24).

Kadın girişimciliği, teknolojik ve bilgisel güçlerin ekonomik eşitsizliği ve artan etkisini yönetmek için kesinlikle bir çözümdür. Bu engelin üstesinden gelmek için kadın girişimciler, herhangi bir ülkenin ekonomik koşullarını iyileştirmek kendi potansiyellerini ve becerilerini ortaya koyarak kalkınma ve ilerlemeye yönlendirme gücüne sahiptir (Sangolagi ve Alagawadi, 2006: 220). Aynı zamanda kadın bireylerin girişimcilik kabiliyetlerini gün yüzüne çıkarma olanağı bulabilmeleri ile girişimci sayısının yükseliş göstermesi adına kamusal ve özel kuruluşlar aracılığıyla verilen teşvikleri iş programları çerçevesinde gündeme getirmeleri gerekmektedir (Sipahi ve Kartal, 2019: 399).

Kadınların toplumsal üretime katılmalarının önemli noktası, üretim güçlerinin ve üretim ilişkilerinin geliştirmesine bağlıdır. Söz konusu oranlar düşünüldüğünde, gelişmiş ülkelerdeki oran gelişmekte olan ülkelerdeki orandan daha yüksektir. Bu durumdan yola çıkarak gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde kadınların ekonomiye katılımlarının sağlanması için üretimden daha yüksek pay almaları sağlanmalı, ekonomik kalkınma ve büyüme de aktif rol almaları gerçekleştirilmeli aynı zamanda toplumsal statülerinin geliştirilmesi bağlamında gereklilikler arasındadır. Sonuç olarak üretim faktöründe yer alan kadın işgücünü görülmemesi ya da tamamen yok sayılması önemli seviyede ekonomik kayıplara neden olacaktır. Bu çerçevede kadın bireylerin iş yaşamına ve ekonomiye katılımları sağlanması, kalkınmanın ve büyüme yapısının sabit bir hale getirilmesinde mühim bir faktör olarak gelişecektir. Sonuç olarak hiçbir ekonomi, kadınların katılımı olmadan ayakta kalamaz (Ergin ve Sayın, 2018: 21; Demir ve Sezgin, 2020: 250).

3.2.2. Sosyal ve Kültürel Unsurlar

Girişimcilik olgusu bireyin içerisinde bulunduğu sosyoekonomik ve kültürel yapının bir ürünüdür. Sosyal faktörlerden biri olan aile unsuru üzerinde çalışılması gereken önemle bir konudur. Söz konusu kadınların en yakınları eşi, annesi, babası, bazen de çocukları onların işletme kurmasında destekleyici oldukları kadar zaman zaman onların motivasyonlarını düşüren harekete geçmelerinde engelleyen tarafta da olabilmektedir. Gerek kendi algılarını veya ön kabullerini yansıtmaları gerekse başarısız hikâyeleriyle, bazen de sadece kendi varlıkları ile kadınlarda kuvvetli bir sorumluluk duygusu yaratarak uğraştırıcı engeller oluşturmaktadırlar. Bireyin çevresi genişledikçe yakın akrabalar ve arkadaşlardan oluşan yeni bir çevre de işin içine dâhil olabilmektedir. Özellikle eğitim ve tecrübe seviyesi düştükçe aile ve çevre de olası engeller daha da aşılmaz bir hal alabilmektedir. Şöyle ki bu durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde değişen toplumsal, iktisadi ve kültürel faktörler karşısında değişime uğramayan kadın olma gerçekliği, kadının bütün sosyal ilişkilerini ortaya koymaktadır. Toplum yapısında, ataerkil hane halkı yapısı ve cinsiyet ayrımı kadınlar adına geçerli olan ilkeler ile üstlendikleri rollerden meydana getirmektedir. Dolayısıyla toplumda kadın bireyine atfedilen “*evlilik ve aile*” etkenleri ayrılmaz birer unsur olmaktadır (Bedük, 2005: 212; Küçükoğlu, 2017: 319).

Milletlerin uygarlığında olan toplumlarda kadına yönelik verilen değer ölçülebileceği ifadesi yadsınamayacak bir gerçektir. Bu olgunun değerinin olmadığı dönemlerde, toplumlar gelişme ve ilerleme gösterememiştir. Kadın birey, hane halkı ve toplum arasında bir köprü görevi üstlenmiştir. Böylelikle kadın faktörü, sosyal sistemin ilerleyişine de katkıda bulunmaktadır (Gözde İyicil, 2006: 37-38). Girişimcilik üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmının erkek cinsiyeti esas alınarak yapılmıştır ve genellikle erkek cinsiyet bazlı çalışmalar üzerinde durulmuştur (Tulan, 2017: 7). Belki de kadınlar, birçok ülkede etkin iktisadi niteliklerini ortaya koyamamıştır. Ancak bu bir varsayım olarak nitelendirmektedir. Her ne kadar varsayım olarak ortaya konulsa da çalışma hayatında olan kadınlar, gerek emek piyasasında gerek kadın girişimciliği alanında geride kalmıştır. En nihayetinde gelişmiş toplumlarda bile kadının iktisadi konumu ve yaşamında etkin rol alma düzeyleri erkeklere nazaran daha düşük düzeyde gözlemlenmiştir (Bozoğlu ve İnel, 2015: 105).

Kadınların girişimci olma nedenleri ülkeler ile kültürel değişkenler bakımından farklılıklar arz eder. Söz konusu durum ABD’de, girişimci kadınların iş yeri açma sebepleri arasında bağımsız olma arzusu, kararlarını kontrol altına alabilme istediği gibi sebepler baş gösterirken bu durum Türkiye’de haneye ek gelir sağlama isteği, maaşlı bir yerde çalışmak veya işsiz kadın bireylerin başvurdukları bir alternatif olarak nitelendirilir (Güldaval, 2016: 138). Ancak kadın bireylerin girişimciliğe yönlendiren etmenlerin birçoğu aynı olsa da birçok ülkede kültürler, koşulları bakımından da değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu kapsamda girişimcilik ruhunun ortaya çıkmasında toplumun kültür değerlerinin önemli seviyede bir etkisinin olduğu ve bu durumda dolayı birey içinde yaşadığı sosyal hayatın kültürel değerlerin taşıyıcısıdır. Diğer taraftan toplumdaki iktisadi gelişmişlik seviyesi de girişimcilik ruhu ile yakından alakalıdır (Durak, 2011: 195).

Günümüze değin kadının toplumdaki statüsü ve fonksiyonu hakkında geleneksel fikir ve inançlar hissedilir bir şekilde aşılmışsa da bu konu üzerinde küresel düzeyde ciddi derecede mesafe alınması gerekmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde ulusların gelişmişliklerine ilişkin topluluklar, yöreler ve bu yöre toplulukların hâkim kültürlerin temelinde kadının karşı karşıya bulunduğu ayrımcılık olgusu halen varlığını hissettirmektedir. Özellikle erkek egemen aile yapısında kadının yerinin evi olması ve erkeğinin izni olmadan herhangi bir girişimin mümkün olmaması bunun sonucunda ücretli bir işte çalışması da yasaklanmıştır. Çünkü kadınlar girişimcilik hususunda gelişmemesi ve ilerlememesiyle birlikte kendilerini sınırlayan ve çevreleyen sorunların olması ve bunlarla baş edememesi yatmaktadır. Bu sorunların en temelinde ise bu olgunun küresel boyutta bir bütünlük içerisinde incelenmemesi aktif bir şekilde organize olmamasından kaynaklanmaktadır (Narin vd., 2006: 72).

3.2.3. Psikolojik Unsurlar

Girişimci ruhuna sahip olan bireyler gelişmiş toplumlarda refah seviyelerine ulaşmalarında sivil toplum kurumların kilit anahtarıdır. Girişimcilik bir işi temelde başlatıp en yüksek seviyeye taşınması amaçlanmıştır. Ancak bu zorlu süreçte girişimci bireyleri çok fazla sorunlar beklemektedir. Girişimcilik yalnızca programlama veya yönetim bakımından düşünülmemelidir. Ruhsal yönden de girişimciler kendilerinin yalnız ve yeterli olmadıklarını hissedebilmektedirler. Bu bakımdan girişimci olan birey için bu durum itici bir güçtür ve özgüvenini kaybetmesi ciddi bir problem arz etmektedir. Bunun farkında olan

birçok ülke, bir taraftan hükümet eliyle bir taraftan da sivil toplum kuruluşların koordineli bir şekilde çalışmasıyla bireylerin gelişimine katkı sağlamayı ve onlara her alanda her yerde destek olmaya çalışılmaktadırlar. Bilhassa Avrupa’da girişimcilik terimiyle alakalı birçok araştırma yapılmış olup onlara destek fonları çıkarılmaktadır (Şahin, 2006: 72).

Aslında girişimci olan bireyin cinsiyet faktörünün olmadığı genel kabul görülen bir kanıdır. Fakat ülkelerin refah seviyesinin artırılmasında girişimci bireylerin yüklendikleri roller ve sağladıkları yararlar dikkat edildiğinde, girişimcilerin sayılarının artırılması istendiği esas maksat olarak önemsenmiştir. Bu düşünce ile beraber iş alanının çerçevesinin değiştirilmesi hedeflenmiş bununla birlikte kadınların içinde yıllardır üstü kapatılmış yetenekleri ve başarıma güdüsü birleştirilerek kadın girişimcilik ruhu açığa çıkması sağlanmıştır. Böylece girişimcilerin bireysel nitelikleri kapsamında kazanma isteği, kontrol alanı ile risk almanın yanında cinsiyet faktörünün önemliliği saptanmış ve incelemeye tabi tutulmuştur (Yelkikalan, 2006: 50).

Girişimciliği psikolojik açıdan değerlendirildiğinde, sosyal hayata erkek ile kadın bireyler arasında ayrımın neden olduğu rollerden dolayı kadının ev ve hane halkı yaşamıyla sınırlandırıldığı erkek birey ise toplumda hane halkının geçimini sağlayan, alınan kararlar bakımında söz sahibi olması kabul görülmekteydi. Bunun birlikte kadın girişimcilerin çalışma koşullarından kaynaklı ortaya çıkan güçlüklerin yanı sıra hane işleri ve çocuk bakımıyla alakalı görevleri toplumun kendilerine yüklemiş olduğu annelik vasfı altında ezildikleri ve bunun sonucunda fiziksel yorgunluk, zihinsel yorgunluk veya yıpranmalar yaşadıklarını belirtmektedirler (Kara ve Sezici, 2013: 680; Palaz ve Turgut, 2009: 109). Kurumsal ve sosyal faktörleri aşmaları hususunda bile kadın girişimciler sadece psikolojik faktörlerden dolayı başarısız girişimlerde bulunabilmekte olup girişimci olmaktan vazgeçebilmektedirler (Küçüköğlü, 2017: 319).

3.2.4. Mevcut İş Yerindeki Memnuniyetsizlik

İş yaşamında, işverenlerin istihdamda öncelikleri erkek çalışanlar olmaktadır. Kadınların ise çalışma hayatında verimli olamayacağı ve kadın bireylerin hamilelik izinleri şeklindeki düşüncelere sahip olması neticesinde kadın çalışanların veya işletme kuran kadın girişimcilerin azınlıkta olmasına neden olmaktadır (Çıkmaz, 2019: 108). Bu durumdan dolayı çalışma yaşamındaki birtakım girişimci kadınlar, ortaya koydukları işin erkekler

tarafından aşağılandığını, beğenilmediğini, zaman zaman eleştiriye maruz kalındığı ve erkek bireyler kadınların iş yaşamında faaliyette bulunmasını iyi bakmadıklarını belirtmektedirler. Erkek bireylerin kadın girişimcilere karşı olumsuz hareketlerinin ön plana çıkması Türkiye’de de hâlâ böyle yanlış değerler ve yanlış davranışların olduğu da bilinmektedir (Küçüköğlü, 2017: 305). Bu durum cinsiyete dayalı ayrıştırmanın meydana geldiği açık ve net bir şekilde görülmektedir.

Pek çok kadın birey, hane halkı görevlerini üstesinde gelmek ve genellikle ihtiyaç duydukları esnekliği sağlamak için işlerini yarı zamanlı olarak da yürütmek zorunda kalabilmektedir. Aynı zamanda maaş karşılığı bir işte çalışırken de yaşamış oldukları olumsuzluklardan dolayı kadınlarda girişimciliğe yönelmektedir. Özellikle yaşamış oldukları hayal kırıklığı, psikolojik sorunlar ve yaşam şartların zorlukları, kadın girişimciliğinin gelişmemesinde önemli rol oynamaktadır. Bundan dolayı kadınların karşılaştığı zorluklar erkek bireylere nazaran daha fazla etkilendikleri bu da onların girişimciliğe iten nedenler arasında olduğu düşüncesi hâkim olabilir (Catley ve Hamilton, 1998: 76).

3.3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Girişimciliği

Toplumun mihenk taşıını oluşturan ailedir, ailenin bütün sorumluluklarını yüklenen ise kadındır. Maalesef ki toplumda yıllarca “*ötekileştirilen*” kadın zaman içerisinde kendisinin güçlü olduğunu ve ayaklarının üzerinde durmayı başardığını göstermiştir. Toplumsal cinsiyet çatısı altında kendisine yer bulmayı öğrenen kadın, başvurduğu her işte başarı göstermiştir. Böylece kadın ekonomide de faal olmaya başlamıştır. Bilhassa 1980’den sonra etkin bir biçimde iktisadi konumunu ortaya koymaya başlayan kadın, girişimcilik çevresinde kendinden bahsettirmiştir. Bu durum sonrasında eskiden evinde çocuk bakan ve evinin hanımı olan kadın bugün istihdama katkıda bulunarak ekonomide varlığını ortaya koymuştur (Çalışır ve Çakmak Kılıçaslan, 2017: 124).

Yüzyıllardır yaşamın iki önemli parçasını oluşturan kadın ve erkek ayrımı birçok yönden karşılaştırılmıştır. Özellikle fizyolojik ve biyolojik farklılıklarından dolayı cinslerden beklenen tutumlar, davranışlar, beklentiler ve bu yönde gelişmesi ile söz konusu beklentilerin çeşitli toplumsal kurum ve yapılara geçmesiyle birlikte “*toplumsal cinsiyet*” kavramı ortaya çıkmıştır (Arabacı, 2015: 50).

1970’li yıllarda Amerika’da cinsiyet ayrımı olmayan terim olarak yeniden yaygın hale gelen girişimcilik terimi, akademik çalışmalarda kadın girişimciliği ilk kez 1976 yılından itibaren kendine yer edinmiştir. Bilinen geleneksel kadın girişimcilik araştırmalarında, 1990’lı yıllara değin cinsiyet kavramı bir unsur olarak ele alınmış “norm” olarak kabul goren girişimci erkeklere bağlı pek çok hususlarla mukayese yapıldığı ve bireysel niteliklerine yoğunlaştırdığı girişimci kadın kimdir sualine yanıt arandığı gözlemlenmektedir. 1990’lı yıllardan itibaren Amerika’nın çalışma yaşamında yaşanan eşsizlikler birlikte bilim dünyasında feminist kuramlar çerçevesinde ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadın girişimciliğine yönelik çalışmalar ortaya çıkmıştır (Foss, 2010: 84).

Kadın ve erkek girişimcilerin farklılıklarını ortaya koyulması açasından aşağıdaki tabloda erkek bireylerin ve kadın bireylerin girişimcilik üzerinde iş hedefleri, risk toleransları, finansmanı, motivasyonu, yönetimi ve ağ bağlantılarındaki farklılıklar olarak gösterilmektedir.

Tablo 3. 3: Erkek ve kadın girişimcilerin genel farklılıkları (Shmailan, 2016)

ERKEK GİRİŞİMCİLER	KADIN GİRİŞİMCİLER
İŞ HEDEFLERİ	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kararları hızlı verme kolaylığı ❖ Ekonomik ve sermaye bazlı olması ❖ Ekonomik risk üstlenme talip ❖ İŞ odaklı idareciler ❖ İŞ üretim ve inşaat 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Karar yavaş verme zorluğu ❖ Toplumsal katkı sağlama ve kalite odaklı işletmeler ❖ Finansal risk konusunda daha sakin, dikkatli olma ❖ Çalışanlarla iyi ilişkilere odaklanma ❖ İşletme mikro perakende ile emek yönelimi
RİŐ ÜSTLENME	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ İŞ yerine sahip olunduğunda alınan riskler konusunda az endişelenme ❖ Bilgi düzeyinin Yeterli Olduğunu Hissetme ❖ İŞe başlamak hususunda az sosyal destek gerektirir ❖ İŞ hayatında başarısız olmaya istekli ❖ Genel olarak risk eğilimi olması 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ İŞ yeri sahipliğindeki tehlikeler hakkında daha fazla endişeli ❖ Çok detaylı bilgiye istekli olması ❖ İŞe başlamak konusunda toplumsal destek gerektirir ❖ İŞ hayatında daha az başarısız olmaya istekli ❖ Genel olarak Riske karşı olumsuz tavır sergilemesi
FİNANSMAN	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Daha fazla sermaye ortaya koyması ❖ Daha fazla borçla iş yürütmesi ❖ Bankanın erkek girişimciye daha fazla güvenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Daha az sermayesinin olması ❖ Düşük borca dikkat etmesi ❖ Finansman için sicil kaydı eksikliği

Tablo 3.3: (devam ediyor)

❖ Kişiyeye kolay erişim	❖ Bankanın kadın girişimciye güvenmiyor olması ❖ Sermayeye ulaşmak kolay değil
MOTİVASYON	
❖ Dışa odaklı ❖ Güçlü girişim ❖ Çok daha fazla para kazanmak ❖ Geçmiş deneyim	❖ Özerklik ❖ Daha pozitif ❖ İyi sağduyu ❖ Eleştirel düşünme ❖ Çok saldırgan ❖ Kendi patronu ❖ Bir başarı duygusu yaşama
YÖNETİM	
❖ Mantıksal düşünürler ❖ Odaklı liderler ❖ İşlerini büyütme ❖ Söz konusu olduğunda daha saldırgan ❖ Genişleme	❖ Sezgisel düşünürler ❖ İletişimde ve ifade edici davranışlar ❖ İletişim yeteneklerinin çok iyi olması ❖ Çalışanlarının gereksinimlerini anlamak ❖ İşlerini büyütme
AĞ OLUŞTURMA	
❖ Geniş ağ alanının olması ❖ Organizasyonlar şeklinde örgütlenmesi ❖ Erişimin iyi bir biçimde sağlanması	❖ Küçük ağ alanının kapsamaması ❖ Hane halkı ile arkadaş çevresinin örgütlenmesi ❖ Erişime daha az olması

Kadın girişimciliği konusuyla alakalı yapılmış olan pek çok araştırma, kadın girişimciliğinin yaratıcı fikirler ortaya koyan, piyasa fırsat ve koşullarını değerlendiren ve özellikle profesyonel girişimcilikle ilgili mesafeli bir tutum sergilendiği ortaya konulmuştur. Nitekim kadın girişimciliği hususunda genellikle kadınlar ev içi sorumlulukları üstlenen, yoğun emek arzı ve düşük bütçe gerektiren mikro işletmelerde faaliyet göstermekte olup genellikle erkek girişimcilerin faaliyette bulunmadıkları alanlara yönelmişlerdir. Bu durumdan dolayı kadın girişimciliğinin ön plana çıkan sorunları arasında konunun ekonomik tarafının yanı sıra sosyal yapının arka planın geliştirilmesinin önünde duran sosyal engelleri ortaya koymanın gerekli olduğuna belirtilmektedir. Özetle sosyal bakımdan onaylanan kadın kimliği ve kadın girişimciliğinin birbiriyle hangi yönden benzeştiği anlamanın önemi vurgulanmıştır (Parsova ve Eroğlu, 2018: 154).

Geçmişten bu yana ataerki sosyal yapısında toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle kadın ve erkelere farklı sosyal sorumluluklar dayandırılmaktadır. Bu sebepten kadın ve erkek bireyler arasında sosyal hayata dâhil olması bakımından farklılıklar meydana gelmektedir. Kadın bireyler genelde gün içerisinde ev işlerini görmekte veya evin sınırları dışına çıkmamakta ya da bir taraftan çalışırken akşama eve geldiğinde de evin işlerini mecbur

üstlenmektedir. Böylelikle kadın gerek bir işte çalışmanın sorumluluklarını üstlenmekte gerek hane içerisindeki işleri ve çocuk bakımı görevleri altında kalmaktadır (Afşar ve Doğanalp, 2016: 131). İngiltere’de yapılan bir araştırmada, bütün çalışan evli kadınların yaklaşık yarısının gerçekten paraya ihtiyaçları olduğu için çalışmakta olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerindeki bir araştırmaya göre, çalışan evli kadınların önemli bir kısmı eşinin maaşının yetersizliğinden ya da ihtiyaçtan çalıştıkları belirtilmiştir. Ücretli işlerde çalışan sayısındaki artışa rağmen kadınlar sınırlı sanayilerde ve mesleklerde yoğunlaşmaya devam etmektedirler. Dahası kadınların erkeklerle birlikte çalıştığı yerlerde bile çoğunlukla daha az sorumluluk gerektiren görevlerde bulunur ve daha az kalifiye nitelik gerektiren işler yaparlar. Nitekim toplumumuzda erkekler işverendir idarecidir, üst yöneticidir, üst başıdır veya kalifiye işçisidir sıfatlarıyla bir toplum yapısı meydana gelmiştir (Gaffee ve Scase, 1992: 19).

Kadın harekâtı içinde birçok grup yasal reformların etkisizliğini ortaya konulmuş ve eğer cinsiyete dayalı eşitsizlikler ve kadınların bağımlılığı ortadan kaldırılacaksa toplumun temelden yeniden yapılandırılması gerekliliğini vurgulanmıştır. Kadın harekâtını ortak eyleme bağlayan esas noktadır. Gerçekten kadınların birliği ve toplumsal örgütlenmenin en temel ilkesidir. Çünkü kadın girişimciliği, istenilen boyutlara ulaştırılmayan kadın istihdamını ve kadının emek piyasasındaki konumunu iyileştirmek için ekonomik bir çözüm olarak bilhassa son dönemlerde destek verilen bir istihdam yöntemidir (Gaffee ve Scase, 1992: 40-45).

Genel olarak bakıldığında girişimci kadınların etkinlikleri her ne kadar toplumsal cinsiyet rollerden meydana gelen sektörlerde olsa da bu farklılıkların dâhil oldukları kamusal alan çerçevesinde toplumsal cinsiyet rollerine ait toplumun dışına itilme sorunları yaşadıkları gözlemlenmiştir. Girişimci kadınlar çalışma hayatı boyunca toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle adaletsiz muameleyle karşılaştıkları ve toplumsal kabul sorunsalı yaşadığını gösteren başka araştırmalarda bulunmaktadır (Parsova ve Eroğlu, 2018: 163).

3.4. Türkiye’deki Mevcut Kadın Girişimciliği

Türkiye’de kadın girişimciliği öncelikle tarihsel süreci incelendiğinde, Osmanlı devletinde bu yana kadın girişimciliği çeşitlerine rastlanılmıştır. 13. yy’de Osmanlı devletinde kadınların iş edinmeleri amacıyla kurulan Konya, Kayseri ve Kırşehir şehirleri kurulmuş

“*Bacıyan-ı Rum*” adında olan teşkilatta el sanatları becerilerine katkı sağlanmış dahası kadınları şehirlerde işe girmeleri önü açılmıştır. Bursa’da 1678 devrinde 300 ‘e yakın iplik eğirme imalâthanesinin yarısından çoğunun kadınların sahip olduğu belirtilmektedir. Dahası Osmanlı döneminde kadınlar değirmencilik ve fırıncılık işlerini yaparak ekonomiye katkıda bulunmuşlardır (Uzun ve Çakmak, 2020: 15). Tanzimat dönemiyle beraber meslek sahibi olmaları hususunda eğitim alanında iyileştirmelere yapılmış ve bilhassa kız çocuklara öğrenim eğitimi verilmiştir. Meşrutiyet devrinde eğitim kurumları az da olsa iyileştirilmiş ve bu kurumlarda ilk mezun kadın ebeler, öğretmenler gibi birçok meslek dalları yerleştirilmiş olup kadınlar iş yaşamına adım atmışlardır. Böylelikle Osmanlı devleti döneminde gerek sanat alanında gerek girişimci alanında ticari etkinliklere katılım sağlayan kadınlara da rastlamak mümkündür (Oktar, 1998: 50-21).

Türkiye’de kadın bireylerin girişimci olma doğrultusunda atılan ilk adım Osmanlı döneminde açılan ilk kız lisesi olmuş ve kuruluş tarihi ise 1880 yılı olarak kabul edilmiştir. Ardından İstanbul Darülfünun merkezinde karma eğitim 1914-1921 dönemlerinde gerçekleştirilmiştir. Hukuksal alanda ortaya konulan düzenlemeler ise Türkiye’de II. meşrutiyet devrinde gündem olmuştur. Bu dönemde Türk Devleti’nin kurulması ve Atatürk’ün reformlarını hızlandırdığı dönemdir. Kadın-erkek eşitliği 1926 yılında “*Medeni Kanun*” ile beraber gerçekleştirilmiştir (Avşar, 2017: 29).

Cumhuriyet devletinin kurulmasıyla beraber ortaya konulan devrimlerle kadın bireylere yönelik önemli kurallar tanınmıştır. Türkiye’de kadın bireylerin iş hayatında daha etkin katılımları takriben 1950’lerde gerçekleşmiştir. 1950’li dönemlerde kentsel bölgeler için endüstri emekçiliği ve sosyal saygınlığın kazanılması hizmet kesimin ardında gelmekte olup bu durum zorunda olunmadıkça kadın bireyler tarafından çokta seçilmemekteydi. Böylelikle dönemle beraber iyileşme çabası içerisinde olan hizmet kesiminde de, erkekler kadar olmasa da kadın bireylere de yeni iş fırsatları sağlamıştır. I. ve II. Dünya Savaşları’nın meydana geldiği dönemde, erkek işgücünün askere gönderilmesiyle birlikte iş alanın çoğunluğu kadınlardan meydana gelmektedir. Yaşanan savaşlar sonrasında ekonomik bunalımlar ortaya çıkmış sonrasında hükümetler bir yandan kadın bir yandan da erkek bireylerin iktisadi ve sosyal hayata katılım çevrelerini genişletmiştir. Hızla gelişen sanayileşme ile beraber kadınlar içinde yeni çalışma alanları oluşturulmuştur. Meydana gelen bu değişmelerin ve iyileşmelerin yanı sıra kadın bireye hane halkı içerisinde ve

toplumda yeni statüler yüklenmiştir. 1950’li yıllarda kırdan kente göçler yükselmiş ve sosyal yapı kentleşmeye başlamıştır (Kocacık ve Gökçaya, 2005: 196-201).

Türkiye’de 1950’lerde tarım sektörünün artan mekanizasyonu, kırsal alandan şehirlere yoğun bir biçimde göçün başlaması ve endüstrileşme olgusu ile birlikte başka birçok iyileşmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kadın bireylerin çalışma alanına katılım oranını negatif yönde etkilemiştir. 1950’li yıllardan itibaren kadınların istatistiksel işgücüne katılımı oransal olarak şu şekildedir. 1955 yılında % 72 düzeyinde iken 1980’lerde % 46’ya ve 1990 yılında % 44’e kadar düşmüştür. 1980’li yıllarda itibaren dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde kadın girişimciliği değer kazanmıştır. Liberal ekonomiye geçişle beraber bu süreçte girişimcilik kültürü meydana gelmiş, kadınlar mikro işletme faaliyetlerini kurarak girişimcilik etkinliklerinden bulunmuşlardır (Soysal, 2010: 88).

Bazı Avrupa ülkelerinde işyeri açma ve kendi işletmesini kuran kadın girişimcilik oranları, İsviçre’de kadın girişimcilik oranı % 28, Fransa’da kadın girişimcilik oranı % 25, Norveç’te kadın girişimcilik oranı % 29 olarak kayıtlarda yer alırken Almanya’da kadın girişimcilik oranı % 25 tir. Hollanda’da ise kadın girişimcilik oranı % 20 olarak belirtilmiştir (Baran oğlu, 2018: 21).

Türkiye’de kadın girişimciliği üzerine gerçekleştirilen incelemelerde bilhassa son yirmi yıl içerisinde kadın bireylerin ekonomideki statüsünün artırılması hususuna yönelik çalışmaların fazlaştığı görülmektedir. Kadın bireylerin maaşlı istihdamdaki pay oranlarının artırılması için meslek anlamında iyileştirilmeler yapılmış olup birçok yaklaşım ve öneri geliştirilmiştir. 1990’lı yılların ilk çeyreğinde kadın girişimcilere mikro işletme kurmaları desteklenmiş maaşlı işgücü istihdamı sağlanmış ve kadın bireylere ekonomik yönden kazanç sağladığı görülmektedir. Kadın girişimciliğini desteklemek ve önünü açmak için başvurulan yöntemlerden biri de kredi fonları olmaktadır (Karabat ve Sönmez, 2012: 5). Bu kapsamda kadın girişimciler ve yoksullar için önemli olan Bangladeşli Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından tamamen yoksullara ve özellikle kadınlara yönelik olarak kurulan Grameen bankasıdır.³ Bangladeşli iktisatçı Yunus, Greemen bankanın kurucusu olup banka aracılığıyla yoksul bireyleri ve yoksul olan Bangladeşli evsiz kadınları

³ Grameen Bankası, 1976 yılında Bangladeş’in küçük bir köyünde, iktisatçı Prof. Dr. Muhammed Yunus ve bir avuç köylü tarafından 27 dolar sermaye ile kurulmuştur.

mucizevî bir şekilde “*mikro*” ön savıyla etiketlenen küçük girişimlerle çalışan iş kadınına dönüştürmektedir (Şimşek, 2008: 113).

1990’lı yıllarda Türkiye’de çalışan kadınlarla alakalı yapılan araştırmalar sonucunda iş kadınların yarısından çoğunun ticaret kesiminde girişimci olduğu gözlemlenmiştir. Genel olarak yaş aralıkları ise 30-39 olarak belirlenmiştir. Eğitim düzeyleri ise genellikle lise seviyesinde ve ayrıca da kentli oldukları ortaya koyulmuştur. Türkiye’de kadın girişimcileri belirleyen önemli karakteristik özellikler arasında özgüvenli, atılgan ve dayanıklı olabilmektedirler. Kadın girişimcileri, erkek girişimcilerle kıyaslandığında kârdan daha çok toplumsal saygınlığa değer vermekte, risk üstlenme hususunda girişimci erkeklere nazaran daha dikkatli davranmaktadırlar. Türkiye’de kadınların girişimci olmasına yönelik araştırmaların çeşitliliği epeyce fazladır. Kadın girişimciliğini teşvik etmek ve yetkinleşmek çerçevesinde yayımlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda içerisinde kadın girişimciliğinin desteklenmesi adına bazı önlemler alınmıştır. Aynı şekilde kadın girişimciliğinin desteklenmesine katkıda bulunmak için bankalar da kredi programlarını daha etkin hale getirmiştir (Tamer, 2013: 651).

Türkiye’de kadın girişimci çalışmalarının ön plana çıkması öncelikli olarak gelişmiş toplumlardan başlanarak artış göstermiştir. Girişimci kadın sayısının artış göstermesinde ABD, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Birleşmiş Devletler (BM) gibi uluslararası kuruluşların kadın girişimciliğini destek veren, teşvikte bulunan ve yaygın politikalarının yer almasına tesir etmiştir (Yetim, 2002: 80). Gelişmiş ekonomilerin yanında Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde de kadın girişimciliğine yönelik çalışmalar sınırlı düzeydedir. Çünkü kadın girişimciler hakkında nispeten az çalışma yapılmıştır. Bunun nedenlerinden bir tanesi ise erkek girişimci bireylerin kadın girişimci bireylere kıyasla daha başarılı olduğunu düşünmelerinden kaynaklıdır (Lee, 2015: 156). Bununla beraber kadınların iktisadi etkinlikleri ve katılımları da kısıtlı düzeydedir bunun nedeni ise bazen hane içinde biçilen rol çerçevesindeki seçimler açıklanmakta bazense ataerkil aile yapılarıyla açıklanmaktadır (Soysal, 2010: 94).

Türkiye’de kadın girişimcilerin desteklenmesi ve girişimciliğinin önünün açılması için öncelikle kadın girişimcilerin mevcut durumunun tespit edilmesi ve kadın girişimcileri iyileştirilmesi sağlanmalıdır. Bu anlamda kadın girişimcilerin demografik özellikleri ve sektörel dağılımları, tecrübeleri, hane halkı, bireylerin çevresi ve sosyal ortamın kadın

girişimcileri ne şekilde etkilediği, iş yaşamında karşılaştıkları zorlukları ile ekosistemin iyileştirilmesi zaruri olan alanlara üzerinde incelemeler yapılmalıdır (Kız Kardeşim Projesi, 2020: 14).

Tablo 3.4: Türkiye’de girişimci kadınlara sağlanan destek miktarı ve işletme sayısı (KOSGEB, 2020)

Yıllar	Destek miktarı	İşletme sayısı
2015	57,933,100	5 bin 681
2016	119,184,279	7 bin 515
2017	218,481,658	10 bin 898
2018	311,478,723	15 bin 974
2019	298,285,791	14 bin 978

Tablo 3.4 ‘te Türkiye’de, girişimci kadınlara sağlanan destek miktarı ve işletme sayısı 2015 ile 2019 yıl aralığındaki veriler ışığında gösterilmiştir. 2015 yılında destek miktarı 57,933,100 iken işletme sayısı 5 bin 681 olarak kayıtlara geçmiştir. Yıllar içerisinde kadın girişimcilere verilen destek miktarı ile açılan işletme sayısında sayısal olarak bir artış gözlemlenmiştir. 2018 yılına kadar verilen destek miktarı ve açılan işletme sayısı düzenli bir biçimde artış gösterirken 2019 yılına gelindiğinde ise bu oranlar yaşanan salgın neticesinde gerçekleşen ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle düşüş göstermiştir. 2019’da kadın girişimcilere verilen destek miktarı 298,285,791 iken açılan işletme sayısı da 14 bin 978’e düşmüştür. Nihayetinde genel olarak yıllar itibari ile destek miktarında ve işletme sayısında artış gözlemlenmiştir.

Tablo 3. 5: Bartın’da KOSGEB bünyesinde kadın girişimciler (KOSGEB, 2021)

Yıllar	2017	2018	2019	2020	2021	Toplam
Desteklenen girişim sayısı	70	64	55	49	37	275
Desteklenen kadın girişimci sayısı	32	30	28	25	10	125
Destek miktarı	2,287,994,06 TL	2,750,707,01 TL	2,241,732,53 TL	1,377,463,91 TL	1,439,015,82 TL	10,096,913,33 TL

Tabloya göre 2017 ile 2021 yıl aralığı çerçevesinde Bartın'da KOSGEB bünyesi kapsamında yer alan kadın girişimcilerin sayısı, destek miktarı ve toplam desteklenen girişim sayısı gösterilmiştir. Buna göre 2017 yılında desteklene kadın girişimci sayısı 32 kişi iken girişim sayısı ise 70 olarak gösterilmiştir. Yıllar itibari ile Türkiye'de ve tüm dünyada yaşanan sorunlar Bartın ili de etkilenmiş olup bu bahsedilen oranlar düşüş göstermiştir. 2021 yılında desteklenen girişim sayısı 37'ye, kadın girişimci sayısı 10'a düşüş göstermiş destek miktarı ise 1,439,015,82 TL şeklinde gerçekleşmiştir. 2021'de destek miktarının 2020' ye nazaran artış göstermesinin sebebi devletin girişim ve girişimcileri teşvik etmesinden kaynaklı olarak gerçekleşmiştir. Toplam girişim, kadın girişimci ve destek miktarları da tablo içerisinde detaylı bir biçimde gösterilmiştir.

3.5. Türkiye'de Girişimci Kadınların Karşı Karşıya Kaldıkları Sorunlar

Girişimci kadınların bir takım zorluklar ve sorunlarla karşılaştığı bilinmektedir. Bu zorluklar ve sorunlar içerisinde kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı ortaya çıkan sorunlar, eğitim yetersizliği, bilgi eksikliği gibi sorunlar ve zorluklardan kaynaklanmaktadır. Bu tür zorluklara bir de yapılacak olan işin risk faktörü eklendiğinde kadınlar için girişimcilik faaliyetlerinde bulunmak oldukça zorlaşmaktadır (Kahraman, 2020: 67).

Türkiye'de kadın bireylerin girişimcilik etkinliklerinin ana temelinde, yapısal uyum programlarının tesirinin hissedildiği ve giderek düşen hane halkı gelirlerine göre iyileştirilen, kadın bireylerin tek başlarına mikro ölçekli işletme kurma durumlarına dayalı olarak gelişir. Girişimci kadın bireylerin hem haneye ekstra kazanç getirmek hem de maaşlı işlerde emek harcama imkânlarının artış göstermesiyle bu bireylerin iktisadi etkinliklere olan girişim durumu epeyce hızlı hale gelmiştir. Ancak Türkiye'de bilhassa başvurdukları çalışma yerleriyle alakalı eğitim ve kabiliyeti bulunmayan kadın bireylerin iş bulabilme şansları oldukça azdır. Nihayetinde kadın bireyler kendilerine ait iş yerlerini açmak durumunda kalmışlardır (Soysal, 2010: 94).

Kadın bireylerin iş yaşamında faal bir biçimde bulunmalarının sosyal düzeyde beklenildiği gibi hane halkındaki rollerini yapamadığı düşünülmektedir. Bu fikirle beraber kadın bireylerin çalışma hayatında kariyer yapabilmeleri ve daha kaliteli bir iş yaşamına sahip

olmalarının önüne bir takım setler çekilmiştir. Bu bahsedilen setler ilk başta bölgesel bakımdan kadın bireylerden beklenen sorumlulukların aksaması ile kadın bireylere ruhsal açıdan aile bireyleri ve mesleği arasında gidip gelmesi şeklinde oluşmuştur (Türkkahraman ve Şahin, 2010: 76).

Bugün gelinen noktada kadının ekonomik hayatta ve sosyal hayattaki bulunulan pozisyon ve görev dağılımıyla alakalı geleneksel ve bakış açılarının kabul görmesi tartışılmaktadır ve üstelik kuvvetli bir biçimde aşılmasına karşın bu hususta gerçek manada olması beklenen düzeye gelinebildiğini ifade etmek oldukça güçtür (Gürol ve Marşap, 2007: 102). Bu yüzden kadın girişimcilerin sayısındaki artış ile birlikte kadın girişimciliğin payı, onların ekonomik katılım oranlarıyla karşılaştırıldığında hala önemli derecede düşüktür. Örnek olarak Batıdaki girişimci kadınlar genel girişimci miktarının takribi yüzde 30'nu oluştururken çalışanların yüzde 40'ından fazlası kadındır. Bu nedenle sosyal ve ekonomik sorumlulukların birleşimi ve belirli engellerin sonuçları gibi hangi faktörlerin kadın girişimciliğini destekleyebileceğini veya engelleyebileceğini anlamak önemlidir (Minniti ve Arenius, 2003: 8).

Tablo 3. 6: Türkiye’de cinsiyete göre çalışan bireylerin iş hayatındaki sorunları (TÜİK, 2021)

Gösterge	Erkek (%)	Kadın (%)	Toplam(%)
Ücret miktarı	26,7	28,8	27,3
Ücretler arası farklılık	15,1	17,2	15,8
Çalışma koşulları	14,5	15,7	14,9
İdari konular	8,3	8,4	8,3

Tabloda Türkiye’de cinsiyete göre çalışan bireylerin iş hayatındaki sorunları incelendiğinde, ücret miktarı erkeklerde % 26,7 iken kadınlarda bu oran % 28,8 olarak görülmekte olup toplam ücret miktarı ise % 27,3 tür. Diğer taraftan kadınların çalışma koşullarından dolayı yaşadıkları sorunlar %15,7 iken erkek bireylerde ise bu oran %14,5 olarak görülmektedir. İdari konularda cinsiyete göre yaşanan sorunlarda kadınlar % 8,4

düzeyinde iken erkekler % 8,3 olarak kayıtlara geçmiştir. Nihayetinde cinsiyet kapsamında kadın bireylerin erkek bireylerden daha fazla sorun yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye’de TÜSİAD kuruluşunun işletme kurma aşamasında ifade ettiği girişimci kadın tanımından bahsetmek gereklidir. Türkiye’de kadın bireylerin girişimci olabilmesi adına gerekli olan aşamalar yasal açıdan araştırıldığında, girişimci kabul edilmelerini kısıtlayan bir yasal uygulamanın var olmadığı gözlemlenmektedir. Ancak girişimci kadınlar adına yeni bir işletme açmak ve zaruri olan bürokratik faaliyetleri miktarı epeyce çoktur ve bu aşamalar olabildiğince zaman kaybettirir. Vergi dairesi, Belediye, TESK gibi kuruluşlar ile bütün prosedür uygulamaları bittikten sonra işyeri açılmış olarak gözükmektedir. Bununla birlikte kadın bireyler en başta işyeri açma sürecine gelmeden dahi pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bundan dolayı kamusal kabul edilen tüm kuruluşların ortaklaşa bir biçimde işbirliği yapabilmesi ve girişimci kadınlara kolaylık sağlayabilmeleri gereklidir (Erol ve Çiçek, 2020: 77-78).

1980’li yıllarda ortaya konulan birçok çalışmanın sonucunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadın girişimciler gerek yakın çevreden gerekse uzak çevreden kaynaklı pek çok sorunla karşılaşmışlardır. Karşılaşılan bu sorunlar temel olarak incelenmiştir. Öncelikle kadın girişimciliğin önündeki engellere bakıldığında şu maddeler öne çıkmaktadır (Kahraman, 2020: 68; Afşar ve Doğanalp, 2016: 141-142; Soysal, 2010: 100; Kocacık ve Gökkaya, 2005: 206-207; Gürol ve Marşap, 2007: 102; Kız kardeşim Projesi, 2020: 33):

- ❖ Girişimcilik etkinliğinde yer alacak kadın bireyler adına zaruri ve gerekli sermayenin yetersizliği veyahut sağlanamaması söz konusudur.
- ❖ Sosyal çevrenin geleneksel yapısı ve inanç sistemi bununla beraber yaşanan tüm engeller eşitsizliğe sebep olmuş ve bu sebepten dolayı pek çok ataerkil çevrede kadın bireyler buldukları hanedeki erkek bireylerin rızası olmadan hiçbir girişime atılamaması da bu sebepler arasındadır.
- ❖ Kadının yeri evidir. Erkeğin izni olmadan kadın hiçbir söz hakkına sahip değildir.
- ❖ Kadın bireylerin çalışma hayatlarına tesir eden en mühim etmenlerden bir diğeri de erkek bireylerden farklı bir biçimde sosyal çevre dâhilinde benimsenmiş cinsiyetçi bakış açısidir. Cinsiyetçi bakış açısı meslek grupları bazında cinsiyet ayrımı yapılmasını ifade eder. Bununla beraber kadın

bireylerin sosyal ortamdaki cinsiyetçi bakış açısından ötürü onun aile hayatı ve iş hayatı arasında uyum sağlanması, anne rolü ve eş olma rolünün bir bağlantısı şeklinde görülen daha fazla bireylerin faaliyet gösterdiği çeşitli meslek gruplarına yönelmelerine sebep olmuştur. Bilhassa kadın bireylerin endüstri kesiminde bulunması erkek bireylere kıyasla daha düşük düzeyde ilerlemektedir. Bu yüzden emek odaklı hafif endüstri alanında göreceli bir biçimde az da olsa yer almaktadırlar. Sheppard (1992) çalışmasında geleneksel bağlamda erkeğin daha fazla yer aldığı sektörlerde kadın bireylerin yer edinebilmelerinin başarı seviyesi fazla olsa bile imkân dâhilinde olmadığı belirtilmiştir. Bu sebeple sosyal çevrede cinsiyet ayrımcılığı meydana gelmiştir. Nihayetinde cinsiyetçi bakış açısına dair ön yargılar doğmaya başlamıştır.

- ❖ Cinsel ve psikolojik istismar durumunda ise hem maaşlı olarak bir işyerinde çalışan hem de işyerlerinde sorumlu veya girişimci şeklinde bulunan kadın bireylerin bilhassa geri kalmış sosyal ortamlarda cinsel veya psikolojik istismara uğramaları epeyce yüksektir. Ernst ve Young'ın 2003'te, Platin Dergisi adına ortaya çıkardığı "*İş'te Kadın Olmak*" isimli anket neticelerinden ilgi çekici bir başka örnek ise çalışma yaşamında uğradıkları cinsel istismarla alakalıdır. Anket yapılan bireylere sorulan sorularda, kadın bireylerin iş hayatında karşı karşıya kaldıkları problemlere dair cevaplar aranmaktadır. Bu cevaplara göre bireylerin neredeyse tümü sıralamada ilk olarak cinsel veya psikolojik istismar almaktadır. Bunu takip eden diğer cevaplarda kendini kanıtlama mecburiyeti ve ev ile iş dengesini oturtamama durumu yer almaktadır. Psikolojik istismar bir yana çok fazla kadın birey cinsel istismarla karşılaşmakta ve hane halkına katkı sağlama zorunluluğu ile bulduğu işten atılma endişesiyle bu yaşanan duruma göz yummandan başka bir alternatif olmadığını kanısındadır.
- ❖ Cam tavan (glass ceiling) engelinde, çalışan kadınlar aynı mesleğe aynı tecrübe ile bilgi birikimine sahip olan aynı düzeydeki erkek bireylere kıyasla daha düşük maaş almakta olup hiyerarşi sisteminin en üstüne çıkma durumunda bahsedildiğinde, kadın bireyler sırf cinsiyet eşitsizliğinden dolayı karşı karşıya kaldıkları bu engel sebebiyle hak ettikleri kademeye yükselmemektedir.

- ❖ Sosyal pozisyon ile iletişim eksikliği engeline göre kadınlar erkek bireylere kıyasla daha düşük konumdadır. Sosyal faaliyetlerde kadınlar, erkek meslektaşlarına nazaran toplantılara davet edilmemekte ve mühim iş uzantılarına dâhil olmadıkları da söylenebilir.
- ❖ Basmakalıp önyargılar engeline ise deneyim eksikliği, güvensizlik algısı ve başarısızlık beklentisi gibi önemli engellerden bahsedilmektedir. Genel negatif yargılar, kadın bireylerin üst kademelerde çalışamayacaklarına dair fikirleri kapsamaktadır. Kadınların kişilikleri, kararlılıkları, azimli olma ve risk alma hususunda yetersiz oldukları belirtilmektedir.
- ❖ Kadın girişimcilerde bahsedilen bir başka problem ise zaman sınırlandırmasıdır. Çünkü kadın bireyler hane halkındaki sorumluluklarına o kadar odaklıdır ki mevcut olan bir işi iyileştirmeye ya da girişimci olabilmek adına kabiliyetlerini ortaya koymaya yeterince vakit ayırmamaktadır. Bu bahsedilen durumda kalan bireyler kredi almak için bilgi edinmeye, teşvik kurumlarına, banka ve diğer destek sağlayan kurumlara başvurmaya, kabiliyet kazanmaya, eğitim veren kuruluşların programlarına katılım sağlamaya ya da çok daha kaliteli müşteri, tedarikçi incelemeye yeterince vakit ayıramamaktadır.
- ❖ Girişimci kadınların özel yaşamlarıyla iş hayatları arasındaki denge durumu “rol çatışması” şeklinde belirtilmiştir. Bu ifade, girişimci olan kadın bireylerin sektörlerden en az birine daha çok vakit ayırdığında diğer sorumlu olduğu görevleri ihmal etmekte neticelenmesi şeklinde meydana gelir.
- ❖ Girişimcilikte rol model eksikliği, kadın girişimciliğin önündeki bir diğer önemli sorunlardan bir tanesidir. Önceki dönemlerde girişimci olan kadınların var olması, sonraki dönemlerde kadın bireylerin girişimcilik etkinliklerine yönelmelerine sebep olacaktır. Bu nedenle rol model seçilen bireylerin ilgi alanları, durumlara yaklaşım tarzları, fikirleri ve gerçekleştirdikleri etkinlikler girişimciliğe atılan bireylerin isteklerini ve güvenirlilik durumlarını etkisi altına alacaktır. En nihayetinde rol modelin tesiri, cinsiyetçi bakış açısı ile dolaysız bir biçimde ilişkili kabul edilir.
- ❖ Kadın bireylerin çalışma hayatına adım atmalarına engel pek çok toplumsal problem vardır. Bu problemlerin en başında hane içerisindeki sorumluluklar, erken yaşta evlenme ya da ayrılma bakımından yaşadıkları sosyal baskı, ataerkil bir biçimde gelişen hane yapısı gelmektedir.

Çelebi'nin incelemesinde, Türkiye'de bulunan girişimci kadın bireylerin karşı karşıya kaldıkları problemler üç ana sınıfta araştırılmıştır. Bu sorunlardan ilki iş yapma sürecindeki problemler, diğeri işletme açıldıktan sonraki problemler ve en sonda ise mevcut problemler yer almaktadır. İş yapma sürecindeki problemler: Sermayeyi temin etmede zorlanma, işletme açacak yer bulma ve kiralama, ürün temin etme ile donanımda araç ve gereç temin etmede, resmi kuruluşlarla ilişkilerinde acemi davranma, tek başına olma, iş akışını kontrol edememe, sosyal ortamın iş hayatına atılan kadın bireylere yabancı olması şeklinde belirtilmektedir. İşletme açıldıktan sonraki problemlere bakıldığında, acemi olma, daha önce iş tecrübesinin olmaması, müşteriyle iletişimin zayıf olması, işi yürütmede bilgisizlik, talep yetersizliği, ekonomik sorunlar, cinsiyet faktörü, kendini ispatlama, işçi alımı, Pazar dengesizliği, ödeme planı ve çek-senet işleridir. Son olarak mevcut problemler sıralandığında, müşterilerin az olması, devlet kurumları, nitelikli personel olmaması, düşük fiyatlı hammadde-ürün alımı, daha iyi hammadde ürün alımı ve enflasyon gibi sorunlar, ülkemizde girişimci olan kadın bireylerin karşılaştıkları problemler olarak belirtilmektedir (Kaygın ve Güven, 2015: 36).

Türkiye'de gerçekleştirilen araştırmalarda girişimci kadınlarla alakalı ortak problemlerin en temelinde eğitim, maddi yetersizlik ile hane halkı tepkisi yatmaktadır. Bununla beraber toplumsal ortamda da kadın bireylere biçilen rollerin sabit olması ve güvenilirlik hususunda erkek bireylere kıyasla daha çok gayret sarf etme mecburiyeti gelmektedir (Aslan ve Atabey, 2007: 12). Bu sebeplerden dolayı kadın girişimcilerin performansları, karşılaştıkları çeşitli zorluklar sebebiyle istenildiği kadar ilerleme gösterememektedir. “*Kadın olmak*” kadın girişimcilerin karşılaştığı en büyük zorluklardan biridir. Aşağıdaki tablo üzerinde kadın girişimcilerin karşılaştığı zorluklar belirtilmiştir.

Tablo 3. 7: Kadın girişimcilerin karşılaştığı büyük zorluklar (Sangolagi ve Alagawadi, 2016)

Kişisel Zorluklar	Sosyal Zorluklar
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Güven eksikliği ❖ Eğitimsizlik ❖ İletişim becerileri eksikliği ❖ Erkek bireye hâkim toplum ❖ Aile bağları ❖ Aile direncinin üstesinden gelme ❖ Annelik rolü ❖ Olanaklar Temin etmede ❖ Yetersiz eğitim ❖ İş-aile ara yüzünde kalınması ❖ Emniyet (güvenlik) ❖ İş ağlarını geliştirme ❖ İş yeri yönetimi konusunda bilgi sahibi olma 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Tutum değişikliği ❖ Kendini Tanıma ❖ Erkek egemen toplum yapısı ❖ Gelenek ❖ Gümrük ❖ Sosyal ve kültürel değerler
Finansal Zorluklar	Pazarlama Zorlukları
<ul style="list-style-type: none"> ❖ İşletme kurmada sermayesi eksikliği ❖ Maddi yardım hakkında farkındalık ❖ Bankacılar tarafından ciddiye alınmama ❖ Elde edilen gelir yetersiz ❖ Fonlara erişim için somut güvenlik eksikliği 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Piyasada risklerin ön planda olması ❖ Sert Rekabet şartları ❖ Aracılar tarafından sömürünün olması ❖ Alış veriş kültürünün geniş çapta büyümesi ❖ Ürün/hizmet için eşitlik bağlamında olmayan talep ❖ Ortak satıcılardan karşı taciz ❖ Pazar alanı
Teknolojik Zorluklar	
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Teknik anlamda bilgi eksikliği ❖ Teknoloji bilgisi eksikliği ❖ Güncel teknoloji hakkında bilgi eksikliği 	

Dünyada kadın girişimciliğin, ulusların sosyoekonomik ve kültürel hayatlarındaki kullanılan en temel cümlede kendi yerinde soyutlanamayacağı ifadesidir. Girişimci olan kadın bireyler, günümüzde çoğu ülkede ve birçok sektörde girişim faaliyetini başarmak, devamlılığını sürdürmek maksadıyla pek çok engelin aşmak adına uğraş vermek mecburiyetindedir. Çünkü kadın girişimciliğinin önündeki birçok sorunun olması sebebiyle bu durumu aşamamasının temel nedenlerinden bazıları kendisini çevreleyen, sınırlayan sorunlara baş edememe, durumun dünya çapında bir bütün olarak alınamama ve faal bir şekilde örgütlenememe gibi belirtilmektedir (Gürol ve Marşap, 2007: 103-102).

3.5.1. Pandemi Öncesi Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar

Mevcut süreçte iyileşen teknoloji seviyesi ve sanayileşmeyle beraber süregelen iş hayatına katılım sağlayan kadın miktarında artış görülmektedir. Türkiye’de hala kadın bireylerin iş hayatına atılmalarını kısıtlayan pek çok problem bulunmaktadır. Ve bu problemlere dair sunulan çözüm önerileri üretilmektedir. Türkiye’de kadın bireylerin iş hayatında karşılaştıkları problemlerin ana noktası toplumu iktisadi, toplumsal ve kültürel çerçevesi içerisindeki kalıplaşmış birtakım sorunlardır (Bedük, 2005: 106).

Girişimciler, girişimcilik hayatı boyunca pek çok problemle karşı karşıya kalmıştır. Fakat tüm girişimciler arasında birtakım mühim değişiklikler yer almakta olup kadın bireylerin erkeklere kıyasla daha çok güçlüklerle karşılaştıkları gözlemlenmektedir. Bu değişiklikler ise çocuk yetiştirme, kadın bireylerin iş hayatına uyum sağlayamayışı, eğitim düzeylerine ve meslek gruplarına uyumlu iş bulabilme zorluğu, ataerkil aile yapısı çerçevesinde kadın bireylerin iş hayatına atılmasına özgü eğilimin düşük olması, girişimci kadınların iş yaşamına dâhil olmasıyla meydana gelen karar mekanizması, risk üstlenme, iş adına koyulan hedefler, iş yerinin finans durumu, yönetim mekanizması, ağ kurma yeteneği ile motivasyonlarını sağlama gibi birçok sorun etrafında şekillenmektedir (Bedük, 2005: 114; Toprakçı alp ve Aksoy, 2018: 229; Ayaz, 1993: 179). Çoğu kadın girişimcinin yaşadığı bu sorunlar düşünüldüğünde, ülkelerin toplumsal yapısı dâhilinde girişimciliğin özümsemesi ve benimsenmesi gerekmektedir. Bundan dolayı girişimciliğin ülkeler açısından ekonomik anlamda etkili bir güç haline getirilmesi önemli hedefler arasında olmalıdır. Bu noktada öncelikli olarak devletler ve ülkelerdeki STK’lar aracılığıyla girişimci bakış açısının ortaya çıkarılması ile girişimcilik faaliyetlerinin artırılması adına eğitim ve maddi teşviklerin verilmesi kaçınılmaz bir gerçek olarak belirtilmektedir (Sipahi ve Kartal, 2018: 399).

İş dünyasında aktif rol oynayan kadın çalışanların, salgın döneminde çalışmalarını nasıl etkileyeceği, kadın girişimcilere özgü ev ve iş dengesini ne şekilde oturtulması gerektiği, hane içerisindeki sorumluluklar, geniş iş saatleri nasıl olacağı merak konusudur. Bu durumda toplumsal kalkınma politikalarının katkıda bulunması, kadın girişimcilerin de pandemi süreci boyunca araştırmalarla ortaya çıkartılan koşulların ciddi bir biçimde etkilenmesi olasıdır (Baysal, 2020: 52).

Genel olarak bakıldığında kadın girişimcilerin pandemi öncesi karşılaştığı sorunları şu şekilde sıralamak mümkün olacaktır (Çıkmaz, 2019: 45-46; Küçüköglü, 2017: 316; Kız Kardeşim Projesi: 36):

- ❖ Rol ayrımcılığının hala belirgin bir şekilde olması, kadınlar iş yaşamlarında hangi meslek veya statünün kadın işi olduğu ya da hangi işin erkeğin olduğu netliğinin olmaması ile birlikte cinsiyette dayalı zihniyetin devam etmesi
- ❖ Mobbing baskısı
- ❖ Kadınların genellikle erkek çalışanlara kıyasla daha az ücret almaktadır.
- ❖ Yasal işlemlerden kaynaklı güçlükler
- ❖ Çalışma yaşamında kadın bireylere ilişkin deneyim eksikliği, güvensizlik ve başarısız olunacağına dair beklenti
- ❖ Kadın girişimcilerin, özel yaşamları ile çalışma hayatı arasında yaşadığı ikilemin ortaya çıkardığı rol çatışması
- ❖ Girişimci kadın bireylerin eğitim düzeyinin düşük olması
- ❖ Kraliçe arı sendromu⁴
- ❖ İş ve çevresel sorunlardan kaynaklı organizasyon ve koordine olunmama sorunsalı
- ❖ Kadın girişimcilere destek verilen kurum ve kuruluşlardan dolayı ortaya çıkan sorunlar
- ❖ Finansal desteklerden yeterince faydalanmama
- ❖ İşletme kurmak isteyen kadın girişimcilerin karşılaştıkları yüksek kira fiyatları
- ❖ Nitelikli eleman bulma zorluğu
- ❖ Vergi oranların yüksek olması
- ❖ Talep yetersizliği
- ❖ Çalışma hayatındaki verimin yükseltilmesi problemi
- ❖ Alacaklarını anlaşılan süreçte alamama
- ❖ Haksız rekabette diğer engellerle karşılaşma ve kayıt dışı sektör ile rekabet etme

Yukarıda özetlenen maddeler, kadın girişimcilerin pandemi öncesinde yaşadıkları sorunları ifade etmektedir ancak belirtilen sorunlara karşı kadın girişimciler, bu sorunlara ve

⁴ İş dünyasında başarılı kadınların etrafında kadın rakip istememesine “Kraliçe Arı Sendromu” denilmektedir.

engellere karşı nasıl direneceklerini bilememektedir. Ancak pandemi sonrası bu sorunlar daha da belirginleşerek kadınların iş yüklerinin fazlasıyla artıracığı ön görülmektedir.

3.5.2. Pandemi Sonrası Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar

2019 yılında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan Korona virüs hastalığı (COVID-19), dünya genelini etkisi altına almış global bir salgın olarak kabul edilmektedir. Dünya sağlık örgütü (WHO) bu süreci “*pandemi*” olarak ilan etmiştir. WHO aracılığıyla 11 Mart 2020 tarihinde süreç duyurulduktan sonra tam anlamıyla bütün yaşam belli süreliğine durdurulmuştur. Salgın tüm dünyada etkisini iktisadi, toplumsal, kültürel çevreler öncelikli olarak tüm ortamlarda derinden hissettirmiş ve önemli global bir problem haline gelmiştir. Virüsle başa çıkmada salgının en baştan günümüze kadar olan sürecinde yapılmış kılavuzlarda bireylerin toplu şekilde yer aldığı ortamlar öncelikli olarak hastaneler, okullar, alışveriş yapılan mekânlar, işletmeler, kamuya ait alanlarda virüsün yayılım sürecinin artmasıyla birçok tedbir alınmıştır. Buna ek olarak birbirinden farklı tam kapanma ve yarı kapanma, çalışma koşulların esnetilmesi, evden çalışma gibi birçok önlem alınmıştır. Bahsedilen bu tedbirlerle yeni hastaların görülmesi, pandemi süreciyle başa çıkmada artış gösteren hasta ve vefat sayısı önlenmeye çalışılmaktadır. Türkiye de pandemi sürecinde “*Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi*” adıyla toplumsal ve iktisadi destek paketi oluşturulmuştur. Pandemi sürecinin negatif yönlerini iyileştirmek ile kurumsal faaliyetlerdeki aksaklıkları düzenleyebilmek amacıyla TESK’ in desteğiyle de salgın süreci boyunca hibe teşviki verilmiştir (Büyükbeşe vd., 2021: 223-224; Medipol, 2020).

Pandemi döneminin dünya ekonomisi üzerinde tahrip edici etkileriyle birlikte Türkiye ekonomisi üzerinde de yok edici etkilerinin de çok fazla olacağı ön görülmektedir. Yaşanılan salgın dönemi uzun vadede sosyoekonomik yaşamda önemli değişimlere neden olacağı gerek siyasi gerek iktisadi bakımdan yapılan radikal değişiklikler ile yeni başlayan bir dönemi de beraberinde getirmesi muhtemeldir. Girişimciliği toplumlar için refah ve zenginlik kaynağı olarak sadece ekonomi ve istihdam açısından değerlendirmemek gerektiği savunulmuştur. Girişimciliğin kültürel, toplumsal ve siyasal açılardan da etkilerinin olduğu bilhassa girişimci kadın bireylerin pandemi dönemi sürecinde ve sonraki süreç boyunca önemli araştırma konuları içerisinde yer alacağı bir gerçektir. Salgın dönemi çerçevesinde iş yerleri ile alakalı gerçekleştirilen ilk çalışmalar da bu durumu anlatmaktadır (Baysal, 2020: 52; Alpago ve Oduncu Alpago, 2020: 109).

Salgın döneminde yapılan öncül çalışmalardan biri olan hedefler için iş dünyasının (11-22 Mayıs), ikinci anket sonuç raporu verilerine göre, pandemi sürecinden en çok etkilenen firmaların mikro ölçekli firmalar olduğu ortaya konulmuştur. Bu dönemde finansal ödemelerde mikro ölçekli firmaların yüzde 33'ü güçlük yaşadıklarını, makro ölçekli işletmelerin ise yalnızca yüzde 2'si güçlük yaşadığını ifade etmiştir. Tekrardan bu dönemden dolayı işçi sayısının yüzde 50'den daha çok azaldığını ifade eden işletmelerin çoğunluğu küçük işletmeler şeklinde saptanmıştır. COVID-19 sebebiyle gerçekleşen kriz döneminin sürmesi bilhassa hane halkı içerisindeki bakım süreci, hijyen ile gıda güvenliği gibi hane halkına dair mesuliyetleri artırdığı bilhassa da kadın işçiler üstünde daha fazla bir etki olduğu gözlemlenmiştir. İşletmelerin yüzde 34'ü pandemi sonrası krizin etkisiyle meydana gelen şartların kadın bireyler erkek bireylere göre daha çok etkilediğini belirtmişlerdir. Bu yaşanan dönem neticesinde, yöneticisi kadın bireyler olan işletmeler çok daha dikkat çekici hale gelmiştir (HİİDP, 2020: 3-4). Bu veriler üzerinden bir çıkarım yapıldığında genellikle mikro ölçekli işletmelere sahip olan kadın girişimcilerin salgın döneminden daha çok etkilendiğini söylemek mümkün olacaktır.

Hedefler için İş Dünyası Platformu, 2020-2021 yıl aralığında telefon üzerinden bir iş yeri anketi yapılmış olup yapılan anket verilerine göre (HİİDP, 2020: 3-4; HİİDP, 2021: 3-4-10);

- ❖ Kadın çalışan birey ile erkek çalışan birey oranının eşit olduğu işletmelerde, erkek çalışanların sayısının %6'dan daha fazla azaldığı belirtilirken, kadın çalışanlarda bu oran ise %13 olarak meydana gelmiştir.
- ❖ Pandemi döneminde işçilerin iş yaşamı dışında artan mesuliyetleri çalışma yerlerinde zorluk çekmelerine sebep olmuştur. İşletmelerin %47'si bu sebeple işçilerin güçlük çektiğini ifade ederken bu oran içerisinde cinsiyete göre kadın çalışanların yoğunluğu daha fazladır.
- ❖ Pandemi süreci sonrası maksimum olan iş yükü nedeniyle iş-yaşam dengesinde kadınlar erkek bireylere oranla çok daha olumsuz şekilde etkilendiği saptanmıştır.
- ❖ 2020 yılında yapılacak olan yatırımların durduğu, firmalara kısa çalışma ödeneği verildiği ve kredi tedbirleriyle ayakta kalmaya çalıştığı bir yıl olarak belirtilmiştir.

- ❖ Firmaların %72'lik bir oranı tedbir olarak önlem olarak mevduat ve kalkınma odaklı programlarını ertelemek zorunda kalmış ve firmaların %59'u kısa çalışma ödeneğinden yararlanma olanağı bulmuştur.
- ❖ Süreç boyunca kadın çalışanların yoğun olduğu işletmelerde iş kapasitesi ve istihdamın olanaklarının azalmasına neden olduğu da gözlemlenmektedir.
- ❖ Kadın çalışan oranının %50'den fazla olduğu firmaların, yaşadıkları daralmanın en temel nedenlerinden bir tanesi COVID-19 krizi olarak belirlenmiştir.
- ❖ Kadın işçi oranı %50'den çok olan işletmelerin %37'lik bir kısmı online sisteme geçiş sürecine karar kılmışlardır. Aynı zamanda bu işlemlerde online çalışanların günlük yaşadığı hususlar içerisinde hane ortamının iş yeri olmaya uyumlu olmaması da bulunmaktadır. Bu konuya dair oran ise yaklaşık yüzde 50 şeklinde ifade edilmiştir. Aynı firmaların %17'si ise korona virüs krizi sonrasında online sistemin sürdüreceğini söylemişlerdir.
- ❖ Kadın ve erkek işçilerin neredeyse eşit sayıda olduğu firmaların %41'lik kısmı kadın bireylerin iş hayatı dışındaki diğer mesuliyetlerinden kaynaklı yapacakları işi sürdürmede erkeklere oranla daha fazla zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.
- ❖ Genel olarak, işletmede iç talep eksikliği, borçlulardan alacakları parayı tahsil edememe, kalifiye işgücü yetersizliği ve ürün maliyetlerinin yükselmesi işletmelerin en fazla risk olarak ifade ettiği konular arasındadır.

Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de kadın girişimciliği üzerine yapılan devlet destekleri geçmişten bugüne giderek önem kazanmaktadır. Morkoç ve diğ (2021) çalışmasında, Bartın'da KOSGEB tarafından 2017-2021 yıl aralığında toplam 125 kadın girişimciye 10.096.913,33 TL. destek sağlanmışken son iki yılda (COVID-19) salgını nedeniyle 2020-2021 yılları arasında 35 girişimci kadın bireye yapılan destek miktarı sadece 2.816.479,73 TL'dir. Çalışmada elde edilen bulgularda ise, işletme sahibi olan kadın girişimcilere pandemi döneminde karşı karşıya geldikleri en temel sorunları arasında alım gücünün giderek azalması, vergi oranlarının yüksek seviyelerde olması, pandemi salgınından ötürü ekonomik belirsizlikler kapsamında çalışanların maaşlarının ödenememesi ve dolayısıyla zorunlu ücretsiz izin sistemine geçilmesi gibi bulgulara saptanmıştır.

Ocak-Mart 2020 tarihlerinde Dünya Ekonomik Forumu tarafından yapılan açıklamaya göre dünya ekonomisi yüzde 12 düzeyinde küçülme yaşanmıştır. Bu küçülmenin ortaya çıkardığı durgunluğun önüne geçebilmek ve denge mekanizmasını sağlayabilmek için birçok hükümet desteği alınarak önlem maksatlı iktisadi paketler açıklanmıştır. Türkiye’de 18 Mart 2020 tarihinde “*Ekonomik İstikrar Kalkanı*” paketi açıklanmış ve kamuoyuna sunulan tutara göre paketin iktisadi tutarı ise 100 Milyar Türk Lirasıdır (Baltacı ve Akaydın, 2020: 59).

Dünyada pek çok ülkenin karantinaya girmesiyle beraber, mal ve hizmetlere yönelik tüketici talebi büyük oranda düşmüş ve sokağa çıkma yasakları hem yerel hem de milletlerarası düzeyde üretim ile hizmet tedarik zincirleri durma noktasına getirmiştir. Bu salgın, talebi daha da aşağı çekecek önemli iş ve işçi kayıplarına sebep olacak potansiyel bir küresel ekonomik durgunluğa neden olacaktır. Diğer taraftan salgın sürecinin uzun sürmesi kredi kullanan tüketicilerin ve işletmelerin borçlarını ödeyememesi ihtimali daha da yükseltmektedir (Vito ve Juan-Pedro Gomez, 2020: 1). Bu süreçten dolayı sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda ülkelerin kurumları ve kuruluşlarında, endüstri, işgücü, iş yeri ve bireylerin bir şekilde etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır (Baltacı ve Akaydın, 2020: 59).

Sonuç olarak modern ekonomiler karmaşık bir şekilde birbiri ile bağlantılıdır. Çalışanlar, işletmeciler, tedarikçi olanlar, tüketici kesimi ve finansal arabulucular gibi pek çok baş aktörler bu ağ sürecinde yer almaktadır. Burada rol oynayan birçok katılımcı diğerinin alıcısı, iş göreni veya borçlu pozisyonundadır. Dolayısıyla meydana gelen krizin kolektif veya bireysel bir biçimde yıkıcı bir domino etkisinin oluşturması şaşırtıcı olmamaktadır (Gourinchas, 2020: 33).

4. BARTIN İLİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Araştırma konu bakımından Bartın ilindeki girişimci kadınların sorunları ve çözüm önerilerini ifade etmektedir. Temel amacı ise Bartın ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin sorunlarını tespit etmek, ortaya konulan sorunlara çözüm bulma bağlamında bu konuyla ilgili kurum ve kuruluşlarla yardımıyla makul çözüm önerileri ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda asıl önemli olan nokta Bartın ilinde aktif iş hayatında olan kadın girişimcilerin ana problemleri nelerdir ve bu problemlere özgü nasıl çözümler geliştirilebilir gibi sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca bu çalışmada elde edilen bulgular sonucunda Bartın ilindeki kadın girişimciliğine yol göstermesi ve kadın girişimcilerin önemli etki ve sorunlarının çözümlenmesiyle bu çalışmadan sonraki ortaya çıkarılacak diğer araştırmalara örnek teşkil etmesi öngörülmektedir.

4.2. Çalışmanın Önemi

Türkiye’de nüfusun önemli bir parçası olan kadınlar özellikle işgücüne katılma ve istihdam yoluyla ekonomik kalkınmanın sağlanmasında önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Bilhassa kadın girişimcilerin bu konudaki üstlenecekleri rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bu kapsamda kadın girişimcilerinin iş faaliyetlerinde başta finansman kaynakları olmak üzere karşılaşılabilecekleri sorunlarının tespit edilmesi, bu sorunlara ilgili kurumlarca çözümler getirilmesi hem yerel hem de ülke ekonomisi açısından önem kazanmaktadır.

Bilindiği gibi bir ülkenin genel ekonomik yapısına ilişkin sağlıklı neticelerin ortaya çıkarılmasında mikro seviyede gerçekleştirilen araştırmalar da çok önemlidir. Bu tür çalışmalar, makro düzeyde karar vericilere yol göstermesi açısından da önem teşkil eder. Kapsam bakımından çalışma, Bartın il özelinde yapılmış ilk ve özgün çalışma özelliğini taşımaktadır.

4.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Bartın ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin görüşleri ile sınırlı kalmaktadır. Araştırma girişimci kadınların, anket sorularına verdikleri cevaplar doğrultusunda yorumlanmıştır. Çalışmanın gidişatı COVID-19 sürecinin etkilerinin görüldüğü bir döneme denk gelmiş olup anket uygulaması 10 Haziran 2022 tarihine kadar yürütülmüştür. Bununla birlikte araştırmanın anket uygulamasında salgın sürecinin etkileri görülmüş olup Korona virüs hastalığı (COVID-19) nedeniyle yaşanan kısıtlamalar ve alınan önlemler neticesinde girişimci kadınlarla iletişimde zorluklar yaşanmıştır. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların sorulara verdikleri cevaplarda çekingen ve hassas davranmaları bir diğer sınırlılık olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte girişimci kadınlar adına açılan işletmelerin gerçekte eşler ve akrabalar tarafından işletiliyor olması asıl kadın girişimcilerin iş hayatında aktif rol almaması gibi sınırlılıklar da mevcuttur. Bu sebeple kadın girişimciler hakkında ulaşılan bilgiler uzun uğraşlar sonucunda elde edilerek analiz oluşturulmuştur.

4.4. Çalışmanın Hipotezleri

Araştırmaya yönelik hazırlanan hipotezler aşağıda sıralanmıştır.

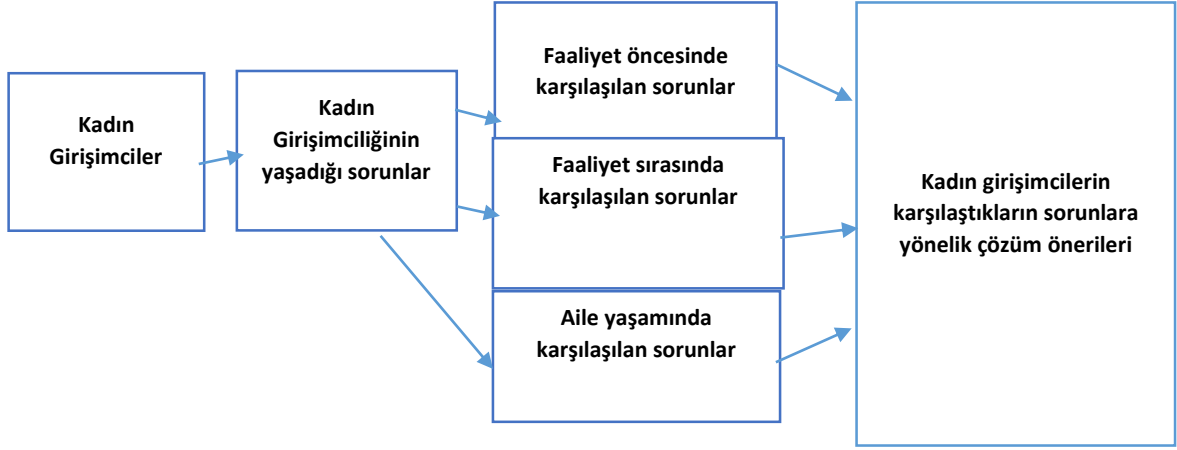
- H1.** Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar ile yaşları arasında bir ilişki vardır.
- H2.** Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık gösterir.
- H3.** Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar medeni durumlarına göre anlamlı farklılık gösterir.
- H4.** Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar çocuğu olma durumlarına göre anlamlı farklılık gösterir.
- H5.** Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar iş kurmadan önceki uğraşlarına göre anlamlı farklılık gösterir.
- H6.** Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar ailesinde; anne, baba ve/veya eşinin girişimci olma durumuna göre anlamlı farklılık gösterir.
- H7.** Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar işletmede çalışan kişi sayısına göre anlamlı farklılık gösterir.

4.5. Çalışmanın Yöntemi ve Modeli

Tarama modeli, “önceki dönemde veya süre gelen mevcut bir durumu olduğu gibi betimlemeyi hedefleyen çalışma yaklaşımlarıdır” (Karasar, 2016: 109). Çalışmada nicel yönetime dayalı betimsel tarama modeli uygulanmıştır. Bu bağlamda veri değerlendirmek için yüz yüze anket uygulaması tercih edilmiştir. Anket temel olarak iki bölüm ile toplamda 49 sorudan oluşmaktadır. İlk bölümde girişimci kadınların demografik nitelikleri ve iş yeri bilgilerinin yanı sıra girişimci kadın bireylerin çalışma yaşamlarına başlamalarına ilişkin bilgileri anlamaya yönelik 14 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde yer alan 35 soruda ise kadın girişimciliğinin karşılaştığı sorunlar (bu bölümde likert ölçeği kullanılmış) ve son olarak da iki tane açık uçlu soruya yer verilmiştir. Bu sorularla kadın girişimcilerin iş yeri açma öncesinde ve işi ortaya koyma esnasında yaşadıkları problemlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Başka bir soruyla da bu sorunların çözümüne yönelik öneriler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın maksadı ile koşulları incelenerek çalışmada Açıl’ın 2018’de “*Kadın Girişimcilerin Yaşadığı Sorunlar*” üzerine geliştirdiği girişimcilik ölçeği kullanılmıştır. Bununla birlikte kullanılacak ölçeğin içeriği ve ankette sorulan soruların adedinde herhangi bir değişikliklere gidilmemiştir. Elde edilen verilerin analiz bölümünde ise SPSS programı tercih edilmiştir. Ayrıca çalışmanın anket uygulama aşaması korona virüs (COVID 19) pandemi sürecine ilişkin yürürlükteki tedbirler dikkate alınarak yürütülmüştür.

Araştırmada değerlendirilecek olan materyal, bu hususla alakalı çalışılmış anket formundan meydana gelmektedir. Bu uygulamayla birincil verilere hızlı ve sağlıklı bir şekilde ulaşılması amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında, Bartın ili kadın girişimcilere yönelik olarak tespit edilmesi hedeflenen sorunlara ilişkin temel boyutlar şekil 4.1 ‘de şematik olarak gösterilmiştir.

Şekil 4. 1: Kadın girişimcilerin sorunlarına ilişkin temel boyutların şematik gösterimi

4.5.1. Çalışmanın Evren ve Örnekleme

Çalışmanın evreni, Bartın’da çalışan kadın girişimcilerden oluşmaktadır. Örnekleme kolayda örneklem tekniği ile belirlenmiş olup Bartın ilinde faaliyet gösteren 150 kadın girişimciden oluşmaktadır. Anket aşaması korona virüs (COVID-19) salgın sürecinin etkilerinin hissedildiği bir süreçte yürütülmüş olup kadın girişimcilere yüz yüze bir şekilde uygulanmıştır. 10 Haziran 2022 tarihine kadar 150 kadın girişimciye ulaşılmış ve hazırlanan anketler çalışmaya uygun hale getirilmiştir. Sonuç olarak yüzde 96.6 oranında dönüş sağlanmış, cevaplanan 5 anket ise değerlendirmeye uygun olmadığından ötürü değerlendirmeye alınmamıştır. Yapılan anket çalışması Bartın ilinde kadın girişimcilerin sorunlarını ve bu doğrultuda sunulan çözüm önerilerini içeren öncü çalışmalardan biri olarak ifade edilebilir.

4.5.2. Verilerin Analizi

Ankete katılanlardan toplanan veriler istatistiksel olarak SPSS uygulamasına girilmiştir. Elde edilen sonuçlar istatistiksel olarak %5 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. Yapılacak olan analizde, ilk olarak tanımlayıcı istatistikler hesaplanmış ardından normallik testlerinden Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk test istatistikleri (Terzi, 2019: 207-208) yardımıyla dağılımın normal olup olmadığına karar verilmiştir. Normal dağılım koşulunun sağlanmadığı durumlar için parametrik olmayan test istatistikleri kullanılmıştır. Anketin güvenilirlik analizinde, Cronbach Alpha (a) güvenilirlik ölçütü esas alınmıştır. Buna göre 0 ve 1 aralığında değer biçilmiş olan bu ölçüt için güvenilirlik düzeyi şu şekilde

kategorize edilmektedir: Alfa değerleri $0,00 \leq a < 0,40$ ise ölçek güvenilir değil, $0,40 \leq a < 0,60$ ölçeğin güvenilirliği düşük, $0,60 \leq a < 0,80$ ölçek oldukça güvenilir ve $0,80 \leq a < 1,00$ ise ölçek oldukça yüksek güvenilir olduğu sonuçları baz alınarak analizde Cronbach Alpha testi uygulanmıştır (Karagöz, 2014: 710). Normal dağılım varsayımının sağlandığı durumlarda iki bağımsız grubun karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-testi, sağlanmadığı durumda ise Mann Whitney U testi uygulanmıştır. İki'den çok bağımsız grup koordinasyonunun oluşturulmasında ve karşılaştırılmasında ise normal dağılım varsayımı sağlandığında tek yönlü varyans analizi (ANOVA), sağlanmadığı durumda ise Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. İlişki analizinde ise normal dağılım varsayımı sağlandığında Pearson, sağlanmadığında ise Spearman ilişki analizi uygulanmıştır. İki'den daha fazla grup ortalamaların karşılaştırılmasında anlamlı bir farklılık bulundu ise farklılığı yaratan grubu (grupları) belirlemek adına ANOVA dâhilinde çoklu karşılaştırma testi olan Scheffe kullanılmıştır. Kruskal Wallis H testi için ise Bonferroni düzeltilmeli çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır.

4.6. Çalışma Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde, Bartın ilinde yer alan kadın girişimcilere uygulanan anketin istatistiksel analiz bulguları ve yorumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4. 1: Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları

Eğitim Durum	n	%	Yaş
İlköğretim	42	29,0	
Ortaöğretim	62	42,8	
Üniversite	41	28,3	
Medeni Durum	n	%	
Bekâr	33	22,8	
Evli	112	77,2	
Çocuk Olma Durumu	n	%	
Çocuk Var	42	29,0	39,12±10,24
Çocuk Yok	103	71,0	
Ailede Girişimci Olma Durumu	n	%	
Evet	47	32,4	
Hayır	98	67,6	
İş Kurmadan Önceki Uğraş Durumu	n	%	
Aynı işi evde yapmak	11	7,6	
Bir işte çalışıyordum	60	41,4	

Tablo 4.1: (devam ediyor)

Eğitim/öğretim	26	17,9
Ev işleriyle meşguldüm	32	22,1
Diğer	16	11,0
İşletmede Çalışan Birey Sayısı	n	%
1 birey	30	20,7
2 birey	82	56,6
3 birey	22	15,2
4 birey	11	7,6
Toplam	228	100,0

\bar{X} : ortalama ve standart sapma, n: katılımcı sayısı

Tablo 4.1' e göre katılımcıların %29'unun (n=42) ilköğretim, %42,8'inin (n=62) ortaöğretim, %28,3'ünün (n=41) üniversite eğitimi aldığı; %22,8'inin (n=33) bekâr olduğu, %77,2'sinin ise (n=112) evli olduğu; çocuk sahibi olma açısından ise %29,0'ının (n=42) çocuk sahibi olduğu, %71,0'ının (n=103) çocuk sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %32,4'ünde (n=47) ailesinde girişimci olduğu, %67,6'sında ise (n=98) ailesinde girişimci olmadığı; girişimcilik öncesi uğraş alanlarında ise %7,6'sının (n=11) aynı işi evde yaptığı, %41,4'ünün (n=60) bir işte çalıştığı, %17,9'unun (n=26) eğitim/öğretime devam ettiği, %22,1'inin (n=32) ev işleriyle meşgul olduğu ve %11,0'ının (n=16) diğer uğraşlarla meşgul olduğu; işletmede çalışan kişi sayısı kapsamında ise %20,7'sinin (n=30) 1 kişi çalıştığı, %56,6'sının (n=82) 2 kişi çalıştığı, %15,2'sinin (n=22) 3 kişi çalıştığı ve %7,6'sının (n=11) 4 kişi çalıştığı tespit edilmiştir. Son olarak katılımcıların yaş ortalamalarının ise 39,12 ve standart sapması 10,24 olduğu saptanmıştır.

Tablo 4. 2: Değişkenlere ilişkin güvenilirlik ve tanımlayıcı istatistik sonuçları

	n	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach α	$\bar{X} \pm SS$
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	145	0,02	-0,25	0,78	3,32±,80
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	145	0,38	-0,11	0,71	2,91±,92
Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	145	-0,56	-0,35	0,72	3,73±,90

Tablo 4.2: (devam ediyor)

Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	145	0,53	0,41	0,71	3,34±,74
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	145	0,93	0,52	0,70	3,69±,98
Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	145	0,58	0,48	0,70	2,93±,79
Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	145	0,88	-0,06	0,79	2,62±,97

Tablo 4.2'deki analiz neticesinde ölçme aracına ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ila +2 (George ve Mallery, 2001: 86-87) Aralığında değiştiği; ayrıca ölçek boyutlarına ilişkin Cronbach Alfa katsayılarının 0.70 ile 0.79 aralığında değiştiği bu değerlerin (Karagöz, 2017: 26)'e göre güvenilir olduğu ifade edilebilir. Ayrıca faktörlere ait ortalama puanlara bakıldığında puanların 2.62±,97 ile 3.73±,90 aralığında değiştiği tespit edilmiştir.

Tablo 4. 3: Değişkenlere ilişkin normallik varsayımının incelenmesi

Alt Boyutlar	Kolmogorov Smirnov(K-S)		Shapiro Wilk(S-W)	
	Test İstatistiği	p-değeri	Test İstatistiği	p-değeri
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	0.046	0.200	0.988	0.238
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	0.094	0.003	0.972	0.004
Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	0.132	<0.001	0.951	<0.001
Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	0.086	0.010	0.975	0.010
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	0.084	0.015	0.921	<0.001
Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	0.174	<0.001	0.947	<0.001
Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	0.155	<0.001	0.907	<0.001

Tablo 4.3'te değişkenlere ilişkin normallik varsayımı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri uygulanmıştır. Faaliyet öncesi sorun yaşama değişkeni normal dağılıma uyum sağlarken (K-S: $p=0.200>0.05$; S-W: $p=238>0.05$) diğer değişkenler (K-S: $p= 0.001<0.005$; S-W: $p= 0.001<0.005$) normal dağılıma uyum sağlamamaktadır.

Tablo 4. 4: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunlar ile yaşları arasındaki ilişki sonuçları

		Yaş
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	r	-0,038
	p	0,647
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	r	-0,087
	p	0,296
Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	r	-0,005
	p	0,948
Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	r	-0,120
	p	0,152
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	r	-0,039
	p	0,814
Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	r	-0,224
	p	0,007
Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	r	-0,233
	p	0,005

Tablo 4.4’ deki Spearman Korelasyon analiz sonuçlarına göre; katılımcıların faaliyet sırasında ekonomik sorun yaşama ($r=-0,224$) ve aile yaşamında yaşanan sorunlarının ($r=-0,233$) puanları ile yaşları aralığında istatistiksel bir biçimde negatif yönlü düşük seviyede anlamlılık bulunmuştur ($p<0.05$). Kısaca belirtmek gerekirse kadın katılımcıların hem evdeki sorumluluklarına istinaden hem de iş yeri-ev arası uyum sağlayabilmeleri adına kazandıkları deneyim onları girişimcilik konusunda geliştirmiş ve kadınlar yaş aldıkça yaşadıkları sorunlar da azalış göstermiştir. Diğer değişkenlerin alt boyutlarındaki sorunlar ile yaşları arasındaki ilişki sonuçlarında anlamlılık tespit edilmemiştir ($p> 0.05$).

Tablo 4.5: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların eğitim durumlarına göre karşılaştırma sonuçları

Değişkenler	Eğitim Durumu	n	\bar{x}	ss	F/KW	p	Fark
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	İlköğretim ^a	42	3,24	,86	#0,998	0,371	
	Ortaöğretim ^b	62	3,43	,80			
	Üniversite ^c	41	3,24	,73			
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	İlköğretim ^a	42	2,88	,96	#0.318	0.853	
	Ortaöğretim ^b	62	2,97	,91			
	Üniversite ^c	41	2,84	,93			

Tablo 4.5: (devam ediyor)

Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	İlköğretim ^a	42	3,60	,96	#4.134	0.127	
	Ortaöğretim ^b	62	3,89	,89			
	Üniversite ^c	41	3,63	,85			
Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	İlköğretim ^a	42	3,25	,70	#1.420	0.492	
	Ortaöğretim ^b	62	3,44	,74			
	Üniversite ^c	41	3,27	,78			
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	İlköğretim ^a	42	3,58	,83	#4.942	0.084	
	Ortaöğretim ^b	62	3,92	1,04			
	Üniversite ^c	41	3,45	,97			
Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	İlköğretim ^a	42	2,87	,81	#0.792	0,673	
	Ortaöğretim ^b	62	2,89	,74			
	Üniversite ^c	41	3,06	,84			
Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	İlköğretim ^a	42	2,52	1,04	#6.636	0,036	c>b
	Ortaöğretim ^b	62	2,45	,74			
	Üniversite ^c	41	2,98	1,13			

‡: ANOVA, #: Kruskal Wallis H

Tablo 4.5’te eğitim düzeylerine göre ölçeğin alt boyutlarında ortalama puanlar arasında fark olup olmadığı incelenmiştir. Eğitim düzeylerine göre ortalama faaliyet öncesi sorun yaşama puanları aralığındaki fark istatistiksel bir biçimde anlamlı kabul edilmemektedir ($p=0,371>0,05$). Benzer şekilde, eğitim düzeylerine göre, faaliyet öncesinde ekonomik sorun yaşama, faaliyet öncesinde bilgi eksikliği ve toplumsal sorun yaşama, faaliyet sırasında sorun yaşama, faaliyet sırasında bilgi eksikliği ve toplumsal sorun yaşama ve faaliyet sırasında ekonomik sorun yaşama ortalama puanları aralığındaki fark durumu istatistiksel bir biçimde anlamlı kabul edilmemektedir ($p>0,05$). Burada, eğitim düzeyine göre aile yaşamında yaşanan sorunlar ortalama puanları aralığındaki fark istatistiksel şekilde anlamlıdır ($p=0,036<0,05$). Bonferroni düzeltilmeli çoklu karşılaştırma testi neticeleri çerçevesinde anlamlı farklılığa neden olmuş grup üniversite grubudur. Eğitim düzeyi üniversite olanların eğitim düzeyi ortaöğretim olanlara göre ortalama aile yaşamında yaşanan sorunlar puanının daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Özetle üniversite eğitim alan kadın katılımcılarımız aile yaşamında daha fazla sorun yaşadığı saptanmıştır.

Tablo 4. 6: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların medeni durumlarına göre karşılaştırma sonuçları

Değişkenler	Medeni Durum	n	\bar{x}	ss	t/MW	p																																																															
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,21	,79	‡-1,178	0,380																																																															
	Evli	112	3,35	,80			Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	Bekâr	33	2,88	,84	#-0.012	0.991	Evli	112	2,91	,95	Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,54	,98	#-1.324	0.185	Evli	112	3,79	,88	Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,33	,68	#-0.356	0.722	Evli	112	3,34	,76	Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,57	,90	#-0.605	0.545	Evli	112	3,72	1,00	Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,05	,80	#-0.860	0.390	Evli	112	2,90	,79	Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Bekâr	33	3,16	1,08	#-3.843	<0.001	Evli
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	Bekâr	33	2,88	,84	#-0.012	0.991																																																															
	Evli	112	2,91	,95			Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,54	,98	#-1.324	0.185	Evli	112	3,79	,88	Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,33	,68	#-0.356	0.722	Evli	112	3,34	,76	Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,57	,90	#-0.605	0.545	Evli	112	3,72	1,00	Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,05	,80	#-0.860	0.390	Evli	112	2,90	,79	Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Bekâr	33	3,16	1,08	#-3.843	<0.001	Evli	112	2,46	,88								
Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,54	,98	#-1.324	0.185																																																															
	Evli	112	3,79	,88			Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,33	,68	#-0.356	0.722	Evli	112	3,34	,76	Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,57	,90	#-0.605	0.545	Evli	112	3,72	1,00	Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,05	,80	#-0.860	0.390	Evli	112	2,90	,79	Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Bekâr	33	3,16	1,08	#-3.843	<0.001	Evli	112	2,46	,88																			
Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,33	,68	#-0.356	0.722																																																															
	Evli	112	3,34	,76			Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,57	,90	#-0.605	0.545	Evli	112	3,72	1,00	Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,05	,80	#-0.860	0.390	Evli	112	2,90	,79	Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Bekâr	33	3,16	1,08	#-3.843	<0.001	Evli	112	2,46	,88																														
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,57	,90	#-0.605	0.545																																																															
	Evli	112	3,72	1,00			Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,05	,80	#-0.860	0.390	Evli	112	2,90	,79	Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Bekâr	33	3,16	1,08	#-3.843	<0.001	Evli	112	2,46	,88																																									
Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Bekâr	33	3,05	,80	#-0.860	0.390																																																															
	Evli	112	2,90	,79			Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Bekâr	33	3,16	1,08	#-3.843	<0.001	Evli	112	2,46	,88																																																				
Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Bekâr	33	3,16	1,08	#-3.843	<0.001																																																															
	Evli	112	2,46	,88																																																																	

‡: bağımsız iki örneklem t-testi, #: Mann Whitney U testi

Tablo 4.6’da Mann Whitney U testi analiz sonuçlarına göre katılımcıların aile yaşamında yaşanan sorunlar puanlarında medeni duruma göre istatistiksel biçimde farklılıklar anlamlı bulunmuştur ($p=0.001<0.05$). Bu sonuca göre aile yaşamında yaşanan sorunlarda bekârların puan ortalaması evlilere göre anlamlı derecede yüksektir. Dolayısıyla bekâr bireyler evli olan bireylere kıyasla aile yaşamında daha fazla sorun yaşadığı tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre medeni duruma göre kullanılan ölçeğin alt boyutlarında ortalama puanları arasında fark olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Medeni duruma göre ortalama faaliyet öncesi sorun yaşama, faaliyet öncesinde ekonomik sorun yaşama, faaliyet öncesinde bilgi eksikliği ve toplumsal sorun yaşama, faaliyet sırasında sorun yaşama, faaliyet sırasında bilgi eksikliği ve toplumsal sorun yaşama, faaliyet sırasında ekonomik sorun yaşama puanları aralığındaki fark istatistiksel şekilde anlamlı görülmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 4. 7: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların çocuğu olma durumlarına göre karşılaştırma sonuçları

Değişkenler	Çocuk Olma Durumu	n	\bar{x}	ss	t/MW	p
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	Çocuk Var	42	3,17	,78	†-1,441	0,152
	Çocuk Yok	103	3,38	,80		
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	Çocuk Var	42	2,84	,85	#-0,594	0.552
	Çocuk Yok	103	2,93	,96		
Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Çocuk Var	42	3,50	,96	#-1.939	0.053
	Çocuk Yok	103	3,83	,87		
Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	Çocuk Var	42	3,26	,69	#-0.491	0.624
	Çocuk Yok	103	3,37	,76		
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Çocuk Var	42	3,46	,94	#-1.563	0.118
	Çocuk Yok	103	3,78	,99		
Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Çocuk Var	42	3,03	,75	#-0.994	0.320
	Çocuk Yok	103	2,89	,81		
Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Çocuk Var	42	3,06	1,04	#-3.874	<0.001
	Çocuk Yok	103	2,44	,89		

†: bağımsız iki örneklem t-testi, #: Mann Whitney U testi

Tablo 4.7’de analiz sonucuna göre katılımcıların aile yaşamında yaşanan sorunlar puanlarında çocuk durumu çerçevesinde istatistiksel biçimde farklılıklar anlamlı kabul edilir ($p < 0.05$). Bu sonuca göre aile yaşamında yaşanan sorunlarda çocuğu olanların puan ortalaması çocuğu olmayanlara göre anlamlı derece yüksek olduğu görülmektedir. Şöyle ki kadınlar, çocuklarını belli bir yaşa getirene kadar onlarla daha fazla ilgilenmek zorunda kalmışlar ve diğer taraftan çocuk sayısı artıkça çalışan kadın girişimciler kariyer hedeflerini geri plana itmekle beraber bu anlamda zorluklar da yaşamışlardır. Bu bağlamda elde ettiğimiz analiz sonucuna göre çocuğu olmayan girişimci kadın bireylerin çok daha düşük seviyede problemlerle karşılaştıkları ya da karşılaşacakları problemlerle daha kolay baş ettikleri görülmekte olup çocuğu olan kadın bireylerin ise aile yaşamında daha fazla problemle karşılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre diğer değişkenlerin ortalama puanları aralığındaki farklılık istatistiksel şekilde anlamlı kabul edilmemektedir ($p > 0.05$)

Tablo 4. 8: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların iş kurmadan önceki uğraşlarına göre karşılaştırma sonuçları

Değişkenler	İş Kurmadan Önceki Uğraş	n	\bar{x}	ss	F/KW	p	Fark
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	Aynı işi evde yapmak ^a	11	3,28	1,12	#0.400	0,808	
	Bir işte çalışıyordum ^b	60	3,25	,72			
	Eğitim/öğretim ^c	26	3,34	,70			
	Ev işleriyle meşguldüm ^d	32	3,47	,81			
	Diğer ^e	16	3,27	1,01			
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	Aynı işi evde yapmak ^a	11	2,92	1,14	#2.336	0,674	
	Bir işte çalışıyordum ^b	60	2,74	,89			
	Eğitim/öğretim ^c	26	3,05	,73			
	Ev işleriyle meşguldüm ^d	32	3,02	,94			
	Diğer ^e	16	3,05	1,16			
Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Aynı işi evde yapmak ^a	11	3,64	1,19	#2.885	0,577	
	Bir işte çalışıyordum ^b	60	3,77	,78			
	Eğitim/öğretim ^c	26	3,63	1,00			
	Ev işleriyle meşguldüm ^d	32	3,92	,90			
	Diğer ^e	16	3,48	,98			
Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	Aynı işi evde yapmak ^a	11	3,21	,86	#4.534	0,339	
	Bir işte çalışıyordum ^b	60	3,21	,70			
	Eğitim/öğretim ^c	26	3,53	,76			
	Ev işleriyle meşguldüm ^d	32	3,49	,81			
	Diğer ^e	16	3,29	,58			
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Aynı işi evde yapmak ^a	11	3,45	,98	#3.670	0,452	
	Bir işte çalışıyordum ^b	60	3,58	,93			
	Eğitim/öğretim ^c	26	3,68	,83			
	Ev işleriyle meşguldüm ^d	32	4,02	1,23			
	Diğer ^e	16	3,63	,78			
Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Aynı işi evde yapmak ^a	11	2,94	,76	#10.322	0,035	c>b
	Bir işte çalışıyordum ^b	60	2,79	,70			
	Eğitim/öğretim ^c	26	3,35	,87			
	Ev işleriyle meşguldüm ^d	32	2,88	,84			
	Diğer ^e	16	2,90	,73			

Tablo 4.8: (devam ediyor)

Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Aynı işi evde yapmak ^a	11	2,56	,81	#11.634	0,020	c>d
	Bir işte çalışıyordum ^b	60	2,49	,89			
	Eğitim/öğretim ^c	26	3,06	1,04			
	Ev işleriyle meşguldüm ^d	32	2,43	1,07			
	Diğer ^e	16	2,79	,90			

‡: ANOVA, #: Kruskal Wallis H

Tablo 4.8’de Kruskal Wallis H testin analiz sonucuna göre iş kurmadan önceki uğraşa göre ortalama faaliyet sırasında ekonomik sorun yaşama puanları aralığındaki farklılık istatistiksel biçimde anlamlı görülür ($p=0.035<0.05$). İş kurmadan önce eğitim/öğretim ile uğraşanların bir işte çalışanlara göre faaliyet sırasında ekonomik sorun yaşama ortalama puanı daha yüksektir. Benzer şekilde iş kurmadan önceki uğraşa göre ortalama aile yaşamında yaşanan sorunların puanları aralığındaki farklılık istatistiksel şekilde anlamlı kabul edilir($p=0.020<0.05$). Eğitim/öğretim ile uğraşanların bir işte çalışanlara göre ortalama aile yaşamında sorunlar puanı daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer değişkenler incelendiğinde ölçeğin alt boyutlarındaki ortalama puanlar arasında fark olup olmadığı analiz edilmiş ve iş kurmadan önceki uğraşa göre ortalama puan aralığındaki farklılık istatistiksel biçimde anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4. 9: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların ailesinde girişimci olma durumlarına göre karşılaştırma sonuçları

Değişkenler	Ailede Girişimci	n	\bar{x}	ss	t/MW	p
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	Evet	47	3,51	,82	‡2.005	0,047
	Hayır	98	3,23	,78		
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	Evet	47	3,10	1,03	#-1.376	0.169
	Hayır	98	2,81	,86		
Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Evet	47	3,92	,83	#-1.553	0.120
	Hayır	98	3,65	,93		
Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	Evet	47	3,47	,78	#-1.463	0.144
	Hayır	98	3,27	,72		
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	Evet	47	3,80	,86	#-1.339	0.181
	Hayır	98	3,63	1,03		

Tablo 4.9: (devam ediyor)

Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	Evet	47	3,08	,87	#-1.603	0.109
	Hayır	98	2,86	,74		
Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	Evet	47	2,73	1,02	#-0.723	0.469
	Hayır	98	2,57	,95		

‡: bağımsız iki örneklem t-testi, #: Mann Whitney U testi

Tablo 4.9 'da analiz sonuçları çerçevesinde katılımcıların girişimcilikte yaşanan sorunlar ölçeği puanları ve ailede girişimci olma durumları kapsamında farklılıklar istatistiksel biçimde anlamlı kabul edilmiştir ($p < 0.05$). Bu sonuca göre faaliyet öncesi sorun yaşamada ailesinde girişimci olanların puan ortalaması ailesinde girişimci olmayanlara göre anlamlıdır. Bunun nedeni kadın katılımcıların ailesinde girişimci olmasına rağmen bu bağlamda herhangi bir bilgi alışverişi yaşanmaması ile girişimcilik hususunda destek alamamasından kaynaklıdır.

Analiz sonucuna göre diğer alt değişkenlerin ortalama puanları arasında fark olup olmadığı araştırılmış ve buna göre ortalama puanların aralığındaki fark istatistiksel şekilde anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$)

Tablo 4. 10: Kadın katılımcıların karşılaştığı sorunların işletmede çalışan kişi sayısı durumlarına göre karşılaştırma sonuçları

Değişkenler	Çalışan Kişi Sayısı	n	\bar{x}	ss	F/KW	p
Faaliyet Öncesi Sorun Yaşama	1 kişi	30	3,51	1,02	#0.856	0,466
	2 kişi	82	3,28	,76		
	3 kişi	22	3,19	,65		
	4 kişi	11	3,39	,71		
Faaliyet Öncesinde Ekonomik Sorun Yaşama	1 kişi	30	3,12	1,11	#2.702	0.440
	2 kişi	82	2,85	,91		
	3 kişi	22	2,76	,77		
	4 kişi	11	3,05	,78		
Faaliyet Öncesinde Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	1 kişi	30	3,90	1,04	#2.575	0.462
	2 kişi	82	3,71	,85		
	3 kişi	22	3,61	,94		
	4 kişi	11	3,73	,95		
Faaliyet Sırasında Sorun Yaşama	1 kişi	30	3,28	,79	#0.373	0.946

Tablo 4.10: (devam ediyor)

	2 kişi	82	3,39	,75		
	3 kişi	22	3,23	,78		
	4 kişi	11	3,32	,52		
	1 kişi	30	3,71	1,03		
Faaliyet Sırasında Bilgi Eksikliği ve Toplumsal Sorun Yaşama	2 kişi	82	3,78	1,02	#2.575	0.462
	3 kişi	22	3,45	,84		
	4 kişi	11	3,45	,80		
	1 kişi	30	2,79	,74		
Faaliyet Sırasında Ekonomik Sorun Yaşama	2 kişi	82	2,94	,79	#2.562	0.464
	3 kişi	22	2,98	,91		
	4 kişi	11	3,16	,65		
	1 kişi	30	2,92	1,15		
Aile Yaşamında Yaşanan Sorunlar	2 kişi	82	2,48	,86	#3.601	0.308
	3 kişi	22	2,72	1,05		
	4 kişi	11	2,62	1,00		

‡: ANOVA, #: Kruskal Wallis H

Analiz sonucuna göre, ölçeğin alt boyutlarında ortalama puanlar arasında fark olup olmadığı incelenmiştir. Katılımcıların girişimcilikte yaşanan sorunlar ölçeği puanlarında işletmede çalışan kişi sayısı çerçevesinde farklılık istatistiksel biçimde anlamlı görülmemektedir ($p>0.05$).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kadınlar, toplumsal ve ekonomik yaşamın çok önemli birer parçasıdır ve bunu desteklemek için girişimcilikte kendini bulma gayretini göstermişlerdir. Bu kapsamda girişimci kadın bireyler hem kendilerine hem de yeni istihdamda buldukları bireylere iş fırsatları yaratmışlar ve iş hayatında daha faal rol oynamışlardır. Kadınlar, toplumdaki statülerini güçlendirip sosyal çevrenin gelişmişlik seviyesini etkilemesi ile gelir dağılımındaki eşitsizliği engellemeye özgü mühim katkıda bulunmuştur. Bu perspektiften değerlendirdiğimizde iyimser bir tablo ortaya koymak zordur. Çünkü girişimci kadınlar hem iş yerlerini açarken hem de iş yerlerinin etkinlikleri esnasında ya da hane halkı yaşamında pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Girişimci kadınların giderek artış göstermesi ve daha kaliteli iş yerleri kurmaları adına karşı karşıya kaldıkları sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara uygun çözüm önerilerinin ortaya konulması önem arz etmektedir.

Çalışmada, Bartın ilinde yer alan kadın girişimcilerin sorunlarının irdelenmesi ve bu sorunlara özgü çözüm önerilerin türetilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda çalışmanın amacına uygun olarak yüz yüze anket uygulamasına gidilmiştir. Anket sonucuna göre elde edilen veriler SPSS programı yardımıyla analiz edilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- ❖ Yapılan istatistiksel analizler sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır: Ölçme aracına ait güvenilirlik katsayılarının 0.70 ile 0.79 arasında değişmiştir. Bu değerler Karagöz (2017, s. 26)' e göre ölçeğin güvenilir olduğunu ifade etmektedir.
- ❖ Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre; katılımcıların faaliyet sırasında ekonomik sorun yaşama ($r=-0,224$) ve aile yaşamında yaşanan sorunlar ($r=-0,233$) puanları ile yaşları aralığında istatistiksel şekilde negatif yönlü düşük seviyede anlamlı ilişkiler bulunmuştur ($p<0.05$). Kadın katılımcıların hem evdeki sorumluluklarına istinaden hem de iş yeri-ev arası uyum sağlayabilmeleri ile kazandıkları deneyim onları girişimcilik konusunda geliştirmiş ve kadınlar yaş aldıkça yaşadıkları sorunlarda ters orantılı olarak azalış göstermiştir.
- ❖ Aile yaşamında yaşanan sorunlar ortalama puanlarında eğitim durumlarına göre farkı istatistiksel olarak anlamlıdır. Bonferroni düzeltmeli çoklu

karşılaştırma testi neticeleri çerçevesinde anlamlı farklılığa neden olmuş grup üniversite grubudur. Eğitim düzeyi üniversite olanların eğitim düzeyi ortaöğretim olanlara göre ortalama aile yaşamında yaşanan sorunlar puanı daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

- ❖ Katılımcıların aile yaşamında yaşanan sorunlar puanlarında medeni duruma göre farklılıklar istatistiksel biçimde anlamlı kabul edilmiştir. Bahsedilen husus çerçevesinde aile yaşamında yaşanan sorunlar bakımından evli ve bekâr bireyler karşılaştırmasındaki farklılığın anlamlı geliştiği, bekâr kadınların evli kadınlara kıyasla aile yaşamında çok fazla sorun yaşadığı görülmüştür. Bu durum, bekâr bireylerin girişimcilik konusunda aile yakınları ve çevrelerinden gerekli desteği göremedikleriyle açıklanabilir.
- ❖ Katılımcıların aile yaşamında yaşanan sorunların puanlarında çocuk durumları çerçevesinde farklılıklar istatistiksel şekilde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar kapsamında aile yaşamında yaşanan sorunlarda çocuğu olanların puan ortalaması çocuğu olmayanlara göre anlamlı derecede yüksektir. Yani çocuğu olan kadınların, çocuğu olmayan kadınlara göre daha fazla sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu tespit, Emer (2019)'in bulduğu sonuç ile anlamlılık düzeyinde örtüşmektedir. Nitekim Türk toplum yapısında süregelen düşünce sisteminde kadın çocuk doğurur, çocuk bakar düşüncesi hâkim olmakta ve bu durumda ulaşılan sonucu etkilediğini söyleyebiliriz. Ayrıca kadınların çocuklarını belli bir yaşa getirene kadar onlarla daha fazla ilgilenmek zorunda kaldığı da bir gerçektir. Diğer taraftan çocuk sayısı artıkça çalışan kadın girişimciler kariyer hedeflerini daha geri plana itmişler ve bu anlamda zorluklar da yaşamışlardır. Bu bağlamda elde ettiğimiz analiz sonucuna göre çocuğu olmayan girişimci kadın bireylerin çok daha düşük seviyede problemle karşılaştıkları ya da karşılaştıkları problemlerle daha kolay baş ettikleri görülmektedir.
- ❖ İş kurmadan önceki uğraşa göre ortalama faaliyet sırasında ekonomik sorun yaşama puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. İş kurmadan önceki uğraşa göre ortalama aile yaşamında yaşanan sorunların puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Eğitim/öğretim ile uğraşanların bir işte çalışanlara göre ortalama aile yaşamındaki sorunların puanı daha yüksektir.

- ❖ Katılımcıların girişimcilikte yaşanan sorunlar ölçeği puanlarında ailede girişimci olma durumları bakımından farklılıklar istatistiksel biçimde anlamlı görülmektedir. Bu sonuca göre faaliyet öncesi sorun yaşamada ailesinde girişimci olanların puan ortalaması ailesinde girişimci olmayanlara göre anlamlı derecede yüksektir. Bunun nedeni girişimcilik desteğinden yararlanamamak şeklinde izah edilebilir.
- ❖ Katılımcıların girişimcilikte yaşanan sorunlar ölçeği puanlarında işletmede çalışan kişi sayısı bakımından farklılık istatistiksel biçimde anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmada elde edilen veriler sonucunda kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri kapsamında, çalışan kadınlar ve kadın girişimcilere yönelik devlet destekleri ve teşvikler artırılmalıdır. Gerekirse il düzeyinde ilave kreşler yapılmalı, çocuk bakımı, engeli bakımı, yaşlı bakımı gibi ailevi sorumluluklarını kolaylaştıracak tedbirler alınmalıdır. Kadın girişimciliği ile ilgili toplum bilinçlendirilmeli ve özellikle kadın girişimcisi olmak isteyenler önceden eğitilmeli ve girişimcilik konusunda teşvik edilmelidir. Benzer sektörlerdeki girişimci kadınların bir araya getirilerek sektöre özgü problemleri tartıştıkları ve çözüm önerileri geliştirebilecekleri ortamlar oluşturulmalı, tecrübeli kadın girişimcilerin yer aldığı seminerler, konferanslar ve toplantılar düzenlenmelidir. Bölgede yer alan kadın girişimcilere iş kurma aşamasında karşılaşılabilecek bürokratik engeller için danışmanlık desteği verilmelidir. Ayrıca toplumun kadın girişimciliğe olan yaklaşımı bölgesel olarak farklılıklar göstermektedir. Bundan ötürü yürütülecek politikalar ve programlar doğrultusunda ortaya çıkarılacak çalışmalarla yapılacak öneriler Bartın il özeli ve yer aldığı bölgenin nitelikleri dikkate alınarak oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz-Ün, K. (2003). Etkili Öğrenme ve Öğretme. (4. Baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Açıl, E. (2018). Kadın Girişimciliği ve Karşılaştıkları Sorunlar: T.C. Çanakkale İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çanakkale, 134 s.*
- Afşar, B., ve Doğanalp, B. (2016). *Kadın Girişimciliği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Akın, H. (2003). Türkiye'de girişimcilik ve memurluk üzerine mustafa suphi ve prens sabahattin'den mülhem bir analiz . *Piyasa, 6 (7): 29-51.*
- Akpınar, S. (2009). *Girişimciliğin Temel Bilgileri*. İzmit-Kocaeli: Umuttepe kitapevi.
- Aldridge, D. P. (1989). African-American women in the economic marketplace a continuing struggle. *Journal of Black Studies, 20 (2): 129-154.*
- Alp, G. T., ve Aksoy, B. (2018). Kadın Girişimciliği ve İstahdam. Ed.: M. K. Namal, *Sosyal Politika ve Çalışma İlişkilerinde Güncel Sorular*. Gazi Kitapevi. Ankara, s. 215-238.
- Alp, G. T., ve Namal, K. M. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında Türkiye'deki sendikacılığın mevcut durumu: antalya ili örneği. *Emek Araştırma Dergisi, 4 (1): 171-200.*
- Alpago, H., Alpago, D.O. (2020). Koronavirüs salgınının sosyoekonomik sonuçları. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, 8: 99-114.*
- Altuner, F. (2019). Kadın Girişimcilerin Liderlik Özellikleri Üzerine Bir Araştırma Batman İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış). Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Batman, 179 s.*
- Arabacı, B. (2015). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Cinsiyete Dayalı İşbölümü ve Çalışan Kadın. *Türkiye'de ve Dünyada Kadın Araştırmaları, s. 50-54.*
- Arıkan, C. (2016). Kadın girişimcilikte başarı ve başarıyı etkileyen faktörler: bursa örneği . *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 14 (3): 138-156.*
- Arslan, F. (2015). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliği; Bitlis Örneği. *Yüksek Lisans Tezi yayınlanmamış), Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Bölgesel Kalkınma İktisadı. Siirt, 111 s.*
- Arslan, K., ve Toksoy , M. (2017). Türkiye'de kadınları girişimciliğe yönelten faktörler karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi, 1 (1): 123-148.*

- Aslan, Ş., ve Atabey, A. (2007). Küresel rekabette kadın girişimcilerin rolü ve türk kadın girişimci tipolojisi. *Journal of Azerbaijani Studies*, s. 1-16.
- Aşkın, A., Nehir, S., ve Vural, S. Ö. (2011). Tarihsel süreçte girişimcilik kavramı ve gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6 (2): 56-72.
- Atılğan, T., ve Kanat, S. (2014). Tekstil mühendisliği eğitiminde girişimcilik ve girişimciliği etkileyen faktörler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17 (1): 32-37.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2020). <https://www.aile.gov.tr/duyurular/2-milyon-111-bin-haneye-1-000-er-tl-nakdi-destegin-odeme-tarihleri-aciklandi>, (13.11.2021).
- Avşar, G. (2017). Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Tespiti ve Bu Sorunların kadın Girişimciler Üzerindeki Etkilerinin İncelemesi: Adana İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Mersin, 104 s.
- Ayaz, N. (1993). Türkiye'de çalışan kadınların sorunlarına yönelik bir inceleme (tekstil işkolundan örnekler). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, 8: 175-191.
- Ay, Ü., ve Koca, A. İ. (2013). Kadın Girişimci Tipleri ve Bunların Gösterdiği Özellikler. Ed. Kaygın E ve Güven B:Veritas Akademi., İstanbul, s. 65-77.
- Aydınlık, A. Ü. (2016). *Girişimcilik*. İstanbul: Beta Basım .
- Aytaç, Ö. (2006). Girişimcilik: sosyo-kültürel bir perspektif. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15: 139-160.
- Aytaç, Ö., ve İlhan, S. (2007). Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18: 101-120.
- Bakan, İ. (2015). *Girişimcilik, Kobi'ler ve Strateji*. Ankara : Gazi Kitapevi .
- Ballı, A. (2017). Girişimcilik ve girişimcilik tipolojileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (29): 143-166.
- Ballı, A. İ. (2017). Kadınların girişimci olma nedenleri ve önlerindeki engeller: kadın girişimci adayları üzerine uygulamalı bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimler Dergisi*, 9 (1): 42-63.
- Baltacı, A., ve Akaydın. (2020). COVID-19 pandemi sürecinin tüketicilerin gıda ürünlerini satın alma davranışları üzerindeki etkisi: bir literatür taraması. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1: 57-64.
- Baranoğlu, M. T. (2018). Batman KOSGEB Kadın Girişimciliği Profiline Yönelik Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Batman, 93 s.

- Başar, M., ve Tosunoğlu, B. (2006). Değer Yaratımında İç Girişimciliğin Değişen Boyutu: Bilgi Girişimcilerinin Rolü. *Araştırma Makalesi*, s. 123-134.
- Başar, M., Ürper, Y., ve Tosunoğlu, B. T. (2013). *Girişimcilik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Baysal, H. (2020). Türkiye'de Kadın Girişimci Yazını (1996-2020): Pandemi Öncesi Görünüm, Pandemi Sonrası İçin Yol Gösterici Olabilir mi? *International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries*, 4 (1): 50-71.
- Bedük, A. (2005). Türkiye'de çalışan kadın ve kadın girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (Elektronik)*, 3 (12): 106-117.
- Berktaş, F. (2012). Kitap tanıtımı. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1 (10): 119-123.
- Betil, İ. (2007). Ekonomik ve sosyal alanda girişimcilik. *girişimcilik ve kalkınma dergisi*, 2 (2): 21-24.
- Bilginer, F. G. (2017). Küresel girişimcilik endeksi çerçevesinde türkiye'de küresel girişimciliğin gelişimi: küresel girişimciliğe teorik bir bakış açısı. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1 (1): 29-46.
- Bozkurt, Ö. Ç., ve Alparslan , A. M. (2013). Girişimcilerde bulunması gereken özellikler ile girişimcilik eğitimi: girişimci ve öğrenci görüşleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8 (1): 7-28.
- Bozkurt, Ö., ve Erdurur, K. (2013). Girişimci kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimindeki etkisi: potansiyel girişimciler üzerinde bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8 (2): 57-78.
- Bozoğlu ve İnel , M. N. (2015). Kadın Girişimcilerin Profili Bağlamında Çatışma Düzeyleri ve Yatırım Tercihleri: Yalova İli Üzerine İnceleme. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11 (44): 101-119.
- Börü, D. (2006). Girişimcilik Eğilimi Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma . *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Brush, C. G., ve Cooper, S. (2012). Female Entrepreneurship And Economic Development: An International Perspective. *Entrepreneurship & Regional Development*, 24 (1/2): 1-6.
- Büyükbeşe, T., Dikbaş, ve Doğan, İ. (2021). Kadın Girişimcilerin COVID-19 Pandemi Sürecindeki Girişimcilik Algıları: *Kayseri ve Gaziantep Örneği*. 7 (2): 219-247.
- Candan, H. (2011). Osmanlı'dan günümüze türk topraklarında girişimcilik serüvenine dair bir değerlendirme . *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2): 157-174.

- Cansız, M. (2013). *Türkiye'nin Yenilikçi Girişimcileri: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Örneği*. TC Kalkınma. http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/T%C3%BCrkiyenin_Yenilikci_Girisimcileri_Teknoloji_Gelistirme_Bolgeleri_Ornegi.pdf, (13.05.2022).
- Catley, S., ve Hamilton, R. (1998). Small business development and gender of owner. *Yönetim Geliştirme Dergisi*, 17 (1): 75-82.
- Coleman, S. (2000). Access to capital and terms of credit: A comparison of men-and women-owned small businesses. *Journal of small business management*, 38 (3): 37-52.
- Czarniawska-Joerges, B., ve Wolff, R. (1991). Leaders, Managers, Entrepreneurs On and Off the Organizational Stage. *Organization Studies*, 12 (4): 529-546.
- Çakırer, M. A. (2016). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Çalışır, G., ve Çakmak Kılıçaslan , E. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın girişimcilik: TEB, KOBİ TV. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2 (1): 124-140.
- Çelik, C., ve Özdevecioğlu, M. (2001). Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma. 1. Orta Anadolu Kongresi, Nevşehir, s. 487-498.
- Çelik, T. (2021). *Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Etkisi: Çorum İli Örneği.Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış)*. T.C. Hitit Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Çorum, 113 s.
- Çetin, M. (2007). Yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı ve uluslararası organizasyonlar. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1): 153-170.
- Çiçek, B., ve Karakaş, Y. E. (2020). Girişimcilerin gözünden girişimciliği etkileyen içsel ve dışsal faktörler. *Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi*, 15 (23): 1849-1884.
- Çıkmaz, E. (2019). *Girişimci Kadın Olmak*. İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Çögürçü, İ. (2016). İktisadi Doktrinlerde geçmişten günümüze girişimciliğin önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35: 65-80.
- Demir, E., Çoban, M. S., ve Yılmaz, A. B. (2017). Türkiye'de Kadın Girişimciliği: Kadın Girişimciliğinin Özellikleri, Sorunları ve Türkiye'deki Durumu Hakkında Bir Değerlendirme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, The Journal Of Social Sciences Institute*, 38: 303-324.
- Demir, Ö., ve Sezgin, E. E. (2020). Kadın girişimciliği ve karşılaştığı sorunlar: elazığ, türkiye'den yerel bir bulgu. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1): 236-254.

- Demirel, E. T., ve Tikici, M. (2004). Kültürün girişimciliğe etkileri. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 49-58.
- Doğan, S. (2010). *Girişimcilik*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi .
- Döm, S. (2008). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği*. Ankara: Detay yayınları.
- DPT (2018), “KOBİ’lerin ve Esnaf ve Sanatkarların Güçlendirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu”. Onuncu Kalkınma Planı. *Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara*.
- Durak, İ. (2011). Girişimciliği Etkileyen Çevresel Faktörlerle İlgili Girişimcilerin Tutumları Bir Alan Araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9 (2): 191-213.
- Durukan, L. (2021). Türkiye'de kadın girişimcilerin desteklenmesinde KOSGEB'in rolü. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 7 (1): 17-37.
- Durukan, T. (2006). Düünden bugüne girişimcilik ve 21. yüzyılda girişimciliğin önemi. *Girişimcilik Kalkınma Dergisi*, 1 (2): 25-37
- Emer, B. (2019). Batman'da kadın girişimciliğinin sorunlarının incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, *Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Batman*, 102 s.
- Ercan, S., ve Gökdeniz, İ. (2009). Girişimciliğin gelişim süreci ve girişimcilik açısından Kazakistan. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 49: 59-82.
- Erol, Y., ve Çiçek , A. (2020). Kadın Girişimcilerin İş Kurma Süreçlerinde Karşılaştığı Sorunlar ve Demografik Faktörlerle İlişkisi: Orta Anadolu Örneği. *International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries*, 4 (1): 72-94.
- Foss, L. (2010). Research on entrepreneur networks: The case for a constructionist feminist. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 2 (1): 83-102.
- Gaffee, R., ve Scase, R. (1992). *Kadınlar İş Başında "Kadın Girişimcilerin Deneyimleri"*. İstanbul : Eti Bir Yön Yayıncılık Ltd.Şti.
- Gem. (2010). *Gem 2010 Küresel Raporu*. <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2010-global-report>, (13.12.2021).
- George, D., ve Mallery, P. (2001). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference 10.0 update*. (3. Baskı). Baston: Allyn and Bacon
- Gourinchas, P.O. (2020). Flattening the pandemic and recession curves. *mitigating the COVID economic crisis: Act Fast and Do Whatever*, 31 (2): 57-62.
- Goyal, M., ve Parkash, J. (2011). Women entrepreneurship in india problems and prospects. *International Journal of Multidisciplinary Research*, 1 (5): 195-207.

- Gül, H. (2013). Türkiye'de Kadın Girişimciliği. Ed: E. Kaygın, ve B. Güven; Veritasakademi., İstanbul, s. 49-63.
- Gül, S. S., ve Altındal, Y. (2016). Türkiye'de kadın girişimciliğinin serüveni: başarı mümkün mü? *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (4): 1361-1377.
- Güldaval, T. (2016). *Orta Gelir Tuzağı ve Kadın Girişimciliği*. İstanbul: Nobel Akademik.
- Gümüşoğlu, Ş., ve Karaöz, B. (2014). Tarihsel Süreçte Girişimcilik :Muğla Örneği. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* , 3 (1): 97-118.
- Güney, S. (2006). Kadın Girişimciliğine Genel Bir Bakış . *Hacettepe Üniversitesi İktisat İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü*, s. 25-43.
- Güney, S. (2015). *Girişimcilik Temel kavramlar ve Bazı Güncel Konular*. Ankara: Siyasal kitabevi.
- Güney, S., ve Çetin, A. (2003). Kültürün girişimcilğe etkisi ve Türkiye'de girişimcilik kültürü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1): 189-210.
- Gürdoğan, N. (2011). *Girişimcilik ve Girişim Kültürü* (Cilt Erkan matbaası). İstanbul: İGİAD.
- Gürol, A., ve Marşap, A. (2007). Geçmişte ve günümüz yaşamında ücretsiz ve ücretli işgücü olarak kadın . *Bilig*, 42: 95-109.
- Gürol, M. A. (2006). *Küresel Arena'da Girişimci ve Girişimcilik*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Güven, M. (2018). *Girişimcilik*. Bursa: Ekin Basım.
- Halaç, D. S., ve Meşe, G. (2021). Toplumsal cinsiyet bakış açısından Türkiye 'de kadın girişimciliğın durumu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 68: 255-270.
- HİİDP- Hedefler İçin İş Dünyası Platformu (2020). Covid-19 krizinin işletmeler üzerindeki etkileri- ikinci anket (11-22 Mayıs 2020) sonuç raporu.<https://tusiad.org/tr/basinbultenleri/item/10586-covid-19-krizinin-isletmeler-uzerindeki-etkilerinin-anketsonuclari-aciklandi> (01.01.2022)
- HİİDP- Hedefler İçin İş Dünyası Platformu (2021). Covid-19 Krizinin işletmeler üzerindeki etkileri. 4. Çeyrek Anketi (21 Aralık 2020 - 15 Ocak 2021) sonuç raporu. https://www.business4goals.org/wp-content/uploads/2021/03/B4G_Covid-19-Q4-Anket-Raporu_TR.pdf (01.01.2022).
- İlter, B. (2008). Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği. Afyonkarahisar: *Doktora Tezi (yayınlanmamış)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, 234 s.

- İyicil, A. G. (2006). Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'deki Kadın Girişimciliğinin İrdelenmesi ve Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara, 118 s.
- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) (2001). <https://www.kedv.org.tr/> (25.02.2022).*
- KAGİDER. (2019-2021). *KAGİDER Faaliyet Raporu* .
- KAGİDER (2019). Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi - 2019: Araştırma Raporu. https://www.kagider.org/docs/default-source/kagider-raporlar/kagider-turktuborg-kadın_girisimcilik_endeksi_2019.pdf?sfvrsn=6, (13/05/2022).*
- Kahraman, Ü. G. (2020). *Kültürümüzde Kadın Girişimci*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Kamaç, H., ve Kışman, Z. A. (2020). Türk girişimciliğinin tarihi ve gelişimi. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2): 129-148.
- Kara, H., ve Sezici, E. (2013). Girişimci kadın yöneticiler stres altında kendini denetleme becerileri: bu konuda düzenlenen bir anket çalışmasının sonuçları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (2): 669-695.
- Karabat, B. Ç., ve Sönmez, Ö. A. (2012). Bölgesel kalkınmada kadın girişimciliğinin rolü. *II.Trakya Bölgesi Kalkınma ve Girişimcilik Sempozyumu*, 1-2 Ekim 2010, İğneada-Kırklareli, s. 1-12.
- Karagöz, Y. (2014). *SPSS 22 Uygulamalı Biyoistatistik Tıp, Eczacılık, Diş Hekimliği ve Sağlık Bilimleri için* (Cilt Güncelenmiş 2. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Karagöz, H. (2017). *Spss ve Amos uygulamalı nitel-nicel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği* (1. Baskı). İstanbul: Nobel Kitabevi.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar İlkeler ve Teknikler*. (31. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, A. (2007). *Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve Kobi Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Kaygın, E., ve Güven , B. (2015). Global Arenada Kadın Girişimciler, Ed: Kaygın E ve Güven B; Veritasakademi. s. 29-47.
- Keskin, S. (2014). Türkiye'de Kadın Girişimcilerin Durumu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9 (1): 71-94.
- Koca, C. (2017). Spor bilimlerinde nitel araştırma yaklaşımı. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 28 (1): 30- 48.

- Kocacık, F., ve Gökçaya, V. (2005). Türkiye'de çalışan kadınlar ve sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6 (1): 195-219.
- Koçtürk, O., ve Gölalan, M. (2010). 1923-1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi. *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 45 (2): 48-65.
- KOSGEB (2004). Girişimciliği Geliştirme Ulusal Girişimcilik Raporu.
- KOSGEB. *Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018*.https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/Gisep_2015_2018_TR.pdf, (13.05.2022).
- KOSGEB. Haber. Aralık 5, 2020 tarihinde <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/7334/kosgebden-girisimcikadinklara-5-yilda-1-milyar-liralik-destek> adresinden alındı
- Kristiansen, S., ve Indartı, N. (2004). Entrepreneurial Intention Among Indonesian and Norwegian Students. *Journal of Enterprising Culture*, 12 (1): 55-78.
- Kutunis, R. Ö., ve Alpaslan. (2006). Girişimci ve yönetici kadınların profilleri farklı mıdır? *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisat İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (C.VIII, S.2, 2006)*, C,VIII,2.
- Küçük, O. (2014). Girişimcinin kuruluş yeri kararını etkileyen farklı faktörlerin belirlenmesi: bir alan araştırması . *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29 (1): 161-190.
- Küçüköğlü, M. T. (2017). Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Değerlendirilmesi. E. G. Kaygısız, ve R. A. Wolff içinde, *Yönetim ve Organizasyon Makaleleri: Kadın Akademisyenlere Armağan* (s. 301-324). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Kız kardeşim projesi, (2020). Yüksek etki arayışında Türkiye’de girişimci kadınlar. Habitat Derneği ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. İstanbul
- Lee, W.J. (2015). Social Capital As a Source Of Business Advantages For a Woman Entrepreneur in The Context of Small-Size Business . *Published by Canadian Center of Science and Education*, 12: 155-167.
- Mboko, S., ve Smith-Hunter, A.E. (2009). Women Entrepreneurs İn Zimbabwe: A Case Study. *Journal of Global Business Issues*, 3 (1): 157-170.
- Mesci, Z., Mesci, M., Karagöz, A., ve Özgenç, C. (2018). Kadın girişimcilerin bölgesel kalkınmada rolü: Akçakoca ilçesi örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (39): 387- 412.
- Medipol (2020). *Pandemi nedir? Coronavirüsü neden pandemi ilan edildi?* <https://medipol.com.tr/bilgi-kosesi/bunlari-biliyor-musunuz/pandemi-nedir-corona-virusu-neden-pandemi-ilan-edildi> (15.02.2022).

- Minniti, M., ve Arenius, P. (2003). Women In Entrepreneurship. *The Entrepreneurial Advantage Of Nations: First Annual Global Entrepreneurship Symposium (United Nations Headquarters)*, s. 29.
- Mitchell, R. K., Busenitz, L., Lant, T., McDougall, P., Morse, E., ve Smith, J. (2002). Toward a Theory of Entrepreneurial Cognition: Rethinking the People Side of Entrepreneurship Research. *Entrepreneurship theory and practice*, 27 (2): 93-104.
- Morçin, S. E. (2013). Türk kültüründe kadın girişimciliği: kavramsal bir değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8 (2): 167-190.
- Mukovic, N. (2019). Karadağ'da Kadın Girişimciliğin Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri ve Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul, 105 s.
- Morkoç, H., Karabulut, E., Aktaşoğlu, C. ve Arslan, R. (2021). Korona virüs (COVİD-19) Pandemi sürecinin Bartın ilindeki kadın girişimciler üzerine etkileri. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (24): 451-466.
- Najimudinova, S. (2015). Kırgızistan'da kadın girişimciliği: durum analizi ve perspektifleri. *Sosyoekonomi*, 23 (24): 7-22.
- Narin, M., Marşap, A., ve Gürol, M. A. (2006). Global kadın girişimciliğinin maksimizasyonun hedeflenme: uluslararası arenada örgütlenme ve ağ oluşturma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1): 65-78.
- OECD (2018), *Global Interim Economic Outlook, September (2018)*. <http://www.oecd.org/eco/outlook/economic-outlook/>, (13.01.2022).
- OECD (2013), *Entrepreneurship at a Glance, OECD Publishing. Entrepreneurship at a Glance 2013 | Entrepreneurship at a Glance | OECD Library (oecd-ilibrary.org)*, (13.12.2021).
- Oktar, T. (1998). *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı*. Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi.
- Okutan, E., ve Balaban, Ö. (2014). Kültürel yapının girişimcilik eğilimine etkisi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 7-26.
- Öktem, M. K., Aydın , M. D., ve İkinci , S. (2007). Türkiye'de girişimciliğin geliştirilmesinde KOSGEB'in rolü ve önemi: uygulamalı bir çalışma. *Sosyoekonomi Dergisi*, 5 (5): 47-76.
- Özden, K., Timurlenk, M., ve Başar, S. (2008). Girişimcilik eğilimi: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Atatürk üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Review of Social, Economic & Business Studies*, 11 (12): 1-20.
- Özdevincioğlu, M., ve Karaca, M. (2015). *Girişimcilik ve Girişimci Kişilik : Kavram ve Uygulama*. Konya: Eğitim Yayınevi.

- Öztürk, M. D. (2016). Türkiye'de Kadın Girişimcilik: Kadınları Girişimcileğe Yönelten Faktörler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış), İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Anabilim Dalı, İstanbul, 125 s.*
- Özyılmaz, A. M. (2016). Türkiye'de Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Nevşehir, 168 s.*
- Palaz, S., ve Turgut, B. (2009). Kadın girişimcilerin kişisel ve iş yaşamına ilişkin özellikleri, motivasyonları ve beklentileri üzerine bir araştırma: Bandırma örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 4 (1): 99-115.*
- Parsova, G., ve Eroğlu, D. (2018). Kır kökenli kadın girişimciliğinin ekonomik şiddet ve toplumsal cinsiyet bağlamında analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31: 153-166.*
- Pirinççi, A. E. (2020). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Etkisi: Elazığ Örneği. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış), Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı. Batman, 102 s.*
- Salaff, J. W., ve Greve, A. (2004). Can women's social networks migrate? *In Women's Studies International Forum, 27 (2): 149-162.*
- Salleh, Z., ve Mohd Hassan , M. (2007). Goal orientations and typology of women entrepreneurs. *Jurnal Kemanusiaan, 10: 25-37.*
- SBB. *Kalkınma Planları. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden alındı (23.05.2022).*
- SBB. *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf, (25.04.2022).*
- Sangolagi, K., ve Alagawadi, M. (2016). Women entrepreneurs . *International Journal of advancement in engineering technology, Management and Applied Science, 3 (1): 216-222.*
- Sayın, H. C., ve Ergin, B. Z. (2018). Ekonomik kalkınma ve büyüme için bir fırsat olarak kadın girişimciler. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics, 1 (1): 15-29.*
- Shane, S. (2000). Prior Knowledge and the Discovery of Entrepreneurial Opportunities. *Organization science, 11 (4): 448-469.*

- Shmailan, A. B. (2016). Compare the Characteristics of Male and Female Entrepreneurs as Explorative Study. *Journal of Entrepreneurship & Organization Management* , 5 (4): 1-7.
- Sipahi, H., ve Kartal, Y. (2018). Türkiye’de Kadın Girişimciliğin Geleceği: Genç Kadın Girişimcilerin Girişim Serüvenleri. *Giresun Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi* , 394-407.
- Soysal, A. (2010). Türkiye’de Kadın Girişimciler; Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* , 65 (1): 83-114.
- Soysal, A. (2010). Kadın girişimcilerin özellikleri, karşılaştıkları sorunlar ve iş kuracak kadınlara öneriler: kahramanmaraş ilinde bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* , 5 (1): 71-95.
- Sönmez, A., ve Toksoy, A. (2014). Türkiye’de girişimcilik ve Türk girişimci profili üzerine bir analiz. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* , 21 (2): 41-58.
- Steel, W. F. (1994). Changing The Institutional And Policy Environment For Small Enterprise Development in Africa. *Small Enterprise Development* , 5 (2): 4-9.
- Şahin, E. (2006). Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetim ve Pazarlama Bilim Dalı, Konya, 136 s.
- Şahin, E. (2009). Kadın girişimcilik ve Konya ilinde kadın girişimcilik profili üzerine bir uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırma Dergisi* , 9 (17): 286-309.
- Şahin, H., ve Palta, S. (2020). Türkiye’de girişimciliğin gelişimini etkileyen yapısal etmenler üzerine bir değerlendirme. *yönetim ve ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 27 (3): 511-534.
- Şekerler, H. (2006). Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Kütahya, 235 s.
- Şenol, D., ve Mazman, İ. (2013). Tarihi Bir Bakışla Çalışma Hayatında Kadın. *Aile ve Kadın Sempozyumu. 16 Mayıs 2013, Kırıkkale*, s.151-162.
- Şeşen, H., ve Basım, H. (2012). Demografik Faktörler ve Kişiliğin Girişimcilik Niyetine Etkisi: Spor Bilimleri Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış* , 12: 21-28.
- Şimşek, M. (2008). *Küreselleşen Dünyada Kadının Ekonomik Konumu Türkiye ve Diğer Dünya Ülkelerinden Örneklerle Kadın Sorunlarının Ekonomik Boyutu ve Kadın Yoksulluğu*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Tağraf, H., ve Halis, M. (2008). Üniversitelerdeki girişimcilik eğitiminin" girişimsel öz yetkinlik algısı üzerine etkisi: bir araştırma." *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* , 3 (2): 91-111.

- Tahtalı, F. A. (2018). Türkiye'de Kadın Girişimciliği ve Malatya Kentsel Alanda Kadın Girişimciler Üzerine bir Araştırma. *Doktora Tezi (yayınlanmamış), İnönü Üniversitesi Sosya Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı İktisat Bölümü, Malatya, 204 s.*
- Tamer, C. G. (2013). Dünya'ya Kıyasla Türkiye'de Kadın Girişimciliği. *International Conference On Eurasian Economies, s. 649-656.*
- T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı KOSGEB Bartın Müdürlüğü, 06.09.2021 tarih ve E-25805398-622.03 -555 sayılı yazı.
- T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/7800/pandemiden-etkilenen-isletmelere-5-milyar-tl>, (13.11.2021).
- Tekin, M. (2009). *Girişimcilik*. Konya: Günay Ofset Matbaacılık.
- Teke Oğlu, A.N. (2013). Bütünleşik pazarlama iletişimi ile kadın girişimciliği ve KAGİDER'in incelenmesi. *Öneri Dergisi, 10 (39): 53-59.*
- Terzi, Y.(2019). *SPSS İle İstatiksel veri Analizi Statistical Pockages For The Social Sciences. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü. s. 199-318*
- Tikici, M., ve Aksoy, A. (2009). *Girişimcilik ve Küçük İşletmeler* . Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tulan, D. (2017). Kadın Girişimciliği: Erzurum İlinde Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış), Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Erzurum, 114 s.*
- Tulunay, L. (2010). Girişimciliği Etkileyen Faktörler ve Girişimci Profili: İstanbul-Kayseri-Van Örnekleri. *Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, Ankara, 170 s.*
- TÜİK. (2020). *İş gücü istatistikleri*, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33788> adresinden alındı, (06.04.2020).
- Türkkahraman, M., ve Şahin, K. (2010). Kadın kariyer. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2 (1): 75-88.*
- Türkten, H., ve Demiryürek, K. (2015). Türkiye'de kadın ve kadın girişimciliği . *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi, 16: 57-59.*
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu [TÜBİTAK] (2022). *Biz Kimiz?* <https://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda/icerik-biz-kimiz>, (30.01.2022).

- Türkiye Genç İnsanlar Derneği (TÜGIAD) (2022). <https://www.tugiad.org.tr/> (22.02.2022).*
- Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018. https://webdosya.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/Gisep_2015-2018_TR.pdf (01.07.2022)*
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) (2010). Kuruluş Görev ve Organları. https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Kurulus_Gorev_Organ.php, (27.01.2022).*
- Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, (İŞKUR) (2018). Aylık İstatistik Bültenleri. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler>, (26.01.2022).*
- TÜSİAD (2018). Türkiye'nin Girişimcilik Dönüşümü Proje Önerileri. 27 Mart 2018, s 1-18.*
- TÜSİAD (2022). Basın Bülteni 'Türkiye'de Girişimcilik Özet Bulgular,' www.tusiad.org.tr, (27.01.2022).*
- Uygun, T., ve Günaydın, C. (2019). Kadın girişimciliğine genel bir bakış ve Türkiye'deki kadın girişimcilerin analizi. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3 (1): 34-64.*
- Uzun, H., ve Ömer Çakmak. (2020). Dünden Bugüne iş dünyasında kadın girişimciliği; Malatya örneği. *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, 7 (4): 11-26.*
- Vito, A. D., ve Juan-Pedro Gómez. (2020). Estimating the COVID-19 cash crunch: global evidence and policy. *Journal of Accounting and Public Policy*, 39 (2): 106-741.*
- Weisskoff, F. B. (1972). Women's place" in the Labor market. *The American Economic Review*, 62 (1-2): 161-166.*
- World Bank. (2019). *The Little Data Book on Gender 2019*. World Bank, Washington, DC.*
- Yelkikalan, N. (2006). Başarılı girişimcilikte cinsiyetin rolü: kadın girişimciler . *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1: 45-54.*
- Yelkikalan, N., Akatay, A., Yıldırım, H. M., Karadeniz, Y., Köse, C., Koncagül, Ö., ve Özer, E. (2010). Dünya ve Türkiye üniversitelerinde girişimcilik eğitimi: karşılaştırmalı bir analiz. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (19): 51-59.*
- Yetim, N. (2002). Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler : Mersin Örneği . *Ege Academic Review*, 2 (2): 79-92.*
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.*

- Yılmaz, E., ve Sünbül, A. M. (2009). Üniversite öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21:195-203.
- Zengin, Y. (2020). *Girişimcilik Becerileri ve Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü İlişkisi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Zhang, Q. F., ve Pain, Z. (2011). Women's entry into self-employment in urban China: The Role of Family in Creating Gendered Mobility Patterns. *World Development*, 40 (6): 1201-1212.

Ek 1: Girişimcilik Ölçeği Kullanım İzni

Girişimcilik Ölçeği Kullanımı İzni

Hülya Morkoç <morkochulya@gmail.com>

Alıcı: emineacil ▾

Sayın Emine AÇIL merhaba, ben Bartın Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi ortak tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Hülya MORKOÇ. "KADIN GİRİŐİMLİĐİ VE KARŐİLAŐTIKLARI SORUNLAR: ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ" isimli tez çalışmamızda kullanmış olduğunuz ölçeği, "Bartın İlindeki Kadın Girişimcilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri" konulu tez çalışmamda izin verirsiniz kullanmak istiyorum.

Saygılarımla.

Emine Açil <emineacil@gmail.com>

Alıcı: ben ▾

Merhaba Hülya hocam, tez çalışmamda bulunan ölçeğimi kullanabilirsiniz. Akademik hayatımda başarılar diliyorum, saygılar.

21 Mar 2022 Pzt, saat 21:40 tarihinde Hülya Morkoç <morkochulya@gmail.com> Őunu yazdı:

...

21 Mart Pzt 21:40

25 Mart Cum 09:07

Ek 2: T.C Bartın Üniversitesi Sosyal Ve Beşeri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-23688910-050.01.04-2200045743
Konu : Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Onay Belgesi

16.05.2022

Protokol No:	2022-SBB-0171
Araştırmanın Başlığı:	Bartın İlindeki Kadın Girişimcilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri
Proje Yürütücüsü:	Hülya MORKOÇ
Başvuru Formunun Geliş Tarihi:	18.04.2022
Karar Tarihi:	12.05.2022
Toplantı No:	8

Başvuru dosyasında etik sorun oluşturabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmadığından 12.05.2022 tarihli ve 8 numaralı toplantıda 2022-SBB-0171 numaralı başvuruya araştırma için ETİK KURUL ONAY belgesinin verilmesine karar verilmiştir.

Doç. Dr. Elif KARAHAN
Başkan

Doç. Dr. Sedat BALLYEMEZ
Başkan yardımcısı

Doç. Dr. Melih BAŞKOL
Üye

Doç. Dr. Sefer Yetkin IŞIK
Üye

Doç. Dr. Vahit CELAL
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ferda
KARADAĞ
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Basri
KANSIZOĞLU
Üye

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hülya MORKOÇ
Doğum Yeri ve Tarihi : ARDAHAN/ Merkez - 16/03/1993

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi/ İktisat Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi / SBE – İktisat Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyet/Yayımlar : Koronavirüs (COVID 19) Pandemi Sürecinin Bartın İlindeki Kadın Girişimciler Üzerine Etkileri / Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2021, Cilt 12, Sayı 24

İletişim

E-Posta Adresi : morkochulya@gmail.com

Tarih : .../.../2022 (Tez Savunma Tarihi)